

Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mhe. Kassim M. Majaliwa akishuhudia Nzige wa Jangwani walioangamizwa kwa sumu katika Kijiji cha Engaruka Wilaya ya Monduli alipotembelea maeneo yaliyovamiwa na nzige.

KIMEPIGWA CHAPA NA IDARA YA KUPIGACHAPA YA SERIKALI-DODOMA-TANZANIA

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

WIZARA YA KILIMO

**HOTUBA YA WAZIRI WA KILIMO,
MHESHIMIWA PROF. ADOLF FAUSTINE
MKENDA (MB), KUHUSU MAKADIRIO YA
MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA YA
WIZARA YA KILIMO KWA
MWAKA 2021/2022**

Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mhe. Samia Suluhu Hassan, alipotembelea shamba la mbegu ya miwa mkoani Morogoro

MEI, 2021

DODOMA

**HOTUBA YA WAZIRI WA KILIMO,
MHESHIMIWA PROF. ADOLF FAUSTINE
MKENDA (MB), KUHUSU MAKADIRIO YA
MAPATO NA MATUMIZI YA FEDHA YA
WIZARA YA KILIMO KWA MWAKA
2021/2022**

Mhe. Prof. Adolf Faustine Mkenda (Mb.)
Waziri wa Kilimo

Mhe. Hussein Mohamed Bashe (Mb.)
Naibu Waziri - Kilimo

Bw. Andrew Wilson Massawe
Katibu Mkuu - Kilimo

Prof. Siza Donald Tumbo
Naibu Katibu Mkuu - Kilimo

YALIYOMO	i
VIFUPISHO VYA MANENO	vii
1. UTANGULIZI	1
2. MCHANGO WA KILIMO KATIKA UCHUMI	7
3. HALI YA CHAKULA, UMWAGILIAJI NA USHIRIKA	8
3.1 Hali ya Chakula	8
3.2 Umwagiliaji.....	10
3.3 Ushirika.....	11
4. UTEKELEZAJI WA MALENGO NA BAJETI KWA MWAKA 2020/2021	12
4.1 Mapato na Matumizi kwa Mwaka 2020/2021	13
4.1.1 Makusanyo ya Maduhuli.....	13
4.1.2 Fedha Zilizoidhinishwa	14
4.2.1 Kuendelea kutekeleza Progamu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II)	14
4.2.2 Kuboresha Mifumo ya Kitaasisi, Bodi na Sheria za Kilimo.....	15
4.2.3 Kuunganisha Wakulima Wadogo na Makubwa..	19
4.2.4 Ujenzi na Ukarabati wa Miundombinu ya Umwagiliaji, Masoko na Miundombinu ya Kuhifadhi Mazao ya Kilimo.....	20

4.2.5 Upatikanaji wa Pembejeo (Mbegu bora, Mbolea na Viuatilifu).....	26
4.2.6 Kuimarisha Usimamizi wa Maendeleo ya Ushirika	44
4.2.7 Kuongeza Matumizi ya Teknolojia Bora katika Uzalishaji wa Mazao.....	46
4.2.8 Kuimarisha Huduma za Upimaji wa Matabaka na Ubora wa Udongo.....	81
4.2.9 Kuimarisha Masuala Mtambuka katika Kilimo..	82
5. MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA 2021/2022	90
Masuala Muhimu Yaliyozingatiwa.....	90
5.1 Usimamizi na Matumizi Endelevu ya Maji na Ardhi.....	101
5.1.1 Ujenzi na Ukarabati wa Miundombinu ya Umwagiliaji.....	101
5.1.2 Kuimarisha Huduma za Upimaji wa Matabaka ya Udongo na Uhifadhi wa Rasilimali Ardhi na Maji...	102
5.1.3 Kuwezesha Uanzishwaji wa Mashamba ya Wakulima Wakubwa	103
5.1.4 Kuongeza Matumizi ya Teknolojia na Mbinu za Kilimo Kinachohimili Mabadiliko ya Tabianchi	104
5.2 Kuongeza Tija na Faida katika Uzalishaji.....	106
5.2.1 Matumizi ya Teknolojia Bora Katika Kilimo.....	106
5.2.1.1 Utafiti wa Mbegu Bora.....	106

5.2.1.2	Uzalishaji na Upatikanaji wa Mbegu na Miche bora.....	106
5.2.1.3	Udhibiti wa mbegu.....	109
5.2.1.4	Upatikanaji na udhibiti wa Mbolea.....	110
5.2.1.5	Upatikanaji wa Viuatilifu na Udhibiti wa Visumbufu vya mazao	111
5.2.2	Uzalishaji wa Mazao	112
5.2.2.1	Zao la Ngano	112
5.2.2.2	Zao la Miwa na Uzalishaji wa Sukari	114
5.2.2.3	Mazao ya Mafuta	114
5.2.2.4	Zao la Mkonge	116
5.2.2.5	Zao la Tumbaku	116
5.2.2.6	Zao la Pareto	117
5.2.2.7	Zao la Chai	118
5.2.2.8	Zao la Korosho	119
5.2.2.9	Zao la Kahawa.....	120
5.2.2.10	Zao la Pamba.....	121
5.2.3	Kuimarisha Vituo vya Utafiti, Vyuo vya Mafunzo ya Kilimo na Vituo vya Mafunzo kwa Wakulima	122
5.2.3.1	Vituo vya Utafiti.....	122
5.2.3.2	Vyuo vya Mafunzo ya Kilimo na Vituo vya Mafunzo kwa Wakulima	123

5.2.4	Huduma za Ugani.....	125
5.2.5	Mifumo ya Upatikanaji wa Zana za Kilimo na Pembejeo	127
5.3	Biashara na Kuongeza Thamani ya Mazao	129
5.3.1	Kuimarisha Miundombinu ya Kuhifadhi Mazao ya Kilimo	129
5.3.2	Uongezaji wa Thamani wa Mazao ya Kilimo	130
5.3.3	Upatikanaji wa masoko ya ndani na nje ya nchi 132	
5.3.4	Usalama wa Chakula na Lishe.....	134
5.4	Kuiwezesha Sekta Katika Uratibu, Ufuatiliaji na Tathmini.....	135
5.4.1	Kuimarisha Mifumo ya Upatikanaji wa Mitaji...	135
5.4.2	Ufuatiliaji na Tathmini	135
5.4.3	Kuboresha Mifumo ya Kitaasisi, Bodi na Sheria 136	
5.4.4	Kuimarisha Usimamizi wa Maendeleo ya Ushirika.	137
5.4.5	Kuimarisha Masuala Mtambuka katika Kilimo	138
5.4.5.1	Vijana	138
5.4.5.2	Jinsia.....	139
5.4.5.3	VVU na UKIMWI	139
6.	SHUKRANI.....	140

7.	MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2021/2022	142
7.1	Makusanyo ya Maduhuli.....	142
7.2	Fedha kwa Mafungu yote (43, 24 na 05).....	142
7.2.1	Fedha kwa Fungu 43	142
7.2.2	Fedha kwa Fungu 05	143
7.2.3	Fedha kwa Fungu 24	143
8.	HITIMISHO.....	145
	VIAMBATISHO.....	146
	KIAMBATISHO NA. 1: Uzalishaji Mazao ya Chakula kwa Msimu wa 2019/2020 na Upatikanaji wake 2020/2021..	146
	KIAMBATISHO NA. 2: Akiba ya Chakula, 2021	146
	KIAMBATISHO NA. 3: Hatua ya Utekelezaji wa Skimu za Umwagiliaji Kupitia Mradi wa SSIDP na ERPP kwa mwaka wa Fedha 2020/2021	147
	KIAMBATISHO NA. 4: Upatikanaji wa Mbegu Bora kwa Msimu wa 2020/2021 hadi Aprili, 2021.....	149
	KIAMBATISHO NA. 5: Aina Mpya za Mbegu Bora za Mazao Zilizoidhinishwa Mwaka 2020	150
	KIAMBATISHO NA. 6: Mbegu Zilizozalishwa na TARI (2020/2021)	157

KIAMBATISHO NA. 7: Vinasaba Vya Mbegu za Asili
(*Germplasm*) Vilivyohifadhiwa..... 157

KIAMBATISHO NA. 8: Aina za Mbolea Mpya Zilizosajiliwa na
TFRA..... 158

VIFUPISHO VYA MANENO

<i>AGITF</i>	<i>Agricultural Inputs Trust Fund</i>
<i>AGRA</i>	<i>The Alliance for a Green Revolution in Africa</i>
<i>ARDS</i>	<i>Agriculture Routine Data System</i>
<i>ASA</i>	<i>Agriculture Seed Agency</i>
<i>ASDP II</i>	<i>Agricultural Sector Development Programme II</i>
<i>ATMIS</i>	<i>Agriculture Trade Management Information System</i>
<i>BPS</i>	<i>Bulk Procurement System</i>
<i>CARMATEC</i>	<i>Centre for Agriculture Mechanization and Rural Technology</i>
<i>CISTI</i>	<i>Curriculum implementation Support for Training Institute</i>
<i>COASCO</i>	<i>Cooperative Audit Supervision Cooperation</i>
<i>CPB</i>	<i>Cereal and Other Produce Board</i>
<i>DUS</i>	<i>Distinctiveness Uniformity Stability</i>
<i>ERPP</i>	<i>Expanded Rice Production Project</i>
<i>FAO</i>	<i>Food and Agriculture Organization,</i>
<i>FYDP II</i>	<i>Five year Development Plan II</i>
<i>GAP</i>	<i>Good Agricultural Practices</i>
<i>GDP</i>	<i>Gross Domestic Product</i>
<i>HORTI</i>	<i>Horticultural Research and Training Institute</i>
<i>IDF</i>	<i>Irrigation Development Fund</i>
<i>IPM</i>	<i>Integrated Pest Management</i>

<i>JICA</i>	<i>Japan International Cooperation Agency</i>
<i>JKT</i>	<i>Jeshi la Kujenga Taifa</i>
<i>KATC</i>	<i>Kilimanjaro Agricultural Training Centre</i>
<i>NFRA</i>	<i>National Food Reserve Agency</i>
<i>NMNAP</i>	<i>National Multisectoral Nutrition Action Plan</i>
<i>NPT</i>	<i>National Performance Trial</i>
<i>NSI</i>	<i>National Sugar Institute</i>
<i>OR-TAMISEMI</i>	<i>Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa</i>
<i>QDS</i>	<i>Quality Declared Seed</i>
<i>RARIS</i>	<i>Rapid Response Implementation Support</i>
<i>REGROW</i>	<i>Resilient Natural Resource Management for Tourism and Growth Project</i>
<i>SACCOS</i>	<i>Saving and Credit Cooperative Society</i>
<i>SADC</i>	<i>Southern Africa Development Community</i>
<i>SAGCOT</i>	<i>Southern Agricultural Growth Corridor of Tanzania</i>
<i>SAT</i>	<i>Sustainable Agriculture Tanzania</i>
<i>SBT</i>	<i>Sugar Board of Tanzania</i>
<i>SDGs</i>	<i>Sustainable Development Goals</i>

<i>SGR</i>	<i>Standard Gauge Railway</i>
<i>SIDO</i>	<i>Small Industry Development Organisation</i>
<i>SSIDP</i>	<i>Small Scale Irrigation Development Project</i>
<i>SSR</i>	<i>Self Sufficiency Ratio</i>
<i>SUGECO</i>	<i>Sokoine University Graduate Entrepreneurs Cooperation</i>
<i>TaCRI</i>	<i>Tanzania Coffee Research Institute</i>
<i>TADB</i>	<i>Tanzania Agricultural Development Bank</i>
<i>TANIPAC</i>	<i>Tanzania Initiative for Preventing Aflatoxin Contamination</i>
<i>TARI</i>	<i>Tanzania Agricultural Research Institute</i>
<i>TBS</i>	<i>Tanzania Bureau of Standards</i>
<i>TEHAMA</i>	<i>Teknolojia ya Habari na Mawasiliano</i>
<i>TFC</i>	<i>Tanzania Fertilizer Company</i>
<i>TFRA</i>	<i>Tanzania Fertilizer Regulatory Authority</i>
<i>TIRA</i>	<i>Tanzania Insurance Regulatory Authority</i>
<i>TMV</i>	<i>Tobacco Mosaic Virus</i>
<i>TORITA</i>	<i>Tobacco Research Institute of Tanzania</i>
<i>TOSCI</i>	<i>Tanzania Official Seed Certification Institute</i>

<i>TPHPA</i>	<i>Tanzania Plant Health and Pesticides Authority</i>
<i>TPRI</i>	<i>Tropical Pesticides Research Institute</i>
<i>TRA</i>	<i>Tanzania Revenue Authority</i>
<i>TRIT</i>	<i>Tea Research Institute of Tanzania</i>
<i>TSHTDA</i>	<i>Tanzania Smallholder Tea Development Agency</i>
<i>UKIMWI</i>	<i>Upungufu wa Kinga Mwilini</i>
<i>VVU</i>	<i>Virusi vya UKIMWI</i>
<i>WARC</i>	<i>Ward Agricultural Resource Centers</i>
<i>WB</i>	<i>World Bank</i>
<i>WFD</i>	<i>World Food Day</i>
<i>WFP</i>	<i>World Food Programme</i>

DIRA

Kuwa kitovu cha kutoa mwongozo wa Sera na huduma kuelekea kilimo cha kisasa chenye mtazamo wa kibiashara, chenye tija, ushindani na kinachozingatia mifumo bora ya kilimo na matumizi ya kilimo cha umwagiliaji ifikapo mwaka 2025

DHIMA

Kutoa huduma bora za kilimo, kuandaa mazingira bora kwa Wadau wa Kilimo, kuimarisha mfumo wa majadiliano ya Kiseru, kuzijengea uwezo Mamlaka za Serikali za Mitaa na kuiwezesha Sekta Binafsi kuchangia kikamilifu katika kilimo endelevu chenye tija, masoko ya uhakika na ongezeko la thamani ya mazao

Majukumu ya Wizara

- i. Kuandaa na kutekeleza Sera za Kilimo, Usalama wa Chakula, Umwagiliaji na Ushirika;
- ii. Kusimamia Matumizi Bora ya Ardhi ya Kilimo;
- iii. Kutoa huduma za Utafiti na ugani kwenye Kilimo;
- iv. Kusimamia Usalama wa Chakula;
- v. Kusajili huduma za Maghala ya Mazao;
- vi. Kusimamia kimbakati Akiba ya Taifa ya Chakula;
- vii. Kusimamia Soko la Bidhaa za Kilimo;
- viii. Kuendeleleza Vyama vya Ushirika na Ushirika nchini;
- ix. Kusimamia Vyama vya Akiba na Mikopo;
- x. Kuendeleza Miundombinu ya Kilimo;
- xi. Kusimamia upatikanaji wa Masoko na uongezaji thamani ya Mazao ya Kilimo;
- xii. Kuimarisha ufanisi na maendeleo ya rasilimali watu; na
- xiii. Kusimamia Mashirika, Taasisi, Wakala, Miradi, na Programu zilizopo chini ya Wizara.

1. UTANGULIZI

1. Mheshimiwa Spika, kufuatia taarifa iliyowasilishwa na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji, ninaomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu lipokee Taarifa ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Wizara ya Kilimo kwa Mwaka wa Fedha 2020/2021 na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Kilimo kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022.

2. Mheshimiwa Spika, ninaomba hotuba yote iliyowasilishwa mezani iingie kwenye kumbukumbu za Bunge lako Tukufu, ili mimi niokoe muda kwa kusoma tu muhtasari wa hotuba hiyo. Aidha Hotuba yote inapatikana pia kwenye tovuti ya Wizara, www.kilimo.go.tz

3. Mheshimiwa Spika, awali ya yote ninapenda tena kuungana na Wabunge wote kutoa pole kwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan kwa msiba mkubwa tulioupata wa kuondokewa na aliyekuwa Rais wetu, Hayati Dkt. John Pombe Joseph Magufuli. Ninatoa pole pia kwa Mheshimiwa Janeth Magufuli, Mama Suzana Magufuli, watoto na ndugu wote wa Hayati Dkt. John Pombe Joseph Magufuli na Watanzania wenzangu wote. Tutaenzi mchango mkubwa wa Rais wetu wa Awamu ya Tano katika ujenzi wa Taifa letu na tutajitahidi kuendeleza

uthubutu, uchapakazi na uzalendo kama alivyotufundisha Hayati Dkt. John Pombe Joseph Magufuli.

4. *Mheshimiwa Spika,* hivi karibuni pia tulimpoteza aliyekuwa Makamu wa Kwanza wa Rais wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar, Hayati Maalim Seif Sharif Hamad. Maalim Seif Sharif Hamad alikuwa ni kiongozi maarufu sana hapa nchini na atakumbukwa kwa mengi. Tutamkumbuka sana kwa kushirikiana na Rais wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar katika kuleta maridhiano na mshikamano wa Zanzibar baada ya Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2020. Ninatoa pole nyingi kwa Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi Mheshimiwa Dkt. Hussein Mwinyi, familia ya Hayati Seif Sharif Hamad na Watanzania wenzangu wote kwa msiba huu mkubwa wa kuondokewa na Mheshimiwa Maalim Seif Sharif Hamad.

5. *Mheshimiwa Spika,* kipindi hiki pia tumempoteza aliyekuwa Katibu Mkuu Kiongozi, Hayati Balozi John William Herbert Kijazi. Sote tunamkumbuka Balozi Kijazi kwa uchapakazi wake na karama yake kuu ya kuwaheshimu wote aliofanya nao kazi kwa ukarimu, na uwezo wake mkubwa wa kuelewa na kuusimamia utumishi wa umma kwa uadilifu Mkubwa.

6. *Mheshimiwa Spika*, Bunge lako Tukufu limepata pia pigo la kuondokewa na wabunge watatu; Hayati Atashasta Justus Nditiye aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Muhambwe, Hayati Martha Jachi Umbulla, aliyekuwa Mbunge wa Viti Maalum wa Mkoa wa Manyara na Hayati Khatibu Said Haji aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Konde. Ninaungana tena na Mheshimiwa Spika na wabunge wenzangu wote kuomboleza misiba hii mikubwa.

7. *Mheshimiwa Spika*, pamoja na pigo kubwa sana na huzuni kuu ya kuondokewa na aliyekuwa Rais wetu, Taifa letu limehimili vyema kwa sababu ya misingi imara ya kikatiba ya nchi yetu na utamaduni wa kisiasa ambao uliasisiwa na Baba wa Taifa, Mwalimu Julius Nyerere, na Chama cha Mapinduzi. Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania amekamata hatamu za uongozi wa nchi yetu, na ametuongoza na kutufariji katika majonzi na amefanikiwa kuleta matumaini makubwa. Ninamuombea afya njema na mafanikio makubwa katika kazi hii nzito ya kuliongoza Taifa letu.

8. *Mheshimiwa Spika*, kama nitakavyoeleza katika hotuba hii, mikakati yetu katika sekta ya kilimo tumeipanga kwa kuzingatia maelekezo ya Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa

Samia Suluhu Hassan, aliyoyatoa kupitia hotuba yake hapa Bungeni ya tarehe 22 April, 2021

9. Mheshimiwa Spika, ninaomba nitoe pongezi za dhati kwa Makamu wa Rais, Mheshimiwa Dkt. Philip Isdor Mpango na Rais wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar, Mheshimiwa Dkt. Hussein Mwinyi kwa nafasi za uongozi wa juu katika Taifa letu ambazo wameaminiwa na kukabidhiwa. Ninawaomba afya njema na mafanikio makubwa katika kutekeleza majukumu haya makubwa.

10. Mheshimiwa Spika, ninampongeza pia Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa, kwa kuendelea na wadhifa wake huo katika uongozi wa Awamu ya Sita, na ninamshukuru kwa kutusimamia na kutuongoza vizuri.

11. Mheshimiwa Spika, pongezi nyingi pia kwa Spika, Mheshimiwa Job Ndugai na Naibu Spika, Mheshimiwa Dkt. Tulia Ackson kwa kuchaguliwa kuendelea kuliongoza Bunge hili tukufu. Ninawapongeza wabunge wenzangu wote kwa kuaminiwa na vyama vyetu na kuchaguliwa kuwa wabunge. Kwa namna ya kipekee nawapongeza waheshimiwa Eliadory Felix Kavejuru na Dkt. Florence George Samizi kwa kuchaguliwa kuwa wabunge wa majimbo ya Buhigwe na Muhambwe mtawalia.

12. *Mheshimiwa Spika*, mimi binafsi ninakishukuru sana Chama cha Mapinduzi kwa kunateua kugombea ubunge katika Jimbo la Rombo na ninawashukuru sana wananchi wa Rombo kwa kunichagua. Namshukuru sana Mheshimiwa Rais kwa kunateua kuwa Waziri wa Kilimo. Naahidi kwa Chama cha Mapinduzi, Mheshimiwa Rais, wananchi wa Rombo na Watanzania wote kwa ujumla kwamba nitatumikia nafasi za ubunge na uwaziri kwa bidii, maarifa, weledi na uadilifu.

13. Kwa namna ya pekee namshukuru sana mke wangu, Beatrice, na familia yangu kwa ujumla kwa upendo na uvumilivu wao wakati wote.

14. *Mheshimiwa Spika*, ninapenda pia kutoa shukrani zangu za dhati kwa wajumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji, chini ya uenyekiti wa Mheshimiwa Dkt. Christine Gabriel Ishengoma, Mbunge wa Viti Maalum, na Makamu Mwenyekiti wake, Mheshimiwa Almas Athumani Maige, Mbunge wa Tabora Kaskazini, kwa ushirikiano mzuri na ushauri makini ambao wameendelea kuutoa kwetu katika kupitia Taarifa ya Utekelezaji wa Mpango na Bajeti ya Mwaka 2020/2021 na Mpango wa Bajeti ya Wizara ya Kilimo kwa mwaka 2021/2022. Ushauri wao umezingatiwa na tunaahidi kuendelea kushirikiana kwa karibu na Kamati katika kuendeleza kilimo hapa nchini.

15. *Mheshimiwa Spika*, kwa namna ya pekee ninawashukuru viongozi na watumishi wote wa Wizara ya Kilimo kwa ushirikiano wao na bidii yao katika kazi na maandalizi ya hotuba hii. Ninamshukuru sana Naibu Waziri wa Kilimo, Mheshimiwa Hussein Mohamed Bashe (Mb), kwa jinsi tunavyosaidiana kwa karibu katika kutekeleza majukumu ya Wizara tuliyokabidhiwa. Ninamshukuru Katibu Mkuu wa Wizara ya Kilimo, Bw. Andrew Wilson Massawe na Naibu Katibu Mkuu, Profesa Siza Donald Tumbo kwa kazi nzuri na ushirikiano mkubwa ambao wao pamoja na wakurugenzi, wakuu wa taasisi, Bodi na Wakala zilizo chini ya Wizara na watumishi wote wa Wizara kwa ushirikiano wanaoendelea kuutoa.

16. *Mheshimiwa Spika*, nitakuwa mchoyo wa fadhila nisipomshukuru aliyekuwa Katibu Mkuu wa Wizara ya Kilimo Bw. Gerald Musabila Kusaya ambaye kwa sasa ni Kamishna Jenerali wa Tume ya Kudhibiti Madawa ya Kulevya kwa kunikaribisha na kufanya naye kazi kwa karibu kwa kipindi chote nilichokuwa naye Wizara ya Kilimo.

2. MCHANGO WA KILIMO KATIKA UCHUMI

17. *Mheshimiwa Spika*, kilimo kimeendelea kuwa muhimu katika kuchangia Pato la Taifa (GDP) na uchumi wa nchi hususan katika kuhakikisha usalama wa chakula, upatikanaji wa ajira na malighafi za viwanda. Katika mwaka 2019, mchango wa kilimo katika Pato la Taifa ulikuwa ni asilimia 26.9.

18. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2020, sekta ya kilimo imekua kwa asilimia 4.9 ikilinganishwa na asilimia 4.4 ya mwaka 2019. Aidha, uzalishaji wa sekta ndogo ya mazao umekua kwa asilimia 5.0 ikilinganishwa na ukuaji wa asilimia 4.4 katika mwaka 2019. Vilevile, katika mwaka 2019, sekta ya kilimo imechangia kwa asilimia 58.1 katika kutoa ajira nchini na kuchangia zaidi ya asilimia 65 ya malighafi za viwanda nchini.

3. HALI YA CHAKULA, UMWAGILIAJI NA USHIRIKA

3.1 *Hali ya Chakula*

19. *Mheshimiwa Spika*, uzalishaji wa mazao ya chakula kwa msimu wa kilimo wa mwaka 2019/2020 na upatikanaji wa chakula kwa mwaka 2020/2021 umefikia tani 18,196,733 kwa mlinganisho wa nafaka (*Grain Equivalent*) ambapo nafaka ni tani 10,869,596 na yasiyonafaka tani 7,327,137. Uzalishaji huo ukilinganishwa na tani 16,293,637 za msimu wa 2018/2019 unaonesha ongezeko la tani 1,903,096 sawa na asilimia 11.7 ambapo uzalishaji wa nafaka umeongezeka kutoka tani 8,896,830 hadi 10,869,596 sawa na asilimia 22.2.

20. *Mheshimiwa Spika*, mahitaji ya chakula kwa mwaka 2020/2021 ni tani 14,404,171 ambapo tani 9,191,116 ni za nafaka na tani 5,213,055 ni mazao yasiyonafaka. Mahitaji hayo yakilinganishwa na uzalishaji yanaonesha kuwa nchi imezalisha ziada ya tani 3,792,562 za chakula ambapo tani 1,678,480 ni za mazao ya nafaka na tani 2,114,082 za mazao yasiyonafaka (**Kiambatisho. Na. 1**). Kutokana na hali hiyo, Taifa limejitosheleza kwa chakula kwa asilimia 126.

21. *Mheshimiwa Spika*, kimkoa, hali ya chakula imekuwa ya kiwango cha ziada (kati ya asilimia 120 na 238) katika mikoa 14; Utoshelevu (kati ya asilimia 110 na 118) katika mikoa 11; na Upungufu

wa asilimia 2 katika Mkoa wa Dar es salaam. Hivyo, hali ya uwepo na upatikanaji wa chakula nchini ni nzuri.

22. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (*National Food Reserve Agency - NFRA*) imeendelea kuimarisha hifadhi ya chakula nchini ambapo katika mwaka 2020/2021, Wakala umenunua tani 58,813.401 za nafaka zikiwemo tani 51,832.502 za mahindi, 850.908 za mtama na tani 6,129.991 za mpunga. Kiasi hicho cha nafaka pamoja na akiba ya tani 52,724.73 za nafaka ya mwaka 2019/2020 zimefanya wakala kuwa na jumla ya tani 110,389.057 ya akiba katika ghala zake (**Kiambatisho Na 2**). Hadi Aprili 2021 akiba iliyopo kwenye ghala za Wakala ni tani 109,231.057 baada ya mauzo ya tani 1,167.

Hifadhi ya nafaka katika ghala linalomilikiwa na Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula Nchini (NFRA)

3.2 Umwagiliaji

23. Mheshimiwa Spika, eneo linalomwagiliwa limeongezeka kutoka hekta 694,715 mwezi Mei, 2020 hadi hekta 695,045 Machi, 2021 na hivyo kufikia asilimia 58 ya lengo la hekta 1,200,000 ifikapo 2025. Pia, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Umwagiliaji (*National Irrigation Commission-NIRC*), imeanzisha Mfuko wa Maendeleo ya Umwagiliaji (*Irrigation Development Fund – IDF*) kwa mujibu wa Kifungu cha 52 cha Sheria ya Umwagiliaji Na. 4 ya mwaka 2013. Mapato ya mfuko huo na tengeo la bajeti ya Serikali vitachangia kuendeleza miundombinu ya umwagiliaji na hivyo kupunguza kutegemea mvua katika

Waziri wa Kilimo Mhe. Prof.Mkenda (wa pili Kushoto) akikagua skimu ya umwagiliaji ya Msolwa Ujamaa iliyopo Kilombero Mkoani Morogoro.

3.3 Ushirika

24. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Tume ya Maendeleo ya Ushirika (*Tanzania Cooperative Development Commission-TCDC*) imeendelea kuhamasisha wadau kujiunga na Vyama vya Ushirika ambapo wanachama wameongezeka kutoka 5,880,736 mwaka 2019 hadi 6,050,324 Desemba, 2020 sawa na ongezeko la asilimia 2.9. Aidha, idadi ya Vyama vya Ushirika imefikia 9,185 ikilinganishwa na vyama 11,626 mwaka 2019. Upungufu huo umetokana na kufutwa kwa vyama 3,317 vilivyokosa sifa baada ya kufanyika ukaguzi.

25. Mheshimiwa Spika, hadi Machi, 2021 mikopo yenye thamani ya Shilingi trilioni 1.63 imetolewa kwa wanachama wa Vyama vya Ushirika vya Akiba na Mikopo (*Savings and Credit Cooperative Societies-SACCOS*) ikilinganishwa na mikopo yenye thamani ya Shilingi trilioni 1.5 mwaka 2019. Aidha, thamani ya hisa na akiba za wanachama zimeongezeka kutoka Shilingi bilioni 819 mwaka 2019 hadi Shilingi bilioni 891 mwaka 2020.

4. UTEKELEZAJI WA MALENGO NA BAJETI KWA MWAKA 2020/2021

26. Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa Mpango na Bajeti kwa mwaka 2020/2021, umezingatia Mwongozo wa Mpango na Bajeti ya mwaka 2020/2021; Mpango wa Maendeleo wa Taifa Awamu ya Pili (2015/2016- 2020/2021) na Ilani ya Chama cha Mapinduzi kwa ajili ya Uchaguzi Mkuu wa mwaka 2015.

27. Aidha, utekelezaji umezingatia na Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II). Pia, imezingatia masuala mtambuka ya jinsia, mazingira, lishe, mabadiliko ya tabianchi, UKIMWI, vijana na kutokomeza ajira kwa watoto katika sekta ya kilimo.

28. Mheshimiwa Spika, Wizara inatekeleza malengo mkakati tisa (9) ambayo yanaweka msisitizo katika kilimo kinachohakikisha usalama wa chakula na lishe pamoja na upatikanaji wa malighafi kwa ajili ya viwanda. Malengo Mkakati hayo ni pamoja na: -

- a) Kuendelea kutekeleza Progamu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II);
- b) Kuboresha mifumo ya kitaasisi, Bodi na Sheria za Kilimo;
- c) Kuunganisha wakulima wadogo na makubwa;

- d) Ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya umwagiliaji, masoko na miundombinu ya kuhifadhi mazao ya kilimo;
- e) Upatikanaji wa pembejeo (mbegu bora za mazao, mbolea na viuatilifu);
- f) Kuimarisha uhamasishaji na usimamizi wa maendeleo ya ushirika;
- g) Kuongeza matumizi ya teknolojia bora katika uzalishaji wa mazao;
- h) Kuimarisha Vituo vya Utafiti, Vyuo vya Mafunzo ya Kilimo na Vituo vya Mafunzo kwa Wakulima; na
- i) Kuimarisha huduma za upimaji wa matabaka na ubora wa udongo.

4.1 Mapato na Matumizi kwa Mwaka 2020/2021

4.1.1 Makusanyo ya Maduhuli

29. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021, Wizara ilikadiria kukusanya jumla ya Shilingi **5,793,400,000** kutokana na vyanzo mbalimbali. Hadi Aprili 2021, Wizara imekusanya Shilingi **2,693,218,390.45** sawa na asilimia **46.48** ya makadirio na ukusanyaji unaendelea hadi mwishoni wa mwaka 2020/2021. Inatarajiwa kuwa malengo yaliyowekwa yatafikwa ifikapo mwisho wa mwaka wa fedha.

4.1.2 Fedha Zilizoidhinishwa

30. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Kilimo kupitia Fungu 43, Fungu 05 na Fungu 24 iliidhinishiwa Shilingi **229,839,808,000** ili kutekeleza majukumu yake. Kati ya Fedha hizo Shilingi **79,765,084,000** ni kwa Matumizi ya Kawaida na Shilingi **150,074,324,000** ni kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo.

31. Mheshimiwa Spika, Wizara ya Kilimo kupitia Fungu 43 iliidhinishiwa Shilingi **202,504,117,000**. Kati ya Fedha hizo, Shilingi **137,273,144,000** ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo na Shilingi **65,230,973,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Tume ya Taifa ya Umwagiliaji (Fungu 05) iliidhinishiwa jumla ya Shilingi **17,726,845,000** ambapo Shilingi **4,925,665,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na Shilingi **12,801,180,000** ni kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo. Tume ya Maendeleo ya Ushirika (Fungu 24) ilitengewa Shilingi **9,608,446,000** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida.

4.2 Utekelezaji wa Malengo Mkakati

4.2.1 Kuendelea kutekeleza Progamu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II)

32. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021 Wizara imeendelea kusimamia mikakati ya uendelezaji wa mazao ya kipaumbele kama

yalivyoanishwa kwenye ASDP II. Mazao hayo ni pamoja na pamba, kahawa, miwa, korosho, chai, mahindi, mpunga, mtama, uwele, muhogo, mazao ya bustani, mazao ya mafuta, viazi, mazao ya mikunde na migomba. Vilevile, Wizara imeendelea kuimarisha miundombinu ya vyuo na vituo vya mafunzo na utafiti wa kilimo, udhibiti wa visumbufu vya mimea, huduma za ugani, usajili wa wakulima na kuhamasisha matumizi ya bima ya mazao.

4.2.2 Kuboresha Mifumo ya Kitaasisi, Bodi na Sheria za Kilimo

a. Mifumo ya Kielektroniki ya kutoa huduma katika Sekta ya Kilimo

i. Mfumo wa Utoaji Vibali

33. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kutumia mfumo wa kielektroniki (*Agriculture Trade Management Information System-ATMIS*) ambao unatoa huduma za utoaji wa vyeti vya usafi wa mazao ya mimea na vibali vya kuingiza na kuuza mazao nje ya nchi kwa njia ya mtandao. Mfumo huo wa utoaji wa vibali unapatikana kwenye tovuti kupitia *atmis.kilimo.go.tz* Matumizi ya mfumo yamerahisisha upatikanaji wa vibali kwa wafanyabiashara kwa wakati na umeongeza ufanisi wa upatikanaji wa mapato ya Serikali. Ufanisi huo umetokana na mfumo huo kuziba mianya ya udanganyifu wa nyaraka na umewezesha maduhuli ya Serikali yanayotokana na

ada za usafirishaji na uingizaji wa mazao toka nje ya nchi kuongezeka kutoka Shilingi 2,213,946,466 mwaka 2018/2019 hadi Shilingi 3,150,947,979 mwaka 2019/2020.

34. Mheshimiwa Spika, hadi Aprili 2021, wafanyabiashara 9,800 wamejisajili na wanatumia mfumo huo. Pia, vibali 19,727 vya kusafirishia tani 489,998.547 za mazao nje ya nchi (*phytosanitary certificates*) na vibali 1,742 vya kuingiza tani 62,088.899 za mazao nchini (*plant import permits*) vimetolewa. Serikali inaendelea kuhimiza wafanyabiashara wa mazao kuendelea kutumia mfumo huu ambao umeonesha ufanisi ambapo wafanyabiashara wa mazao ya kilimo hawalazimiki kuja Makao Makuu ya Wizara kwa ajili ya kuomba vibali.

ii. Mfumo wa Usajili wa Wadau wa Sekta ya Kilimo

35. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuhamasisha na kuratibu usajili wa wadau wa sekta ya kilimo kupitia Mfumo wa Usajili wa Wadau wa Sekta ya Kilimo unaofanyika kupitia tovuti *assd.kilimo.go.tz*. Hadi Aprili 2021, miradi 115 inayotekelezwa ndani na nje ya mfumo wa bajeti kwa ufadhili wa Wadau wa Maendeleo imesajiliwa. Aidha, wadau 589 wakiwemo wasambazaji wa pembejeo, wazalishaji na wasindikaji wamejisajili. Mfumo huo umewezesha Serikali kutambua mchango wa Wadau

mbalimbali katika utekelezaji wa ASDP II pamoja na maendeleo ya sekta ya kilimo kwa ujumla.

iii. Mfumo wa M-Kilimo (Mobile – Kilimo)

36. Mheshimiwa Spika, Wizara imekamilisha mfumo wa kutoa huduma za ugani kwa njia ya mtandao (M-Kilimo) ambao unamuwezesha mkulima kupata huduma na ushauri wa kitaalamu kupitia simu yake ya kiganjani bila kulazimika kukutana na Afisa Ugani. Huduma hiyo imelenga kupunguza changamoto ya uwepo wa idadi ndogo ya Maafisa Ugani hivyo kumuwezesha mkulima kupata mrejesho wa haraka wa msaada wa kitaalamu. Aidha, mfumo huo unamwezesha mkulima kupata taarifa za masoko ikiwemo bei na mahali yalipo masoko kwa wakati husika. Hadi Aprili 2021, maafisa ugani 6,419, wakulima 134,568, wauzaji 712 na wanunuzi 407 wa mazao wamesajiliwa katika mfumo wa M-kilimo.

b. Bima ya mazao

37. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Bima la Taifa (*National Insurance Corporation - NIC*), *Jubilee Insurance*, *AUP*, *MGen Insurance*, *Reliance Insurance*, *Acre Africa Limited* na *Alliance Insurance* imeendelea kuongeza wigo wa huduma kwa kuongeza bidhaa kwa ajili ya wakulima. Hadi Aprili 2021, NIC kupitia bima ya 'LIMA SALAMA' inayopatikana kwa mfumo wa vocha (*scratch card*) imetoa fidia ya Shilingi

23,000,000 kwa wakulima 32 wa Wilaya ya Mvomero katika Mkoa wa Morogoro ambao mashamba yao yaliathiriwa na mafuriko.

38. *Mheshimiwa Spika*, Kampuni ya bima ya MGen imetoa huduma ya bima ya mazao kwa wakulima 940. Kati ya hao wakulima 844 wanajishughulisha na zao la mtama katika Mkoa wa Dodoma na wakulima 96 wanajishughulisha na mazao ya chai, mahindi, alizeti, mpunga, maharage, kahawa na muhogo katika Mikoa ya Iringa, Kigoma, Songwe, Manyara, Singida, Tabora, Ruvuma, Shinyanga, Geita na Kigoma. Jumla ya thamani ya bima za mazao walizokata wakulima kupitia kampuni ya bima ya MGen ni Shilingi 107,828,719.

39. *Mheshimiwa Spika*, Kampuni ya Bima ya Jubilee imetoa huduma za bima ya mazao kwa vikundi vya wakulima 167 ambapo thamani ya bima zilizouzwa kwa wakulima ni Shilingi 27,032,634,740. Vilevile, Kampuni hiyo imezindua bidhaa mpya ya bima ya mazao iitwayo 'BIMA PIMA' kwa ajili ya wakulima wa mahindi. Wadau wengine waliojijhusisha na huduma ya bima ya mazao ni AGRA, TAPBDS, ACRE AFRICA, QUINCEWOOD pamoja na Taasisi za fedha za CRDB na NMB. Pia, Wizara ya Kilimo inashirikiana na wadau wengine kukamilisha Mpango wa Taifa wa Bima kwa ajili ya Sekta ya Kilimo unaoratibiwa na Mamlaka ya Usimamizi wa Bima

Tanzania (Tanzania Insurance Regulatory Authority - TIRA).

4.2.3 Kuunganisha Wakulima Wadogo na Makubwa

*Waziri wa Kilimo
Prof. Adolf
Mkenda (Mwenye
suti nyeusi)
akiangalia
maschine ya kisasa
ya kuvunia zao la
chai katika
shamba la
wakulima wadogo
mkoani Njombe.*

40. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021, Wizara kwa kushirikiana na OR-TAMISEMI imehakiki mashamba 126 yenye ukubwa wa kuanzia hekta 20 yenye hati miliki kwa matumizi ya kilimo katika Halmashauri za Wilaya ya Bahi, Kongwa, Mwapwa, Chamwino na Kondoa Mkoani Dodoma. Lengo la uhakiki huo ni kuwaunganisha wakulima wadogo na mashamba makubwa kwa lengo la kujifunza na kuendeleza kilimo biashara.

41. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu, Wizara ya Ardhi Nyumba na Maendeleo ya Makazi, Ofisi ya Msajili wa Hazina, Bodi ya Mkongwe Tanzania, Wizara ya Mifugo na Uvuvi, OR – TAMISEMI na Halmashauri ya Wilaya ya Kilosa imehakiki na kuandaa taarifa za Mashamba 124 ya

uwekezaji wa zao la Mkonge katika Wilaya ya Kilosa ili kuwagawia wakulima wadogo wayaendeleze.

42. Mheshimiwa Spika, uhakiki wa mashamba hayo umetatusia mgogoro kati ya wananchi na mwekezaji wa shamba la Chanzuru lenye ukubwa wa ekari 1,598, Wilayani Kilosa. Utatuzi huo umewezesha umilikishwaji wa ekari 340.12 kwa wananchi kwa ajili ya shughuli za kilimo na makazi, ekari 856.66 kwa ajili ya Bodi ya Mkonge, ekari 20.61 kwa ajili ya ujenzi wa reli ya mwendokasi (*Standard Gauge Railway* - SGR), ekari 32.87 kwa wananchi wa kijiji cha Muungano waliopata mafuriko mwaka 1998 kwa ajili ya makazi na ekari 339.08 kwa ajili ya mwekezaji. Aidha, Serikali imepata eneo lingine lenye ekari 1,251.5 kwa ajili ya fidia kwa mwekezaji.

4.2.4 Ujenzi na Ukarabati wa Miundombinu ya Umwagiliaji, Masoko na Miundombinu ya Kuhifadhi Mazao ya Kilimo

a) Uendelezaji wa Miundombinu ya Umwagiliaji

Miundombinu ya umwagiliaji ambayo imeendelea kukarabatiwa katika skimu ya umwagiliaji ya shamba la mbegu la ASA la Kilangali lililopo wilaya ya Kilosa Mkoani Morogoro

43. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Umwagiliaji imeendelea na ukarabati pamoja na ujenzi wa miundombinu katika skimu 21 za umwagiliaji. Kati ya skimu hizo, 16 ni kupitia mradi wa Uendelezaji Wakulima Wadogo (*Small Scale Irrigation Development Project* - SSIDP) unaofadhiliwa na JICA na skimu tano (5) ni kupitia mradi wa Kuongeza Uzalishaji wa Zao la Mpunga (*Expanded Rice Production Project*-ERPP). Hadi Aprili 2021, skimu 13 kupitia mradi wa SSIDP zimekamiliwa kwa mujibu wa mkataba; na skimu tatu (3) zinaendelea kujengwa na kukarabatiwa kwa kutumia *force account* ambapo ujenzi umefika asilimia 46. Aidha, ujenzi na ukarabati wa skimu tano (5) kupitia mradi wa ERPP umekamilika kwa asilimia 95 ambapo asilimia 5 zilizobaki zitakamilishwa katika kipindi cha matazamia kwa mujibu wa makubaliano na Benki ya Dunia **(Kiambatisho Na. 3).**

44. Mheshimiwa Spika, Tume ya Taifa ya Umwagiliaji imekamiliwa ukarabati wa miundombinu ya umwagiliaji iliyoharibiwa na mafuriko katika skimu ya Ruaha Mbuyuni (Kilolo). Aidha, ukarabati wa Skimu za Mlenge na Magozi katika Halmashauri ya Wilaya ya Iringa umefikia asilimia 80. Vilevile, upembuzi yakinifu na usanifu wa kina wa skimu ya Luiche iliyopo Halmashauri ya Wilaya ya Ujiji umekamilika kwa asilimia 90.

45. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha miundombinu ya umwagiliaji inatunzwa na kudumu kwa muda mrefu, Tume imetoa mafunzo kwa wakulima 714 na wataalam wa kilimo sita (6) kuhusu uimarishaji wa Vyama vya Umwagiliaji na ukusanyaji wa ada za huduma ya umwagiliaji katika skimu 22 zilizopo katika Mikoa ya Mbeya, Ruvuma, Manyara, Kilimanjaro, Dodoma, Pwani na Morogoro.

46. Pia, Tume imefufua mitambo mitatu (3) na kuifanyia matengenezo ya kawaida mitambo mitatu (3) ambayo inatumiwa na Tume katika shughuli za ujenzi wa miundombinu ya umwagiliaji. Lengo ni kupunguza gharama za ujenzi wa miundombinu ya umwagiliaji. Aidha, mitambo hiyo inakodishwa katika shughuli za ujenzi na kuwa moja ya vyanzo vya mapato.

47. Mheshimiwa Spika, kupitia Mradi wa Kusimamia Maliasili na Kuendeleza Utalii Kusini mwa Tanzania (*Resilient Natural Resource Management for Tourism and Growth Project - REGROW*), Tume imeandaa Mpango wa Usimamizi wa Mazingira na Masuala ya kijamii, Mpango wa Usimamizi wa Visumbufu vya Mazao (*Integrated Pest Management Plan*) ili kupunguza matumizi yasiyo sahihi ya viuatilifu na mbolea yanayosababisha uharibifu wa maji na udongo katika bonde la Usangu. Kadhalika, Tume imetoa mafunzo ya usimamizi wa fedha na Uendeshaji wa Vyama vya Umwagiliaji kwa wakulima

viongozi 120, katika skimu saba (7) za Hermani, Igumbilo/Isitu, Gonakuvagogolo, Makangarawe, Njombe, Matebete na Isenyela.

b) Uendelezaji wa Miundombinu ya Hifadhi na Masoko

48. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Mradi wa Kuongeza Uwezo wa Kuhifadhi (*Storage Capacity Expansion Project*) unaotekelezwa na NFRA, inaendelea kujenga vihenge vya kisasa (*Silos*) katika maeneo ya Babati (Manyara), Shinyanga, Songea (Ruvuma), Makambako (Njombe), Mbozi (Songwe) Sumbawanga, Mpanda (Katavi) na Dodoma. Lengo la mradi ni kuiongezea NFRA uwezo wa kuhifadhi nafaka kutoka tani 250,000 hadi tani 501,000, ambapo hadi kufikia Aprili 2021, ujenzi umefikia asilimia 80.1. Vilevile, Wakala umekarabati ghala nne (4) zenye uwezo wa kuhifadhi tani 63,500 katika kanda za Arusha (tani 30,000), Songwe (tani 5,000), Sumbawanga (tani 18,500) na Dodoma (tani 10,000).

Ujenzi wa Vihenge vya Kisasa Babati – NFRA

49. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia mradi wa ERPP unaotekelezwa mkoani Morogoro imekamilisha ujenzi wa ghala tano (5) zenye uwezo wa kuhifadhi jumla ya tani 6,700 za nafaka. Ghala hizo zimejengwa katika skimu za Msolwa Ujamaa (tani 1,700); Njage (tani 1,700); Mvumi (tani 1,300); Kigugu (tani 1,000); na Mbogo Komtonga (tani 1000). Ghala hizo zitatumiwa na Vyama vya Umwagiliaji vya skimu za maeneo hayo chini ya usimamizi wa Halmashauri.

Ghala la Mvumi

Mpunga uliohifadhiwa katika ghala la Mvumi

50. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kutekeleza Mradi wa Udhhibiti wa Sumukuvu nchini (*Tanzania Initiative for Preventing Aflatoxin Contamination – TANIPAC*) unaolenga kupunguza athari za sumukuvu katika mazao ya chakula hususan karanga na mahindi. Lengo la mradi huo ni

kuimarisha usalama wa chakula, kulinda afya ya mlaji na kuongeza biashara ya nje. Mradi huo unahusisha ujenzi wa Kituo cha Taifa cha Kibaiolojia (Kibaha); Kituo Mahiri cha usimamizi wa mazao ya nafaka baada ya kuvuna (Mtanana, Kibaigwa); Maabara Kuu ya Kilimo (Dodoma); na ghala 14 (Tanzania Bara 12 na Zanzibar 2) kwa ajili ya kuhifadhi mazao. Hadi Mei, 2021 usanifu wa ujenzi wa miundombinu hiyo umekamilika na mikataba mitano ya ujenzi wa Kituo cha Taifa cha Kibaiolojia (Kibaha) na ghala nne (Nyakatoto - Kasulu; Kagezi - Kibondo; Msagila - Bukombe) imesainiwa na wakandarasi wamekabidhiwa maeneo yote na kazi ya ujenzi imeanza.

51. Mheshimiwa Spika, Vilevile, TANIPAC imetoa Mafunzo ya Kilimo Bora (smart Aflatoxin *Good Agricultural Practices* - GAP) yanayolenga kudhibiti uchafuzi wa sumukuvu kwenye mazao ya mahindi na karanga. Mafunzo hayo yametolewa kwa Maafisa Ugani 261 katika Wilaya za Kiteto (58), Babati (60), Kilosa (105) na Gairo (38). Katika mafunzo hayo wajumbe wote wa Timu ya Uongozi (*Council Management Team* - CMT) katika Halmashauri hizi walipewa elimu ya ufahamu wa sumukuvu na kuelekezwa kazi zitakazofanyika na majukumu ya Halmashauri ili kuhakikisha malengo yaliyokusudiwa yanafikiwa kikamilifu ndani ya muda wa mradi.

52. Aidha, waandishi wa habari 30 wa vyombo vya habari vya Zanzibar wamepatiwa mafunzo maalum ya namna bora ya kuhabarisha umma juu ya uwepo wa sumukuvu na madhara yake kwa afya ya binadamu na biashara ya nje. Mafunzo kama hayo yatafanyika Tanzania Bara kwa kuhusisha waandishi wa habari zaidi ya 105.

53. *Mheshimiwa Spika*, kupitia maonesho ya Nanenane na Siku ya Chakula Duniani jumla ya watu 4,470 wamepatiwa elimu kuhusu uelewa wa sumukuvu. Vilevile, makala, vipindi sita (6) vya luninga na 11 vya redio kuhusu sumukuvu, madhara na udhibiti wake viliandaliwa na kurushwa hewani kupitia vituo mbalimbali vya utangazaji.

4.2.5 Upatikanaji wa Pembejeo (Mbegu bora, Mbolea na Viuatilifu)

Mbegu bora

54. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeendelea kuimarisha upatikanaji wa mbegu bora nchini ambapo hadi Aprili, 2021 tani 50,589.43 zisizojumuisha miche, vikonyo na vipando zimepatikana. Kati ya hizo, tani 27,330.37 zimezalishwa nchini, tani 15,758.92 zimeingizwa kutoka nje na tani 7,500.14 ni bakaa ya msimu 2019/2020 (**Kiambatisho Na. 4**). Uzalishaji wa ndani umechangiwa na Wakala wa Mbegu za Kilimo

(Agriculture Seed Agency - ASA) kwa kushirikiana na Kampuni binafsi nane (8) zilizotumia mashamba ya ASA ambao kwa pamoja wamezalisha tani 5,634 (ASA tani 1,750 na Kampuni tani 3,884) na kiasi cha tani 18,789.37 kimezalishwa na Kampuni binafsi pamoja na TARI.

55. Mheshimiwa Spika, TARI imezalisha na kusambaza miche 13,568,422 ya mazao ya muhogo, viazi vitamu, zabibu, minazi, parachichi, miwa na mkonge. Kati ya hiyo muhogo ni pingili 4,766,501, viazi vitamu vikonyo 1,833,486, maembe miche 15,765, parachichi miche 15,891, minazi miche 1,072,308, mipapai miche 57,883, mkonge miche 2,896,000, miwa miche 1,515,652 na zabibu miche 9,000, michikichi miche 1,370,133 na pareto miche 15,803.

56. Mheshimiwa Spika, Kampuni zinazozalisha mbegu kupitia mashamba ya ASA zimeongezeka kutoka Kampuni nane (8) msimu wa mwaka 2019/2020 na kufikia Kampuni 10 msimu wa 2020/2021 na hivyo kuongeza eneo la ASA linalotumika kuzalisha mbegu kupitia sekta binafsi kutoka hekta 2,031 kwa msimu wa 2019/2020 hadi hekta 2,270 msimu wa 2020/2021. Vilevile, ASA imeongeza eneo la uzalishaji wa mbegu kwa kufungua maeneo mapya manne (4). Maeneo hayo ni Kilimi wilayani Nzega (ekari 1,115), Msungura (ekari 250) na

Mazizi (ekari 12) wilayani Chalinze, na shamba la Tanganyika (ekari 500) katika Wilaya ya Tanganyika Mkoa wa Katavi.

57. *Mheshimiwa Spika*, hadi Aprili 2021, ASA imezalisha miche 342,000 ya chikichi katika mashamba manne (4) ya Bugaga - Kasulu, Msimba-Kilosa, Mwele-Tanga na Mbozi-Mkoani Songwe. Aidha, ASA kwa kushirikiana na Bodi ya Pamba imezalisha tani 8,270 za mbegu ya pamba.

58. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha uzalishaji wa mbegu bora, ASA kupitia mradi wa ERPP imekamilisha ujenzi wa maabara. Maabara hiyo imewekewa vifaa kwa ajili ya kuhakiki na kudhibiti ubora wa mbegu kabla ya kuziwasilisha Taasisi ya Uthibiti wa Ubora wa Mbegu (TOSCI). Pia, matumizi ya maabara hiyo inasaidia Wakala kuwa na uhakika wa ubora wa mbegu zinazopelekwa kwa wakulima. Vilevile, kupitia mradi wa ERPP, ASA imekamilisha ujenzi wa miundombinu ya umwagiliaji kwenye eneo la hekta 400 katika shamba la Kilangali (Kilosa) pamoja na ukarabati wa tuta la bwawa katika shamba la Mwele Wilaya ya Mkinga.

*Waziri wa Kilimo
Prof. Adolf
Mkenda (wa pili
kushoto waliokaa)
akiwa na Kamati
ya Bunge ya
Kilimo Mifugo na
Maji mara baada
ya kutembelea
ASA, nyuma ni
jengo la maabara
lilojengwa kupitia
mradi wa ERPP*

59. Mheshimiwa Spika, kwa kuwa upatikanaji wa mbegu bora ni kipaumbele, Wizara imeiwezesha ASA kununua vitendea kazi ambavyo ni trekta 2 (HP 95 na HP 125) na viunganishi vyake, Mashine 2 za Kupandia (*Planters*), Mashine 2 za kunyunyiza viuatilifu (*Boom sprayers*) na mashine ya kulainisha udongo (*Rotavator*) ili kuongeza uzalishaji wa mbegu bora nchini. Aidha, Wizara itaendelea kuiwezesha ASA kupata vifaa na kuweka miundombinu ya umwagiliaji ili uzalishaji wa mbegu ufanyike mwaka mzima bila kutegemea mvua.

60. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Kamati ya Mbegu imethibitisha matumizi ya aina mpya za mbegu 28. Mbegu hizo ni migomba (4), mtama (2), viazi vitamu (2), miwa (6), maharage (10), fiwi/ngwara (2), mahindi (1) na mpunga (1) (**Kiambatisho Na. 5**). Kati ya hizo, TARI imegundua aina 20 ambazo ni mtama (2), migomba (4), viazi vitamu (2), miwa (6) na maharage (6). Aidha, kwa mara

ya kwanza hapa nchini tumeweza kugundua mbegu za miwa zinazotegemea mvua ambazo ni nafuu kwa wakulima ikilinganishwa na mbegu za awali zinazotegemea kilimo cha umwagiliaji.

61. Mheshimiwa Spika, TARI imezalisha tani 481.73 za mbegu bora za mazao ya nafaka, jamii ya mikunde na mafuta (**Kiambatisho Na. 6**). Kati ya hizo, tani 16.08 ni mbegu mama (*breeder seeds*), tani 112.32 ni mbegu za awali (*prebasic Seeds*), tani 22.31 ni mbegu za msingi (*Basic Seeds*) na tani 331.02 ni mbegu zilizothibitishwa (*Certified Seeds*).

62. Mheshimiwa Spika, vilevile, TARI imezalisha tani saba (7) za mbegu za awali za pamba. Mbegu hizo, zina uwezo wa kuzalisha tani 3,888 za mbegu zilizothibitishwa ambazo zinatoshleza hekta 155,520. Aidha, TARI imezalisha mbegu mama tani 1.162 za pamba na kupandwa msimu wa 2020/2021 kwa majaribio na uzalishaji wa mbegu kwa ajili ya msimu wa 2021/2022. Pia, TARI imezalisha tani 36 za mbegu za ufuta zilizothibitishwa ambazo zinatoshleza ekari 42,960.

63. Mheshimiwa Spika, TARI imetunza aina 36,706 za vinasaba (*germplasm*) vya mbegu za asili za mazao mbalimbali ili zisipotee na kuzitumia katika tafiti (**Kiambatisho Na. 7**). Aidha, TARI imeendelea kutunza nasaba za vizazi 300 vya mbegu za asili za alizeti ambavyo vitawezesha upatikanaji wa mbegu

bora zenye uwezo wa kuzalisha tani 2 kwa hekta. Kwa kutumia mbegu hizo za asili, aina 11 za mbegu za mazao ya maharage (5), ngano (2), mchicha (2) na mpunga (2) zinafanyiwa majaribio ili kupata mbegu bora. Pia, tani 3.58 za mbegu za alizeti aina ya *Record* (1.26 za awali na tani 2.32 zilizothibitishwa) zimezalishwa na kusambazwa kwa wakulima katika mikoa ya Mbeya, Kigoma, Dodoma, Morogoro na Singida.

64. Mheshimiwa Spika, TARI kupitia mradi wa utafiti *“Enhancing Partnership among Africa RISING, NAFKA and TUBORESHE CHAKULA Programs for Fast-tracking Delivery and Scaling of Agricultural Technologies in Tanzania”* imewajengea uwezo wakulima 33,936 katika Wilaya za Mbarali, Iringa, Kilombero na Momba kuhusu matumizi ya mbegu bora za mpunga, kanuni bora za kilimo cha mpunga na utunzaji wa maji na ardhi. Matokeo ya jitihada hizi kwa wakulima waliokuwa wanatekeleza mradi ni kuongezeka kwa tija ya zao la mpunga kutoka tani tatu (3) kwa hekta kabla ya mradi hadi tani tisa (9) kwa hekta baada ya mradi.

65. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Taasisi ya Utafiti wa Tumbaku (*Tobacco Research Institute of Tanzania - TORITA*) imefanya utafiti wa mbegu mpya ya Yunnan 85 yenye uwezo wa kuzalisha wastani wa kilo 1,585 kwa hekta na imechaguliwa na

wakulima. Aidha, TORITA kwa kushirikiana na Taasisi ya Utafiti wa Tumbaku Zimbabwe imetafiti mbegu mpya aina ya KRK26R ambayo ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa ‘Bandubandu’ (*Tobacco Mosaic Virus – TMV*).

Udhibiti na Uthibiti wa Ubora wa Mbegu

*Kamati ya
Bunge ya
Kilimo, Mifugo
na Maji
ilipotembelea
Taasisi ya
Udhibiti na
Uthibiti wa
ubora wa
mbegu TOSCI.*

66. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Taasisi ya Kuthibiti Ubora wa Mbegu Tanzania (*Tanzania Official Seed Certification Institute - TOSCI*) imeendelea kudhibiti ubora wa mbegu nchini kwa kufanya majaribio ya utambuzi (*Distinctness Uniformity and Stability - DUS test*) wa aina mpya za mbegu; kufanya majaribio ya umahiri (*National Performance Trial - NPT*) wa aina mpya za mbegu; kukagua mashamba, ghala na maduka ya mbegu na kuchukua sampuli za mbegu kwa ajili ya vipimo vya maabara.

67. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021 TOSCI imekagua hekta 3,977.7 za mashamba ya mbegu, ghala 68 za mbegu na maduka ya mbegu 787 katika mikoa ya Nyanda za Juu Kusini, Kanda ya Kaskazini, Kanda ya Kusini, Kanda ya Ziwa na Kanda ya Mashariki na Pwani ambapo maduka 90 yamefungiwa na kuelekezwa kufanya marekebisho ili kukidhi vigezo vya kuendelea na biashara. Vilevile, TOSCI imepima ubora wa mbegu 2,533 ambapo sampuli 1,981 zimekidhi vigezo. Pia, TOSCI imesajili wafanyabiashara wa mbegu 140 ambapo kati ya hao, 37 ni wenye makampuni na 103 ni wauzaji wa mbegu.

68. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha ubora wa mbegu nchini, TOSCI imetoa mafunzo kuhusu uthibiti na udhibiti wa ubora wa mbegu kwa wagunduzi wa mbegu 26 kutoka katika makampuni binafsi na taasisi za umma, wazalishaji 200 wa Mbegu Zilizothibitishwa Ubora katika Ngazi ya Mkulima (*Quality Declared Seed - QDS*) na wafanyabiashara wa mbegu 457 kutoka Arusha, Dar es Salaam, Geita, Kigoma, Kilimanjaro, Manyara, Mara, Mbeya, Morogoro, Mtwara, Mwanza, Shinyanga na Songwe.

Upatikanaji wa Mbolea

*Waziri wa Kilimo
Prof. Adolf
Mkenda (katikati)
alipotembelea
kiwanda cha
mbolea cha
Minjingu kilichopo
mkoani Manyara
Wilayani Babati.
Kushoto;
Mkurugenzi Mtend
aji wa Benki
ya Maendeleo ya
Kilimo Tanzania
(TADB) Bw.
Japhet Justine*

69. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuratibu, kusimamia uzalishaji na uingizwaji wa mbolea nchini ambapo hadi Aprili 2021, upatikanaji wa mbolea umefikia tani 678,017 sawa na asilimia 94.4 ya mahitaji ya tani 718,051 kwa msimu wa 2020/2021. Kati ya kiasi hicho tani 426,572 zimeingizwa kutoka nje ya nchi, tani 32,239 zimezalishwa nchini na tani 219,206 ni bakaa ya msimu wa 2019/2020 (**Jedwali Na. 1**). Aidha, hadi Machi 2021, tani 436,889 za mbolea zimeuzwa kwa wakulima, tani 129,876 zimepewa vibali na kusafirishwa nje ya nchi na tani 111,252 zitaendelea kuuzwa.

Jedwali Na. 1: Upatikanaji wa Mbolea hadi Aprili 2021(tani)

Aina ya Mbolea	Bakaa ya Msimu 2019/2020	Kiasi kilichoingizwa	Uzalishaji wa ndani	Jumla ya Upatikanaji	Mahitaji ya 2020/2021
UREA	87,626	101,574	-	189,201	229,126
DAP	33,975	93,244	-	127,219	185,321
NPKs	43,867	83016	252	127,135	157,417
Mbolea zingine za N.	6,681	27,570	-	34,251	9,423
SA	15,477	54,655	-	70,132	27,729
CAN	20,661	47,707	-	68,367	84,901
MoP	3,608	14,282	-	17,890	1,334
Minjingu	3,993	-	23,914	27,908	12,588
Mbolea zingine	1,767	4,524	-	6,291	10,212
Chokaa (Lime)	1,297	-	6,082	7,379	-
Dolomite	169	-	1,259	1,428	-
Gypsum	85	-	732	817	-
Jumla	219,207	426,572	32,239	678,017	718,051

Chanzo: Wizara ya Kilimo

70. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia TORITA imefanya utafiti wa mbolea ya Minjingu (N10:P18:K24) na Minjingu CAN 27% zilizoboreshwa. Matokeo ya awali shambani yanaonesha kufanya vyema kwa ukaribu na mbolea ya NPK (10:18:24) na CAN 27% ambayo inatumika kwenye tumbaku (*standard*). Utafiti unaoendelea sasa ni kufuatilia matokeo ya mbolea ya Minjingu kwenye ukaushaji na ubora wa tumbaku. Iwapo matokeo ya ufuatiliaji huo

yatakuwa mazuri, yatawezesha kampuni kuhamasisha matumizi ya mbolea hiyo kwenye zao la tumbaku na hivyo kuongeza uzalishaji wa ndani. Aidha, TORITA kwa kushirikiana na Chuo cha Sayansi na Teknolojia cha Nelson Mandela (*Nelson Mandela Agricultural Institute of Science and Technology* - NM-AIST) imekamilisha utengenezaji wa kikaushio cha tumbaku kinachotumia nishati ya jua ili kulinda mazingira.

Udhibiti wa Ubora wa Mbolea

71. Mheshimiwa Spika, Katika mwaka 2020/2021, Wizara kupitia TFRA imesajili wafanyabiashara wapya 387 na kuhuisha usajili wa wafanyabiashara 533 na hivyo kufanya jumla ya wafanyabiashara wa mbolea waliopewa leseni kuwa 920. Pia, imekagua usajili, leseni, uingizaji wa mbolea, utunzaji wa mbolea na bei elekezi kwa wafanyabiashara 1,148 nchini. Vilevile, TFRA imetoa elimu kuhusu kanuni za utunzaji na uhifadhi wa mbolea kwa wafanyabiashara 1,038 wa mbolea kutoka Dar es Salaam (177), Pwani (106), Arusha (112), Kilimanjaro (142), Manyara (86), Morogoro (345) na Tanga (70).

72. Mheshimiwa Spika, TFRA imesajili aina 17 za mbolea mpya (**Kiambatisho Na. 8**). Vilevile, imetoa mafunzo kuhusu ukusanyaji wa takwimu za mbolea na matumizi yake kwa Wakaguzi 30, Maafisa

Pembejeo 17 na Vyama vya Ushirika wa Mazao (*Agricultural Marketing Cooperatives Societies - AMCOS*) 146 vilivyopo Mwanza (27), Mara (29), Simiyu (34), Shinyanga (12), Geita (31) na Kagera (13). Aidha, kupitia vyombo vya habari TFRA imetoa elimu kuhusu matumizi sahihi ya mbolea, mchango wa tasnia ya mbolea kwenye ujenzi wa uchumi wa viwanda, umuhimu wa ununuzi wa mbolea kwa pamoja na Mifumo ya usambazaji wa mbolea.

Upatikanaji wa Viuatilifu vya Mimea na Mazao

73. Mheshimiwa Spika, hadi Aprili 2021, upatikanaji wa viuatilifu vya kudhibiti visumbufu vya milipuko umefikia lita 113,066 na kilo 5,000. Kati ya hizo, lita 100,000 ni kwa ajili ya kudhibiti viwavijeshi, lita 5,000 kweleakwelea, lita 7,000 za kudhibiti nzige, lita 1,000 nzi wa matunda na kilo 5,000 za kudhibiti panya. Hadi Aprili, 2021 lita 9,900 za Duduba zimetumika kudhibiti viwavijeshi vamizi katika eneo lenye ukubwa wa hekta 24,750 katika mikoa ya Kilimanjaro, Dodoma, Singida, Tanga, Mara, Arusha na Morogoro. Aidha, lita 2,800 za fernithion zimetumika kudhibiti nzige katika mikoa ya Kilimanjaro, Manyara na Arusha. Vilevile, kilo 2,288.5 za *zinc phosphide* za kudhibiti panya katika mikoa ya Morogoro, Pwani, Iringa na Singida katika eneo la hekta 86,989.

74. Wizara pia, imesambaza lita 66 za *Methyl Eugeno* katika mikoa ya Pwani (lita 10), Dar es Salaam (lita 50), Njombe (lita 5) na Kigoma (lita 1) kwa ajili ya kudhibiti nzi wa matunda. Kadhalika, wakulima 20 wa zao la parachichi katika mikoa ya Kigoma, Kagera, Iringa, Njombe, Mbeya na Shinyanga wamepewa chambo aina ya *Methyl Eugenol* kwa ajili ya kudhibiti nzi wa matunda.

Udhibiti wa Ubora wa Viuatilifu vya Mimea na Mazao

75. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Taasisi ya Utafiti wa Viuatilifu vya Kitropiki (*Tropical Pesticides Research Institute - TPRI*) imechambua sampuli 538 za viuatilifu ambapo sampuli 522 sawa na asilimia 97 zimekidhi viwango. Pia, TPRI imetoa vibali 1,456 kwa wafanyabiashara wa viuatilifu ambapo vibali 705 ni vya uagizaji, 176 vya uuzaji, 97 vya usajili, 24 vya ufukizaji, 13 vya muingizaji na 441 vya uingizaji wa shehena za mimea na mazao yake. Vilevile, TPRI imekagua kampuni moja (1) na maduka 104 katika mikoa ya Mbeya, Katavi, Njombe, Songwe, Rukwa, Ruvuma, Mwanza, Shinyanga, Geita, Kagera, Mara, Arusha, Mtwara, Lindi, Dar es Salaam na Kilimanjaro. Ukaguzi huo umebaini maduka 25 yanauza viuatilifu visivyosajiliwa kwa mujibu wa sheria na hivyo wamiliki wa maduka hayo kufunguliwa mashauri mahakamani.

76. Mheshimiwa Spika, TPRI pia imetoa mafunzo ya matumizi sahihi na salama ya viuatilifu kwa wakulima, Maafisa Ugani na wauzaji wa viuatilifu 285 katika mikoa ya Mbeya, Morogoro na Arusha. Aidha, wakulima vijana 501 kutoka katika Wilaya za Bariadi, Itilima, Busega, Maswa, Meatu, Igunga, Geita, Shinyanga na Mbeya wamepatiwa mafunzo kuhusu utoaji wa huduma ya unyunyiziaji wa viuatilifu kwenye mazao ya bustani, pamba na nafaka na kuwezesha vijana hao kupata ajira. Vilevile, TPRI imefanya kaguzi za kimaabara kuhusu ubora wa viuatilifu ambapo mashauri 15 kwa waliokamatwa kwa makosa ya kutozingatia viwango vya ubora yamefunguliwa mahakamani. Wizara itaendelea kuchukua hatua kwa wafanyabiashara wa viuatilifu wanaokiuka masharti ya leseni zao ili kuepuka kuwasababishia wakulima hasara.

***Udhibiti wa Visumbufu vya Mimea na Mazao
Nzige wa Jangwani***

77. Mheshimiwa Spika, mwezi Januari, Februari na Machi 2021 nchi yetu ilivamiwa na nzige wa jangwani katika Wilaya za Siha (Kilimanjaro); , Monduli na Longido (Arusha) na Simanjiro (Manyara). Aidha, nchi zingine zilizovamiwa na nzige wa jangwani ni Kenya, Eritrea, Sudan, Ethiopia na Somalia.

78. Mheshimiwa Spika, Hadi kufikia Aprili, 2021 Wizara kwa kushirikiana na Ofisi za Mikoa na Halmashauri zilizovamiwa na nzige hao imefanikiwa kudhibiti makundi yote ya nzige wa jangwani yaliyoingia nchini pamoja na tunutu walioanguliwa na hakuna uharibifu uliofanywa na nzige hao kwenye mazao ya kilimo. Wizara kwa kushirikiana na uongozi wa mikoa, Halmashauri na Wananchi inaendelea kufuatilia taarifa za utabiri wa nzige wa jangwani na kuchukua hatua za kuwadhibiti pindi makundi mapya yatakavyojitokeza.

79. Mheshimiwa Spika, naomba nitumie Bunge lako Tukufu kuwashukuru Mhe. Dkt. Anna Mgwira aliyekuwa Mkuu wa Mkoa wa Kilimanjaro, Mhe. Idd Kimanta aliyekuwa Mkuu wa Mkoa wa Arusha na Mhe. Joseph Mkirikiti aliyekuwa Mkuu wa Mkoa wa Manyara, wakuu wa Wilaya za Simanjiro, Siha, Longido na Monduli, Waheshimiwa Wabunge na wananchi wa Wilaya husika kwa ushirikiano wao katika kupambana na nzige. Aidha, nitoe shukrani za dhati kwa Jeshi la Polisi, Mamlaka ya Anga na hasa Meneja wa Kiwanja cha Ndege Arusha, Mamlaka ya Hifadhi za Taifa (TANAPA) na Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (FAO) kwa ushirikiano wao katika zoezi la kudhibiti nzige hao.

Waziri Mkuu Mhe. Kassim M. Majaliwa akishuhudia Nzige wa Jangwani waliongamizwa kwa sumu katika Kijiji cha Engaruka Wilaya ya Monduli alipotembelea maeneo yaliyovamiwa na nzige.

Nzige Wekundu

80. Mheshimiwa Spika, katika msimu wa 2021, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Kimataifa la Kudhibiti Nzige Wekundu la Kati na Kusini mwa Afrika (*International Red Locust Control Organization for Central and Southern Africa – IRLCO-CSA*) ilifanya savei katika maeneo yote ya mazalia wa nzige wekundu. Maeneo hayo ni Bonde la Mto Malagarasi (Wilaya ya Kigoma na Kaliua), Mbuga za IKuu/Katavi (Wilaya ya Mpanda), Mbuga za Wembere (Wilaya ya Igunga), Mbuga za Ziwa Rukwa (Wilaya ya Sumbawanga) na Mbuga ya Bahi (Wilaya ya Bahi). Matokeo ya savei hiyo yameonesha hakuna tishio lolote la uvamizi wa nzige wekundu.

Kweleakwelea na Panya

81. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea na udhibiti wa milipuko ya ndege waharibifu wa mazao aina ya kweleakwelea na panya kwenye maeneo yote yanayobainika kuwa na visumbufu hivyo ili kusiwepo na upotevu wa mazao ya wakulima. Hadi Aprili, 2021 udhibiti wa kweleakwelea umefanyika katika Wilaya 22 kwenye mikoa 12 ya Kilimanjaro (Mwanga, Moshi), Arusha (Meru), Manyara (Simanjiro na Babati), Dodoma (Chamwino, Bahi, Kondoa, Dodoma Jiji), Singida (Singida Vijijini, Itigi, Mkalama), Morogoro (Kilosa na Mvomero), Iringa (Iringa Vijijini), Mbeya (Mbarali), Geita (Geita Vijijini), Mwanza (Sengerema na Kwimba) na Shinyanga (Kishapu na Shinyanga Vijijini) na Pwani (Chalinze). Wizara inaendelea kudhibiti kweleakwelea katika maeneo mapya yanayoripotiwa. Aidha, Wizara imedhibiti panya katika Wilaya za Busega, Iringa na Manispaa ya Morogoro.

82. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha udhibiti wa visumbufu vya mimea na mazao, Wizara imetoa mafunzo kuhusu udhibiti wa Nzige wa Jangwani kwa wataalam 24 katika Wilaya za Lushoto, Handeni, Korogwe, Rombo, Mwanga na Moshi, washauri wa kilimo wawili (2) kutoka Tanga na Kilimanjaro, maafisa kilimo watano (5) kutoka TPRI, na maafisa ugani sita (6) kutoka wilaya za Arusha na

Manyara. Wizara pia, imetoa mafunzo kuhusu udhibiti wa panya kwa wataalam 12 wa kilimo katika Halmashauri za Wilaya za Kilosa na Busega. Vilevile, Wizara imetoa elimu kwa viongozi 12 wa kata ya Mpunguzi (Dodoma) kuhusu kisumbufu aina ya kantangaze cha zao la nyanya.

83. Mheshimiwa Spika, pamoja na hatua hizo za mafunzo na matumizi ya viuatilifu vya kudhibiti visumbufu vya mazao, udhibiti husishi (*Integrated Pest Management* – IPM) unatumika ikiwemo kilimo mseto, kuzingatia kanuni bora za kilimo na kulinda wadudu marafiki. Ninapenda kulijulisha Bunge lako Tukufu kuwa aina tatu (3) za manyigu (*Cotesia icipe*, *Telonomus spp* na *Trichogramma spp*) ambao ni marafiki wa mkulima wanaodhibiti viwavijeshi wamegunduliwa katika Mikoa ya Morogoro, Kilimanjaro na Arusha. Wadudu hao watazalishwa kwa wingi katika Kituo cha Udhibiti wa Visumbufu Kibaiolojia - Kibaha na kusambazwa kwa wakulima.

84. Mheshimiwa Spika, wakulima 300 wa pamba wamepatiwa mafunzo ya kudhibiti visumbufu vya zao hilo, kuongeza tija na kutunza mazingira kwa kutumia mbinu za udhibiti husishi (*Integrated Pest Management* – IPM). Vilevile, Wakulima 350 wa zao la mahindi katika mikoa ya Ruvuma (Songea), Dodoma (Chemba) na Manyara (Babati) wamepatiwa mafunzo kuhusu sumukuvu. Aidha, Wizara imeimarisha vituo

tisa (9) vya kudhibiti milipuko ya visumbufu vya mazao na mimea katika Kanda ya Magharibi/Ziwa kwa kuvipatia vitendea kazi.

4.2.6 Kuimarisha Usimamizi wa Maendeleo ya Ushirika

85. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021, Wizara kupitia Tume ya Maendeleo ya Ushirika imefanya ukaguzi wa ndani wa Vyama vya Ushirika 4,494 kati ya 9,185. Ukaguzi huo umebaini mapungufu katika uongozi na usimamizi wa Vyama vya Ushirika. Aidha, kaguzi maalum zimefanyika kwa vyama 35 na hatua stahiki zimechukuliwa kwa Vyama vya Ushirika 17 vilivyojihusisha na wizi na ubadhirifu wa mali na fedha za Vyama vya Ushirika. Vilevile, Vyama vya Ushirika 18 vipo katika hatua mbalimbali za uchunguzi.

86. Aidha, Shirika la Ukaguzi na Usimamizi wa Vyama vya Ushirika (*Cooperative Audit and Supervision Corporation* – COASCO) lenye jukumu la kufanya ukaguzi wa nje limekagua Vyama vya Ushirika 6,021 ambapo vyama 289 vimepata hati inayoridhisha, 3,114 hati yenye shaka, 948 hati isiyoridhisha na 1,670 hati chafu. Hati zisizoridhisha, zenye shaka na hati chafu zimetokana na uandishi mbovu wa vitabu vya hesabu na taarifa za fedha kwa watendaji wa vyama hivyo. Tume inaendelea kutoa

mafunzo ya uandishi wa vitabu vya hesabu kwa watendaji hao.

87. Mheshimiwa Spika, Tume imefuatilia mali za Vyama vya Ushirika zilizochukuliwa kinyume na utaratibu ambapo mali zenye thamani ya Shilingi bilioni 68.9 zimerejeshwa. Aidha, Tume imetekeleza maagizo ya Serikali ambapo wakulima wa mazao ya choroko, pamba, ufuta, korosho na kakao wameunganishwa na benki na malipo yao yanafanyika kupitia akaunti zao.

88. Aidha, Tume imehamasisha uanzishwaji wa viwanda vya kuchakata mazao ambapo viwanda vinavyomilikiwa na vyama vya ushirika vimeongezeka kutoka 374 mwaka 2019 hadi 452 mwaka 2020. Idadi hiyo inahusisha viwanda viwili vya kuchambua Pamba vya Chama cha Ushirika cha Kahama (KACU) na Chato ambavyo vilifufuliwa msimu wa mauzo ya pamba 2020/2021. Aidha, ajira katika Vyama vya Ushirika imeongezeka kutoka 90,090 mwaka 2019 hadi 100,100 mwaka 2020.

89. Mheshimiwa Spika, Tume imetoa mafunzo kuhusu Sheria ya Ushirika, uendeshaji wa miradi, uandishi na utoaji wa taarifa za hesabu, uongozi na utunzaji wa takwimu katika Vyama vya Ushirika kwa wanaushirika 2,800 katika Mikoa ya Morogoro, Ruvuma, Iringa, Songwe, Singida, Mbeya, Dodoma, Arusha na Pwani. Aidha, Wizara kupitia

SAGCOT Centre Limited imewezesha uanzishwaji wa Vyama tisa (9) vya Ushirika katika mikoa ya Mbeya, Iringa, Njombe na Songwe na kuunganishwa na Benki ya Maendeleo ya Kilimo Tanzania (TADB).

4.2.7 Kuongeza Matumizi ya Teknolojia Bora katika Uzalishaji wa Mazao

Zana za Kilimo

90. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2020/2021 matumizi ya trekta yameongezeka kutoka asilimia 20 mwaka 2019 hadi asilimia 23 mwaka 2020. Ongezeko hilo limepunguza matumizi ya jembe la mkono kutoka asilimia 53 mwaka 2019 hadi asilimia 50 mwaka 2020. Aidha, matumizi ya wanyamakazi yameendelea kubaki asilimia 27. Katika kipindi hicho sekta binafsi imeingiza nchini matrekta makubwa 1,124 na matrekta madogo ya mkono 459 na hivyo kufanya idadi ya matrekta makubwa kuwa 19,212 na matrekta madogo ya mkono 9,342.

*Matumizi
ya trekta
katika
maandalizi
ya shamba
la miwa -
Kilombero*

91. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na *Agricom African Ltd* imetoa mafunzo kuhusu matumizi ya zana bora za kilimo kwa wakulima 6,199 na Maafisa Ushirika nane (8) katika Halmashauri za Wilaya ya Nkasi, Kalambo, Sumbawanga na Manispaa ya Sumbawanga Mkoa wa Rukwa.

92. Vilevile, Wizara imewatambua wabunifu na watengenezaji 12 wa zana za kilimo katika mikoa ya Manyara, Dodoma, Shinyanga, Mwanza, Arusha, Njombe na Tanga kwa lengo la kuwaunganisha na taasisi za teknolojia za CAMARTEC na SIDO ili kuboresha ufanisi wa zana hizo kuendana na soko. Zana zilizobuniwa ni pamoja na mashine ya kuchakata mkonge, mashine ya kupura mahindi, mashine ya kukata michembe, mashine ya kupanda ngano na ufuta inayokokotwa na wanyamakazi, mashine ya kubangua karanga, mashine ya kuchakata mkonge, pampu za kumwagilia maji mashambani na trekta. Aidha, mafunzo ya mikopo ya zana za kilimo yametolewa kwa wakulima 245 kutoka Wilaya ya Igunga.

Mfuko wa Pembejeo

93. Mheshimiwa Spika, hadi Aprili 2021, Wizara kupitia Mfuko wa Taifa wa Pembejeo (AGITF)

imetoa mikopo yenye thamani ya Shilingi 1,388,058,000 kwa ajili ya uendeshaji wa shughuli za kilimo kama inavyoonekana kwenye **Jedwali Na. 2**. Aidha, katika kipindi hicho Mfuko umekusanya Shilingi 2,096,465,589 sawa na asilimia 33.77 ya lengo la Shilingi 6,207,899,734 kwa mwaka ikiwa ni marejesho ya mikopo, riba na riba ya adhabu. Kutofikiwa kwa malengo hayo kumetokana na mabadiliko ya hali ya hewa, kukosekana kwa masoko ya uhakika ya mazao ya kilimo kulikotokana na janga la ugonjwa wa Corona na kuwakosesha wakopaji kipato, hivyo wakulima wengi wao kushindwa kulipa mikopo yao kwa wakati.

Jedwali Na. 2: Mikopo Iliyotolewa Hadi Aprili, 2021

Na.	Aina ya Mkopo	Idadi ya mikopo	Thamani
1.	Matrekta	20	944,500,000.00
2	Mashine	1	11,100,000.00
3	Matrekta ya mkono (<i>power tiller</i>)	2	22,400,000.00
4	Umwagiliaji	3	84,808,000.00
5	Ufugaji	2	75,000,000.00
6	Uvuvi	1	35,000,000.00
7	Fedha za kuendeshea shughuli za shamba	2	60,000,000.00
8	Pembejeo	5	155,250,000.00
Jumla		36	1,388,058,000

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2021

Huduma za Ugani

94. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021 Wizara imeendelea na jitihada za kuimarisha huduma za ugani. Kupitia mradi wa *Rapid Response Implementation Support* - RARIS imetoa Vifaa vya TEHAMA na ujenzi wa kitalu nyumba katika Vituo vya Mafunzo vya Wakulima vya Ichenga (Njombe), Bihawana (Dodoma) na Mkindo (Morogoro). Pia, Wizara kupitia TARI imetoa mafunzo kwa wakulima 51,304 na maafisa ugani 982 kuhusu teknolojia bora za kilimo kupitia vituo 11 vya TARI na Kituo cha Usambazaji wa Teknolojia (Nyakabindi AgriTech).

95. Vilevile, Wizara imeandaa rasimu ya Mwongozo wa Usimamizi na Uratibu wa Huduma za Ugani utakaotumiwa na sekta ya umma na binafsi ili kuongeza ufanisi katika utoaji wa huduma hizo. Aidha, kupitia TARI, Wizara imetoa matokeo ya utafiti kupitia vyombo vya habari na mitandao ya kijamii kwa lengo la kuhamasisha matumizi ya teknolojia na ubunifu.

96. Mheshimiwa Spika, Wizara pia, imeratibu maonesho ya wakulima (Nanene) yaliyofanyika Kitaifa katika kiwanja cha Nyakabindi - Simiyu na katika Kanda saba (7) ambapo teknolojia za kilimo zilioneshwa. Katika maonesho hayo, jumla ya wadau

2,253 na Wakulima 1,250 walihudhuria na kujifunza teknolojia za kilimo bora na fursa za masoko.

97. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la *Lutheran World Relief* (LWR) kupitia mradi wa *Investing in New Venture of Entrepreneurial Student in Tanzania* - INVEST imewezesha wanafunzi 48 wa Chuo cha Sukari Nchini (NSI) kujengewa umahiri wa kujiajiri wenyewe baada ya kuhitimu. Wanafunzi hao wamewezeshwa kuanzisha miradi ya uzalishaji wa sabuni (3), nyanya (4), matikiti maji (5), *crisps* za viazi na ndizi (5), uyoga (5), kukausha samaki (3), ufugaji wa samaki aina ya kambale (4), Pilipili hoho (4), asali (4), jamu, achali na juisi ya matunda (5), vyakula vya mifugo (1), kuku wa nyama (4) na batiki (1).

98. Vilevile, wanafunzi 26 wa chuo cha KATRIN wamewezeshwa kuendesha miradi ya uzalishaji wa tikitimaji (5), ufugaji wa samaki (5), ufugaji wa ng'ombe wa maziwa (5), ufugaji wa kuku wa kienyeji (5) na utotoleshaji wa vifaranga vya kuku (6).

Uzalishaji wa Mazao

a) Mazao Makuu Asilia ya Biashara

99. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021, Wizara imeendelea kutekeleza mikakati ya uzalishaji wa mazao asilia ya biashara ya Tumbaku,

Pamba, Kahawa, Chai, Pareto, Korosho, Mkonge na Miwa. Katika kipindi hicho mwenendo wa uzalishaji wa mazao hayo ni kama inavyoonekana katika **Jedwali Na. 3.**

Jedwali Na. 3: Mwenendo wa Uzalishaji wa Mazao Makuu Asilia ya Biashara

Zao	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020	2020/2021
Pamba	132,934	222,039	348,910	348,958	122,833
Kahawa	48,329	45,245	68,147	60,651	67,675.91
Chai	26,975	34,010	37,193	28,715	10,940*
Pareto	2,150	2,400	2,014	2,510	2,005*
Tumbaku	58,639	50,522	70,824	37,546	68,571
Korosho	265,238	313,826	225,053	232,681	206,718.880
Mkonge	36,533	40,635	33,271	36,379	36,292.67
Sukari	330,843	303,752	359,219	311,357.61	361,474.37
Jumla	901,641	1,012,429	1,144,631	1,058,798	876,510.83

Chanzo: Wizara ya Kilimo; 2021

** Uzalishaji unaendelea*

Zao la Tumbaku

100.Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021 uzalishaji wa Tumbaku ulikuwa tani 68,571 ikilinganishwa na tani 37,546 mwaka 2019/2020. Ongezeko hilo limetokana na matumizi bora ya mbolea ambapo tani 23 za mbolea ya N.P.K 10:18:24 zimesambazwa kwa wakulima 25,957 ambao wameingia mikataba ya uzalishaji na kampuni za ununuzi wa tumbaku kupitia Vyama vya Ushirika 377.

Shamba la tumbaku - Tabora

101.Mheshimiwa Spika, katika kipindi hicho, ekari 123,131 zimepandwa tumbaku sawa na asilimia 113.5 ya lengo la ekari 108,482. Pia, miche ya miti 20,362,656 ya kukaushia tumbaku ya wakulima imeoteshwa ikilinganishwa na lengo la miti 24,321,795. Aidha, Bodi ya Tumbaku imekagua mabani ya kisasa 94,663 ya kukaushia tumbaku kati ya mabani 134,881 na kubainika kuwa yanakidhi vigezo.

Zao la Pamba

102.Mheshimiwa Spika, katika msimu wa ununuzi 2020/2021 tani 122,833 za pamba zilizalishwa na kuuzwa ikilinganishwa na tani 348,958 katika msimu wa ununuzi wa 2019/2020. Upungufu huo, umetokana na mvua nyingi pamoja na kushuka kwa bei katika soko la dunia kwa msimu wa ununuzi wa 2019/2020 ambapo baadhi ya wakulima waliacha kulima pamba.

103.Aidha, katika msimu wa ununuzi wa 2020/2021, Wizara kupitia Bodi ya Pamba imetoa leseni za ununuzi wa pamba kwa Kampuni 24 kwa ajili ya kununua pamba katika mikoa ya Kanda ya Magharibi na kampuni moja katika Kanda ya Mashariki. Vilevile, viwanda viwili vya kuchambua pamba vilivyo chini ya Chama Kikuu cha Ushirika Chato (Geita) na Chama Kikuu cha Ushirika Kahama (Shinyanga) vilifufuliwa na kuanza kufanya kazi msimu wa ununuzi 2020/2021.

104.Mheshimiwa Spika, katika msimu wa kilimo 2020/2021, Bodi imesambaza tani 15,495 za mbegu bora na Ekapaki 2,711,728 za viuatilifu kwa wakulima. Kati ya mbegu hizo, tani 261 zimeondolewa nyuzi (*delinted*) na tani 15,234 zisizoondolewa nyuzi (*fuzzy*). Mbegu hizo zimepandwa katika eneo la ekari 1,587,650 katika mikoa yote inayozalisha pamba nchini. Vilevile, mafunzo kuhusu kanuni za kilimo

bora cha pamba yametolewa kwa Maafisa Ugani 72 na wakulima 1,000 kutoka Mikoa ya Mara, Shinyanga, Mwanza, Simiyu na Geita.

Zao la Kahawa

105.Mheshimiwa Spika, hadi Aprili 2021, uzalishaji wa kahawa umefikia tani 67,675.91. Kahawa hiyo yote imeuzwa na kuliingizia Taifa Dola za Marekani milioni 133. Kati ya tani hizo, Arabika laini ni tani 27,822.75, Arabika ngumu ni tani 1,936.89 na Robusta ni tani 37,916.27. Wastani wa bei kwa wakulima wa kahawa kavu ya Arabika (*parchment*) imeongezeka kutoka shilingi 3,500 mwaka 2019/2020 hadi Shilingi 4,000 mwaka 2020/2021 kwa kilo na bei ya kahawa ya maganda ya Robusta (*Dry Cherry*) imeongezeka kutoka Shilingi 1,100 mwaka 2019/2020 hadi Shilingi 1,200 mwaka 2020/2021 kwa kilo. Ongezeko hilo limetokana na uhitaji mkubwa wa kahawa katika soko la dunia na kuongezeka kwa ubora wa kahawa.

Kahawa bora aina ya Arabika katika Wilaya ya Hai - Kilimanjaro

106. Aidha, katika msimu wa 2020/2021 *Alliance for Coffee Excellence (ACE)* kwa kushirikiana na *Portland Global Initiative* na wawekezaji wenye mashamba makubwa wilayani Karatu (Ngorongoro Coffee Group) waliandaa na kuendesha mashindano ya kupata kahawa bora. Mashindano hayo yalikusisha wazalishaji wa mashamba makubwa sita ambao waliwasilisha sampuli kutoka kwenye lot 40 zilizoandaliwa kwa njia sita tofauti ambapo lot 26 zilipata alama zaidi ya 80. Kahawa hizo ziliuzwa kwa njia ya mnada (*online auction*) na katika mnada huo kahawa yenye ubora wa juu zaidi kutoka shamba la *Acacia* ilishindaniwa na kununuliwa kwa bei ya juu zaidi ya Dola za Marekani 143.3 kwa kilo. Aidha, katika mnada huo makampuni zaidi ya 28 yalishiriki kununua kahawa iliyozalishwa Tanzania kutoka kwenye mataifa ya Marekani (USA), South Korea,

Canada, Hong Kong, Thailand, Falme za Kiarabu, Belgium, Taiwan, Greece, Japan na Kuwait. Mnada huo uliuza kahawa yenye uzito wa kilogramu 6,380.475 na kuingiza Dola za Marekani 120,500.46.

107.Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021, Taasisi ya Utafiti wa Kahawa Tanzania (TaCRI) imezalisha miche 3,244,709 na kusambaza bure kwa wakulima 231. Aidha, TaCRI kwa kushirikiana na Wilaya ya Tarime imetenga ekari 10 za kuzalisha mbegu chotara zinazostahimili ukame pamoja na matumizi kidogo ya mbolea; imetafiti na kutoa aina mpya za mbegu bora za Arabika na Robusta zenye tija kubwa na ukinzani dhidi ya magonjwa na ubora wa viwango vya kimataifa.

108.Vilevile, TaCRI imezalisha na kusambaza kilo 2,600 za mbegu chotara aina ya *compact* na kilo 30 aina ya Robusta *composite* kwa wakulima na kutoa mafunzo kwa Maafisa Ugani 168 na wakulima viungo 53 kuhusu kanuni bora za kilimo cha Kahawa.

Zao la Chai

109.Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021 uzalishaji wa Chai kavu umefikia tani 10,940 ikilinganishwa na tani 11,185.8 za kipindi kama hicho mwaka 2019/2020. Uzalishaji huo umeshuka kutokana na mabadiliko ya tabianchi na baadhi ya wawekezaji kusitisha uzalishaji kutokana

na mlipuko wa homa kali ya mapafu (Covid-19). Aidha, Bodi ya Chai imefufua shamba la Chama cha Ushirika cha MUVYULU lenye hekta 215 na shamba la Mlangali linalomilikiwa na Kampuni ya *Dhow Mercantile (EA) Ltd* lenye hekta 200 limeanza kutumia kilimo cha umwagiliaji.

110. *Mheshimiwa Spika,* miche bora 6,120,000 ya chai imepandwa na miche 5,500,000 inaendelea kutunzwa kwenye vitalu katika Wilaya za Mufindi na Njombe. Kwa upande wa Wilaya ya Njombe, Kampuni ya *Njombe Outgrower Service Company* (NOSC) imepanda miche 6,000,000 na Mufindi *Outgrower Project* (MOG) imepanda miche 120,000. Kwa miche inayotunzwa vitaluni, Mradi wa MOG unatunza miche 800,000 na NOSC miche 4,700,000. Miche hiyo itapandwa katika msimu wa 2020/2021.

111. *Mheshimiwa Spika,* Bodi imetoa mafunzo kuhusu uongozi bora na umuhimu wa mikataba ya uuzaji chai kwa viongozi 69 wa Vyama vya Ushirika ili kupata uhakika wa bei na soko. Aidha, Bodi imetoa mafunzo kwa wakulima wadogo 390 kuhusu kanuni za kilimo bora cha chai ambao watatumika kama wakufunzi katika maeneo yao kwa lengo la kuongeza tija, ubora na ushindani wa chai ya Tanzania kwenye masoko ya kimataifa. Kwa mfano katika Wilaya ya Rungwe ubora wa majani mabichi ya

chai umeongezeka kutoka asilimia 70 hadi 85 na Tarafa ya Lupembe ubora umeongezeka kutoka asilimia 45 hadi kufikia 65.

112. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Taasisi ya Utafiti wa Chai Tanzania (*Tea Research Institute of Tanzania* - TRIT) inaendelea kutekeleza mpango kabambe wa kuhaulisha teknolojia za uvunaji chai kwa njia ya mashine ili kukabiliana na uhaba wa nguvukazi unaoanza kujitokeza kwenye kilimo cha chai. Mpango huo ni sehemu ya utekelezaji wa mradi wa *Agri-connect* unaofadhiliwa na Jumuiya ya Ulaya (EU). Utafiti wa mashine hizo unaendelea katika Wilaya ya Rungwe ambapo mashine 30 za uchumaji wa chai (*motorized hand plucking machines*) zimenunuliwa na kusambazwa katika vikundi vya wachumaji kwa lengo la kuangalia ufanisi wake.

Uvunaji wa Majani ya Zao la Chai

Zao la Pareto

113. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021 uzalishaji wa maua ya pareto ulikuwa tani 2,005. Aidha, ubora wa maua ya pareto umefikia asilimia 1.24 ikilinganishwa na lengo la asilimia 1.3. Vilevile, Bodi imetoa mafunzo ya uzalishaji wa mbegu bora za pareto kwa wakulima 75 kutoka katika maeneo ya uzalishaji; imekagua vituo 40 vya ununuzi wa pareto kati ya vituo 53 vilivyopo katika Halmashauri za Mbeya, Ileje, Arusha na Mbulu Mji kwa lengo la kuhakiki uhifadhi wa pareto, ubora wa mizani, usafi na usalama wa ghala na vitabu vya stakabadhi za malipo.

Zao la Miwa na Uzalishaji wa Sukari

114. Mheshimiwa Spika, hadi Aprili 2021, uzalishaji wa sukari ulikuwa tani 361,474.37 sawa na asilimia 95.74 ya lengo la kuzalisha tani 377,527. Uzalishaji huo umeongezeka kwa asilimia 16 ikilinganishwa na tani 311,357.61 zilizozalishwa mwaka 2019/2020. Kati ya mwezi Julai 2020 na Januari 2021 bei ya sukari ya jumla ilishuka kutoka Shilingi 2,526 hadi Shilingi 2,388 kwa kilo na bei ya rejareja kutoka Shilingi 2,847 hadi Shilingi 2,687 kwa kilo.

Shamba la miwa - Mtibwa

115. *Mheshimiwa Spika*, ili kuendeleza tasnia ya Sukari nchini, Bodi ya Sukari inaendelea kutoa mafunzo ya mbinu bora za kilimo cha miwa. Hadi Aprili, 2021, wakulima 533 kutoka maeneo ya Kilombero, Mtibwa, Kagera na Manyara wamepata mafunzo ya kilimo bora. Aidha, mafunzo kuhusu ununuzi wa mbolea kwa mfumo wa pamoja yalitolewa kwa Vyama nane vya Ushirika vilivyopo Mtibwa (2), Manyara (3) na Kagera (3). Vilevile, Bodi kwa kushirikiana na Tume ya Maendeleo ya Ushirika na Mfuko wa Maendeleo ya Tasnia ya Sukari imetoa mafunzo kwa wajumbe 267 wa Bodi za Vyama vya Ushirika wa miwa katika nyanja za uongozi, maadili, uandaaji wa taarifa na hesabu za vyama.

116. *Mheshimiwa Spika*, ili kuhudumia wateja kwa wakati, kutunza takwimu pamoja na kudhibiti uhalali wa leseni na vibali, Bodi

imeunganisha mfumo wa *SBT mobile application* na mfumo wa utoaji vibali wa ATMIS. Pia, Bodi imeunganisha mfumo wa ATMIS na mfumo wa makusanyo ya fedha za Serikali (*Government Electronic Paymeny Gateway – GePG*) ili kurahisisha utoaji wa namba za malipo (*Payment Control Numbers*) na kuboresha huduma kwa wateja. Aidha, Bodi kwa kushirikiana na Mamlaka ya Mapato Tanzania (*Tanzania Revenue Authority - TRA*) imedhibiti sukari iendayo nje ya nchi “*On Transit Sugar*” kwa kutumia mfumo wa *Cargo Tracking System* ambao umesaidia sukari hiyo isibaki nchini na kuharibu soko la sukari.

117. Mheshimiwa Spika, ili kuongeza uzalishaji wa sukari na kupunguza nakisi iliyopo, Bodi imefuatilia matayarisho ya ujenzi wa kiwanda cha Bagamoyo yanayoendelea ambapo hadi sasa hekta 800 zimelimwa kwa ajili ya kupanda miwa, majaribio ya mbegu 22 za miwa zinazotoa mavuno ya tani 160 kwa hekta zimepandwa katika eneo la hekta 30. Mbegu hizo zitasosha kupanda eneo la hekta 2,000.

118. Mheshimiwa Spika, pamoja na kiwanda cha Bagamoyo, Bodi imeratibu uanzishwaji wa mashamba ya Kampuni ya Mkulazi yenye ukubwa wa hekta 2,482 ambapo hekta 1,948 zimepandwa miwa. Pia mashamba ya wakulima wadogo yenye hekta 1,480 zimelimwa na kati yake hekta 850 zimepandwa

miwa. Miwa hiyo ilitegemewa kuuzwa kwenye kiwanda ambacho kimechelewa kusimikwa. Ili kupata soko la miwa iliyokwisha pandwa, Uongozi wa kiwanda cha Mkulazi na wakulima wadogo wameingia mkataba wa kuuza miwa na kiwanda cha Mtibwa kwa makubaliano ya bei ya Shilingi 63,000 kwa tani moja. Uchakataji wa miwa katika kiwanda kitakachosimikwa Mkulazi unatarajia kuanza mwezi Desemba, 2022.

Zao la Korosho

119. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021 uzalishaji wa korosho umefikia tani 206,718.880 ikilinganishwa na tani 232,631 mwaka 2019/2020. Kushuka kwa uzalishaji kumetokana na mabadiliko ya hali ya hewa yaliyosabisha kuzuka kwa magonjwa na visumbufu vya mimea na matumizi madogo ya pembejeo. Kufuatia hali hiyo, Bodi ya Korosho inasimamia mpango wa ununuzi wa pembejeo kwa pamoja kupitia Vyama vikuu vya Ushirika ili wakulima waweze kupata pembejeo kwa wakati na kwa bei nafuu.

120. Mheshimiwa Spika, katika kuendeleza zao la korosho, Wizara kupitia Bodi ya Korosho imeratibu ununuzi na usambazaji wa tani 60 za mbegu bora ambazo zitazalisha miche 9,000,000. Mbegu hizo zimesambazwa katika Halmashauri za Sumbawanga, Mafia, Songwe, Mpanda, Tanganyika,

Nsimbo, Tabora, Mlele, Mpimbwe na Kyela. Vilevile, Bodi kwa kushirikiana na Vyama Vikuu vya Ushirika imesambaza tani 8,730 za salfa na lita 82,438 za viuatilifu vya maji kwa wakulima. Bodi pia, imetoa mafunzo kwa wakulima 845, Maafisa Ugani 1,396 na viongozi wa AMCOS 1,000 kutoka Wilaya 27 kuhusu kilimo bora cha korosho.

Zao la Mkonge

121. *Mheshimiwa Spika*, hadi Aprili 2021, uzalishaji wa mkonge umefikia tani 36,292.67 na uzalishaji unaendelea. Hivyo, ni mategemeo ya Wizara kuwa hadi mwisho wa msimu uzalishaji utazidi tani 36,379 zilizozalishwa mwaka 2019/2020.

122. *Mheshimiwa Spika*, mauzo ya bidhaa za mkonge nje ya nchi ikiwemo mazulia, kamba, vikapu, mapambo na magunia yameshuka kutoka tani 3,682.54 mwaka 2019/2020 hadi tani 2,107.32 mwaka 2020/2021. Pia, mauzo ya ndani kwa bidhaa hizo yameshuka kutoka tani 2,908.91 mwaka 2019/2020 hadi tani 1,826.73. Kushuka kwa mauzo kumechangiwa na mlipuko wa ugonjwa wa homa kali ya mapafu (*Covid-19*) ulioathiri uuzaji wa bidhaa hizo kwenye masoko ya China, India, Iraq, Saudi arabia, Nigeria na Morocco. Pamoja na kushuka kwa mauzo, bei ya mkonge kwa wakulima wadogo waliojiunga na AMCOS imeendelea kuimarika ambapo mkonge unaouzwa kwa zabuni daraja la UG umefikia shilingi

3,600,000 kwa tani ukilinganisha na shilingi 3,500,000 kwa tani mwaka 2019/2020.

123. Mheshimiwa Spika, ili kuongeza uzalishaji wa zao la mkonge, Wizara kupitia TARI imepanda hekta 35.4 za vitalu vya miche ya mkonge katika kituo cha TARI Mlingano (hekta 33.8), Halmashauri ya Wilaya ya Muheza (hekta 1.2) na Gairo hekta 0.4. Eneo hilo litawezesha upatikanaji wa miche 2,896,000 ya mkonge ambayo itatosheleza kupanda hekta 579.2. Vilevile, Wizara kupitia Bodi ya Mkonge imeanzisha kitalu cha hekta 3.75 katika shamba la Hale na shamba darasa katika Wilaya ya Butiama.

Waziri Mkuu Kassim Majaliwa akizindua zoezi la kugawa miche bora ya mkonge kwa wakulima wa Mkoa wa Tanga ikiwa ni mkakati wa Serikali kukuza zao hilo alipotembelea TARI Mlingano Januari, 2021.

124. Mheshimiwa Spika, TARI kwa kushirikiana na Bodi ya Mkonge imetoa mafunzo ya kanuni bora za kilimo cha Mkonge kwa Maafisa Ugani 867 katika Mikoa ya Tanga, Mara, Morogoro, Kilimanjaro, Shinyanga, Simiyu, Pwani na Lindi ambapo vitabu 650 vya kanuni bora za uzalishaji wa mkonge vimesambazwa kwa wakulima. Vilevile, wakulima 543 wamepatiwa mafunzo katika Wilaya za Mvomero, Gairo, Kilosa, Mkuranga, Kisarawe, Kibaha, Mtama, Ruangwa na Liwale.

Mazao ya Mafuta

125. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2019/2020 uzalishaji wa mazao ya mafuta (alizeti, karanga, ufuta, chikichi na soya) umefikia tani 1,583,669.28 ikilinganishwa na tani 1,230,767 mwaka 2018/2019. Uzalishaji wa alizeti umefikia tani 649,437.3 ikilinganishwa na tani 561,297 za mwaka 2018/2019 (**Jedwali Na. 4**). Vilevile, katika kipindi hicho uzalishaji wa zao la ufuta umeongezeka kutoka tani 227,821 hadi tani 228,919.8 na uzalishaji wa zao la chikichi umeongezeka kutoka tani 42,176 hadi tani 42,386.88. Oongezeko hilo limetokana na matumizi ya teknolojia na kanuni za kilimo bora.

Jedwali Na 4: Uzalishaji wa Mazao ya Mafuta (Tani)

Zao	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Alizeti	352,902	543,261	561,297	649,437.3
Karanga	216,167	370,356	376,520	631,465.3
Ufuta	56,846	133,704	227,821	228,919.8
Chikichi	42,277	40,500	42,176	42,386.88
Soya	6,135	21,321	22,953	31,460
Jumla	674,327	1,109,142	1,230,767	1,583,669.28

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2021

126. Mheshimiwa Spika, ili kuongeza uzalishaji hatua mbalimbali zimechukuliwa zikihusisha kutoa mafunzo kwa wakulima 26,665 wa alizeti kuhusu kanuni za kilimo bora katika Wilaya za Kilosa, Kilombero, Gairo, Kondoa, Kilindi, Chamwino, Singida, Sikonge, Babati, Kibaha, Handeni, Iramba, Manyoni, Ifakara, Sengerema, Kahama, Masasi, Mbozi, Nachingwea, Ruangwa, Momba na Kalambo; kutoa mafunzo ya kilimo bora cha michikichi kwa Maafisa Ugani 133 kutoka Wilaya nane (8) za Mikoa ya Kigoma, Mbeya na Ruvuma, wakulima 1,905, wanafunzi 16 wa Vyuho Vikuu, 50 wa sekondari na vijana 1,100 wa JKT Bulombora katika Mkoa wa Kigoma; na TARI kusambaza teknolojia ya matumizi ya mbegu bora za ufuta kwa wakulima na Maafisa Ugani 4,353 katika Mikoa ya Manyara, Dodoma, Morogoro, Katavi, Kigoma, Ruvuma, Mbeya, Pwani, Lindi, Mtwara na Singida. Matumizi ya mbegu bora za ufuta na kanuni za kilimo bora katika maeneo yaliyofikiwa, yamewezesha tija kuongezeka kutoka tani 0.3 kwa hekta hadi tani 1.0 kwa hekta.

127. Mheshimiwa Spika, upatikanaji wa mbegu bora za alizeti na ufuta umefikia tani 441.42 na 90.51 mtawalia. Aidha, Wizara kupitia TARI imezalisha mbegu 3,824,508 za chikichi na kusambaza miche 10,200 katika Mikoa ya Kigoma, Katavi, Kagera, Rukwa, Mbeya, Pwani na Ruvuma. Vilevile, TARI imenunua viotesheo vya asili 80 (*local germinators*) vyenye uwezo wa kuotesha mbegu

800,000 za chikichi kwa wakati mmoja na kuongeza upatikanaji wa mbegu kwa wakulima. TARI pia imenunua matrekta mawili (2) na zana unganishi kwa ajili ya vituo vya utafiti vya Tumbi na Kihinga.

Waziri wa Kilimo Mhe. Prof. Adolf F. Mkenda akipata maelezo kutoka kwa Mkuu wa Gereza la Kwitanga - Kigoma kuhusu uzalishaji wa miche bora ya chikichi

b) Mazao ya Bustani

128. Mheshimiwa Spika, uzalishaji wa mazao ya bustani umeongezeka kutoka tani 6,597,863.2 mwaka 2018/2019 hadi kufikia tani 7,560,010 mwaka 2019/2020 (**Jedwali Na. 5**). Ongezeko hilo limetokana na kuhamasika kwa vijana kuzalisha mazao ya bustani na mafunzo kuhusu teknolojia za kisasa za uzalishaji wa mazao hayo. Aidha, Wizara imetoa mafunzo kwa wakulima 135 mkoani Tanga

kuhusu udhibiti wa ugonjwa wa unyaufu kwenye zao la pilipili manga.

Jedwali Na 5: Mwenendo wa Uzalishaji wa Mazao ya Bustani (Tani)

Zao	2016/2017	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Matunda	5,243,343	3,703,124	4,576,948	5,582,117.3
Mboga	1,298,388	1,595,489	1,926,927	1,852,676
Maua	11,615	12,622	13,240	1,709.5
Viungo	22,062	22,062	80,748.2	123,507.9
Jumla	6,575,408	5,333,297	6,597,863.2	7,560,010

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2021

129. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha sekta ndogo ya mazao ya bustani, Wizara imeandaa Rasimu ya Mkakati wa Uendelezaji wa Mazao ya Bustani wa miaka 10 (2021-2030) na kuuwasilisha kwa wadau kwa ajili ya maoni na maboresho. Mkakati huo utakuwa ni dira ya uwekezaji katika mnyororo wa thamani wa mazao ya bustani ili kuongeza uzalishaji na kuimarisha upatikanaji wa masoko ya ndani na nje ya nchi.

130. Pia, Wizara kupitia Mradi wa Lishe Endelevu unaotekelezwa na Shirika la *Save the Children* imezindua miongozo minane (8) ya uzalishaji na usimamizi wa mazao ya bustani baada ya kuvuna ambapo nakala 4,000 za miongozo hiyo imechapishwa. Aidha, Maafisa Ugani 791 na wakulima 31,460 kutoka Mikoa ya Rukwa, Iringa, Morogoro na Dodoma wamepatiwa mafunzo kuhusu uzalishaji wa mazao ya bustani na kuwezesha

kuanzishwa kwa mashamba darasa 980 katika Mikoa hiyo.

131. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Mradi wa Kuimarisha Uzalishaji wa Mazao ya Bustani kwa Wakulima Wadogo (*Tanzania Smallholder Horticulture Empowerment Project-TANSHEP*) wenye kaulimbiu ya “*Anzia Sokoni Malizia Shambani kwa Kipato Zaidi*” unaotekelezwa katika Halmashauri za Karatu, Meru, Lushoto, Bumbuli, Hai na Moshi imetoa mafunzo ya kilimo bora cha mazao ya bustani kwa Maafisa Ugani 156 na wakulima 1,610. Mafunzo hayo yamehusisha utafutaji wa masoko, utunzaji wa kumbukumbu, mbinu bora za kilimo cha kisasa cha mazao ya bustani na ukokotoaji wa gharama za uzalishaji.

132. Aidha, TARI imetoa mafunzo ya kanuni bora za kilimo na matumizi ya mbolea kwa zao la migomba kwa Maafisa Ugani 11 na wakulima 85 wa Wilaya za Rombo na Moshi Vijijini. TARI pia, imezalisha mbegu bora za mchicha tani 1.376 zikiwemo za awali tani 0.25 na za msingi 1.126.

133. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia SAGCOT imehamasisha wawekezaji wawili (Tanzanice Agrofoods Ltd & Olivado Tanzania Ltd) katika mikoa ya Iringa na Njombe ambao wamewezesha kuongezeka kwa mauzo ya parachichi kutoka tani 3,696 mwaka 2015 hadi tani 7,190 mwaka 2019 kwa wakulima

wadogo. Aidha, bei ya parachichi imeongezeka kutoka Shilingi 1,200,000 kwa tani mwaka 2015 hadi Shilingi 1,800,000 kwa tani mwaka 2020. Uwepo wa kampuni hizi zinazowahakikishia wakulima soko imekuwa ni chachu ya kuongezeka kwa uzalishaji wa matunda.

c) Mazao ya Chakula

134. *Mheshimiwa Spika*, uzalishaji wa mazao ya chakula unaojumuisha mahindi, mpunga, mtama/uwele, ngano, mikunde, ndizi, muhogo na viazi umeendelea kuongezeka kutokana na matumizi ya kanuni bora za kilimo, teknolojia bora za uzalishaji, usimamizi wa mazao baada ya kuvuna, kuongeza thamani ya mazao na elimu inayotolewa kwa wadau katika mnyororo wa thamani wa mazao ya chakula na kuwaunganisha wakulima na masoko.

Zao la Mahindi

135. *Mheshimiwa Spika*, uzalishaji wa mahindi umeongezeka kutoka tani 5,652,005 mwaka 2018/2019 hadi tani 6,711,002 mwaka 2019/2020. Ongezeko hilo limetokana na matumizi ya mbegu bora, mbolea na viuatilifu pamoja na hali nzuri ya hewa katika maeneo ya uzalishaji. Aidha, upatikanaji wa mbegu bora za mahindi umefikia tani 38,071 ambapo tani 23,445.50 zilizalishwa nchini, tani 7,343 ziliingizwa kutoka nje ya nchi na tani 7,282 ni bakaa ya msimu wa 2018/2019.

Zao la Mpunga

136. Mheshimiwa Spika, uzalishaji wa mpunga umeongezeka kutoka tani 3,174,766.153 mwaka 2018/2019 hadi tani 4,673,969.231 mwaka 2019/2020. Ongezeko hilo limetokana na uhamasishaji wa matumizi ya kanuni bora za kilimo, teknolojia bora za uzalishaji, usimamizi baada ya kuvuna pamoja na uimarishwaji wa miundombinu ya umwagiliaji.

Uvunaji wa zao la mpunga kwa kutumia zana bora

137. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (*Food and Agriculture Organisation – FAO*) kupitia Mradi wa Kupunguza Upotevu na Kuimarisha Mnyororo wa Thamani wa Zao la Mpunga imetoa mafunzo ya usimamizi wa mpunga baada ya kuvuna

kwa Maafisa Ugani 563 kutoka Mikoa ya Mbeya, Songwe, Iringa, Morogoro, Shinyanga, Tabora, Manyara, Kilimanjaro, Mwanza, Rukwa na Dodoma. Aidha, nakala 1,750 za Mwongozo wa Uzalishaji na Usimamizi wa Zao la Mpunga Baada ya Kuvuna zimesambazwa katika Mikoa hiyo. Vilevile, ujenzi wa ghala lenye uwezo wa kuhifadhi tani 1,200 za mpunga umekamilika na kukabidhiwa kwa wakulima katika Wilaya ya Iringa.

Zao la Ngano

138. *Mheshimiwa Spika*, uzalishaji wa ngano umeongezeka kutoka tani 63,388 mwaka 2018/2019 hadi tani 77,276 mwaka 2019/2020. Uzalishaji huo ni pungufu ikilinganishwa na mahitaji ya tani 1,000,000 za majumbani na viwandani kwa mwaka. Ili kukabiliana na upungufu huo, Wizara imeandaa mkakati unaolenga kuongeza uzalishaji wa zao la ngano nchini kwa kufufua mashamba ya ngano, kuongeza matumizi ya mbegu bora. Kuhamasisha kilimo cha mkataba na matumizi ya zana bora kwa kufufua mashine zilizokuwa zinatumika kwenye mashamba ya ngano na kuhamisha uzalishaji wa ngano katika skimu za umwagiliaji baada ya kuvuna mpunga. Majaribio ya uzalishaji wa ngano katika skimu za umwagiliaji yamefanyika katika Skimu ya Bahi (Dodoma) na kuonesha mafanikio makubwa.

139. Aidha, upatikanaji wa mbegu bora za ngano umeongezeka kutoka tani 63.7 mwaka 2019/2020 hadi tani 1,363.32 mwaka 2020/2021. Vilevile, TARI imeanzisha mashamba nane (8) ya mfano katika skimu za umwagiliaji za Kapunga, Mbarali, Kifyulilo, Ifwani, Nguvumali, Ganila, Liodi na West Kilimanjaro ili kuongeza maeneo ya uzalishaji wa ngano nchini.

140. Mheshimiwa Spika, katika kuongeza uzalishaji na upatikanaji wa masoko, Wizara kupitia Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko (*Cereals and other Produce Board* - CPB) imeingia mkataba na wakulima 264 wa Siha, Karatu, Monduli na Hanang ambao wamelima ekari 2,937. Bodi hiyo imewakopesha wakulima mbegu bora za ngano tani 210 na kuwaunganisha na mabenki ambayo yamewapatia mikopo ya kununulia mbolea na viuatilifu.

141. Aidha, Bodi imeanzisha mashamba Darasa katika maeneo hayo kwa ajili ya kuwafundisha wakulima mbinu bora za Kilimo. Ngano itakayozalishwa itanunuliwa na CPB kwa bei ya mkataba ya Shilingi 800 kwa kilo.

Zao la Muhogo

142. Mheshimiwa Spika, uzalishaji wa muhogo mkavu umeshuka kutoka tani 2,728,031

mwaka 2018/2019 hadi tani 2,427,190 mwaka 2019/2020 kutokana na mvua nyingi ambazo ziliathiri ukuaji wa zao hilo. Aidha, hadi Aprili 2021, upatikanaji wa vipando bora vya muhogo umefikia pingili 40,960,500 ikilinganishwa na pingili 30,492,830 za mwaka 2019/2020.

Waziri wa kilimo Mhe. Prof. Adolf Mkenda akipata maelezo ya mbegu bora za muhogo katika Mkutano wa Wadau wa Kilimo cha Muhogo Tanzania uliofanyika tarehe 7 Mei, 2021 Jijini Dodoma

143. Katika kuimarisha, uzalishaji, tija na upatikanaji wa masoko endelevu ya zao la muhogo, Wizara imezindua Mkakati wa Miaka Kumi (10) wa Uendelezaji wa zao la Muhogo (2020-2030). Mkakati huo unawaunganisha wadau wote wa zao la muhogo na umelenga kuongeza uzalishaji kutoka wastani wa tani milioni 8.2 mwaka 2019 hadi tani milioni 24 mwaka 2030 na tija kutoka tani 8.3 kwa hekta hadi tani 16 kwa hekta ifikapo 2030.

144. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia TARI imetoa mafunzo kwa wakulima 238 kuhusu udhibiti wa magonjwa ya batobato na michirizi ya kahawia katika Wilaya za Mkuranga, Muheza, Bagamoyo, Mkinga, Sengerema, Bunda, Mtwara vijijini na Nyasa. Kadhalika, hadi Aprili 2021, tani 320 za muhogo mkavu zimenunuliwa ili kusafirishwa kwenda China.

Uongezaji wa Thamani ya Mazao ya Kilimo

145. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuimarisha Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko (*Cereals and other Produce Board – CPB*) ili kununua na kuongeza thamani ya mazao ya chakula. Hadi Aprili 2021, tani 2,695.24 za mahindi zilisagishwa na kuzalisha unga tani 2,156.192 na pumba tani 539.048. Katika kipindi hicho jumla ya tani 719.46 za alizeti zilikamuliwa katika kiwanda cha Kizota Dodoma na kuzalisha lita 215,838 za mafuta ya alizeti na tani 503.622 za mashudu. Aidha, Wizara kupitia TARI, imezalisha bidhaa zitokanazo na korosho (*Roasted cashew kernels, White cashew kernels na Cashew apple wine*). Bidhaa hizo zimekidhi viwango vya kimataifa kwa kupata alama ya Shirika la Viwango Tanzania (*Tanzania Bureau of Standards – TBS*) na hivyo zitazalishwa kibiashara.

Masoko ya Mazao

146. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021, Wizara imeendelea kufuatilia masoko ya mazao ya kilimo ndani na nje ya nchi. Aidha, Wizara kupitia Bodi ya Korosho imeratibu minada 70 ya uuzaji wa korosho ambapo tani 206,718.880 za korosho ghafi zenye thamani ya Shilingi 473,178,774,764 zimeuzwa. Kati ya hizo, daraja la kwanza, bei ya juu ya korosho ilikuwa Shilingi 2,707 na bei ya chini ilikuwa Shilingi 1,685, kwa daraja la pili bei ya juu ilikuwa Shilingi 2,300 na bei ya chini ilikuwa Shilingi 1,300. Vilevile, Wizara kupitia Bodi ya Tumbaku imekagua tani 20,381.4362 za tumbaku viwandani zenye thamani ya Dola za Marekani 74,850,850 na kutoa vibali vya kusafirisha tumbaku hiyo nje ya nchi.

147. Mheshimiwa Spika, kwa msimu wa mauzo wa mwaka 2020, tani 8,517 za chai zenye thamani ya Dola za Marekani 11,697,720 zimeuzwa nje ya nchi ikilinganishwa na tani 7,743 zilizoingiza Dola za Marekani 11,124,716 katika kipindi hicho mwaka 2019 (**Jedwali Na. 6**). Aidha, tani 1,795 za chai zenye thamani ya Shilingi 16,198,395.077 zimeuzwa katika soko la ndani ikilinganishwa na tani 1,505 zilizoingiza Shilingi 12,116,207,210.00 msimu wa mwaka 2019 (**Jedwali Na. 7**). Mauzo ya chai yanaendelea katika masoko ya ndani na nje ya nchi.

Jedwali Na. 6: Mauzo ya Chai Soko la Nje

Msimu	Mauzo (Tani)	Mapato (USD)
Julai-Novemba 2020	8,517.986	11,697,720
Julai-Novemba 2019	7,743.237	11,124,716
Tofauti (tani)	774.749	573,004
Tofauti (%)	1.78	2.56

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2021

Jedwali Na. 7: Mauzo ya Chai Soko la Ndani

Msimu	Mauzo (Tani)	Mapato (USD)
Julai- Novemba 2020	1,795.308	16,198,395,077
Julai- Novemba 2019	1,505.445	12,116,207,210
Tofauti (tani)	289.863	4,082,187,868
Tofauti (%)	19.25	33.69

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2021

148. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Bodi ya Pareto imesimamia ununuzi wa zao la Pareto ambapo maua ya pareto yamenunuliwa kwa bei elekezi ya Shilingi 2,500 kwa kilo ikilinganishwa na Shilingi 2,400 ya msimu wa 2019/2020. Aidha, bei ya maua imeongezeka kulingana na ubora ambapo bei ya juu imefikia Shilingi 4,000 kwa kilo.

149. Vilevile, CPB imenunua tani 85.06 za alizeti na tani 23,283.97 za mazao ya nafaka (mahindi tani 21,300.17, mpunga tani 755.94, mtama tani

1,001.08, maharage tani 31.64 na mchele tani 110.08) kutoka kwa wakulima. Aidha, hadi Aprili 2021 tani 61,306 za kahawa zenye thamani ya Dola za Marekani milioni 123.8 na tani 1,346.7 za choroko zenye thamani ya Shilingi bilioni 2.4 zimeuzwa kwa msimu wa mauzo 2020/2021.

150. Mheshimiwa Spika, katika kufungua masoko mapya ya mazao, Wizara ilifanya Mkutano wa wafanyabiashara wa mazao ya nafaka ulioshirikisha Mabalizi wa Nchi za Rwanda, Misri, Burundi, DRC, Zambia, Sudan Kusini, Malawi, Kenya, Uganda na Msumbiji ili waweze kuunganishwa na masoko katika nchi hizo. Vilevile, Wizara imefungua masoko ya mazao mapya ya parachichi katika nchi za India, Marekani na inakamilisha taratibu za kufungua soko la zao hilo katika nchi ya China. Vilevile itafungua soko la maharage ya soya katika nchi ya China ambapo hadi Aprili, 2021 jumla ya wafanyabiashara 49 wamesajiliwa kwenye Mamlaka ya Forodha ya China kwa ajili ya kuuza soya.

151. Mheshimiwa Spika, Wizara inashirikiana na sekta binafsi kuendeleza eneo la ukanda maalum wa uwekezaji Kurasini ili kujengea kituo cha pamoja (Agri hub) cha kutoa huduma za usafirishaji wa mazao kwenda nje ya nchi. Imeratibu na kuwezesha upatikanaji wa vibali kwa wafanyabiashara waliouza tani za mazao.

Kuimarisha Vituo vya Utafiti, Vyuo vya Mafunzo na Vituo vya Wakulima

Vituo vya Utafiti

152. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia TARI imekarabati Ofisi ya Kituo cha TARI Bwanga na kujenga nyumba tatu (3) ambapo ukarabati na ujenzi umefikia asilimia 85. Aidha, TARI imenunua matrekta matano (5) kwa ajili ya uzalishaji wa mbegu katika Vituo vya Utafiti vya Ilonga, Uyole, Makutupora, Selian na Mlingano. Vilevile, TARI imechimba visima vitatu (3) katika vituo vya TARI Kihinga, Selian na Uyole kwa ajili ya umwagiliaji wa mashamba ya mbegu ambapo hadi Aprili 2021 utekelezaji umefikia asilimia 80. Pia, TARI kwa kushirikiana na wadau wa maendeleo imeendelea kuwajengea uwezo watafiti 50 ambapo watafiti 22 wanasomea shahada ya uzamivu, 19 shahada ya uzamili, saba (7) shahada ya kwanza na wawili (2) stashahada.

Vyuo na Vituo vya Mafunzo ya Kilimo

153. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021, Wizara imedahili wanafunzi 2,491 wa ngazi ya Astashahada na Stashahada katika vyuo vyake 14 vya Mafunzo ya Kilimo kwa ufadhili wa Serikali. Kati ya hao, wanafunzi 1,345 ni wa mwaka wa kwanza na wanafunzi 1,146 ni wa mwaka wa pili. Vilevile, Wizara imedahili wanafunzi 297 ambao wanajigharamia wenyewe.

154. Katika kuboresha mazingira ya kufundishia na kujifunzia katika vyuo vya mafunzo ya kilimo, Wizara imeendelea kukarabati miundombinu ya vyuo nane (8) vya mafunzo ya kilimo vya KATC, Mlingano, HORTI-Tengeru, Ukiriguru, Maruku, Tumbi, Ilonga na Mtwara.

155. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Kilimo Endelevu Tanzania (*Sustainable Agriculture Tanzania – SAT*) na Taasisi ya Sekta Binafsi Tanzania (*Tanzania Private Sector Foundation-TPSF*) kupitia Mradi wa Kuwezesha Utekelezaji wa Mitaala Katika Vyuo vya Mafunzo ya Kilimo (*Curriculum Implementation Support for Training Institute – CISTI*) imehuisha Mitaala sita (6) ya mafunzo ya kilimo ya *Horticulture, Agromechanization, Irrigation Engineering, Agricultural Land Use Planning and Management, Crop Production, Food Technology and Human Nutrition* ili iendane na mahitaji ya soko la ajira.

156. Mheshimiwa Spika, Wizara pia kupitia mradi wa CISTI imetoa mafunzo ya stadi za mawasiliano na ushirika kwa wakufunzi 56; mafunzo ya bustani za kilimo hai kwa wakufunzi 28 na mbinu za kufundishia kwa wakufunzi 121. Pia vitini viwili (2) vya kufundishia stadi za mawasiliano na ushirika vimeandaliwa. Vilevile, Wizara kupitia mradi huo imeanzisha bustani za mfano zenye kitalu nyumba,

bustani za uani (*backyard gardens*) na bustani za wazi (*open gardens*) katika vyuo tisa (9) vya mafunzo ya kilimo.

157. Aidha, vifaa vya mafunzo kwa njia ya mtandao (*e-learning*) vimetolewa katika vyuo 14 vya Serikali na vyuo 15 binafsi. Ili kuhakikisha vyuo vinatoa wataalam wenye weledi wa kutosha katika masuala ya afya ya udongo, Wizara kwa kushirikiana na SAT imetoa vifaa vya kupima udongo (*soil test kits*) kwa vyuo 14 vya Serikali na vyuo 15 binafsi na kituo kimoja cha mafunzo kwa wakulima. Vilevile, Wizara imetoa ufadhili wa mafunzo kwa watumishi sita (6) ngazi ya shahada na watumishi 12 ngazi ya shahada ya uzamili ili kuongeza ufanisi wa ufundishaji.

4.2.8 Kuimarisha Huduma za Upimaji wa Matabaka na Ubora wa Udongo

158. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2020/2021 Wizara imetoa mafunzo kuhusu matumizi ya chokaa (*lime*) na teknolojia za uhifadhi wa udongo na maji mashambani kwa Wakurugenzi watendaji watano (5), Wakuu wa Idara 95 na wataalam wa matumizi bora ya ardhi watano (5) kutoka Halmashauri za Wilaya za Momba, Ileje, Mbozi, Mbeya na Kyela katika Mikoa ya Songwe na Mbeya.

159. Ili kuleta ufanisi katika matumizi ya chokaa kama virutubishi vya udongo katika ardhi ya kilimo, Wizara imeandaa Mwongozo wa Matumizi ya

Chokaa katika Kilimo. Mwongozo huo utatumiwa na Maafisa Ugani kufundishia wakulima namna ya kuitambua afya ya udongo kwenye mashamba yao na namna ya kukadiria na kutumia chokaa kwenye mashamba ambayo udongo wake una tindikali inayoathiri ukuaji wa mazao na tija.

160. Mheshimiwa Spika, TARI imepima sampuli 1,580 za udongo katika Wilaya za Bariadi (Simiyu), Igunga (Tabora) na Bunda (Mara) na kubaini kuwa kiwango cha Naitrojeni kiko chini (kati ya 0.18 – 0.2 mg/l ikilinganishwa na kiwango kinachohitajika cha 2-6 mg/l) na kushauri kuongeza matumzi ya mbolea zenye Naitrojeni ili kurutubisha udongo na kuongeza tija.

4.2.9 Kuimarisha Masuala Mtambuka katika Kilimo ***Ushiriki wa Vijana katika kilimo***

161. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuratibu utekelezaji wa Mkakati wa Taifa wa Kushirikisha Vijana katika Kilimo (*National Strategy for Youth Involvement in Agriculture* –NSYIA 2016-2021) ambapo Halmashauri 48 zimetenga hekta 217,882.36 kwa ajili ya kuwezesha vijana kushiriki katika shughuli za kilimo. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na SUGECO imetoa mafunzo kuhusu mpango wa biashara, uzalishaji mazao ya bustani kibiashara na uongezaji thamani, uchakataji wa mazao na mbinu bora za Kilimo kwa vijana 350 katika

Kambi ya Mkongo. Vilevile, vijana 188 wamewezeshwa kupata mafunzo ya kilimo katika nchi za Israel (36) na Marekani (152).

162. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na SAT kupitia miradi yake imetoa mafunzo ya uongezaji thamani wa mazao ya kilimo, uanzishaji wa Vyama vya Ushirika, kuanzisha mashamba darasa na matumizi ya TEHAMA kwa vijana 3,153 (Me-753 na Ke 2,400) katika Wilaya za Mwapwa, Chamwino, Mvomero, Kilosa, Ifakara, Mlimba, Ulanga na Morogoro Vijijini.

Kikundi cha wasichana “Malkia wa Nguvu” Mang’ula – Morogoro wanaojishughulisha na kilimo cha mpunga

163. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Kimataifa la *Heifer* imetoa mafunzo kuhusu kilimo biashara cha mbogamboga na matunda, minyororo ya thamani ya mazao ya kilimo, akiba na mikopo, uongozi kwa viongozi wa Vyama vya Ushirika vya vijana; matumizi ya teknolojia za kielektroniki kwenye kupata taarifa za masoko, na programu ya uanagenzi (*Apprenticeship*) kwa vijana 3,807 (Me 1,905 na Ke 1,902) katika Mikoa ya Mbeya, Songwe, Njombe na Iringa. Aidha, vituo atamizi (*incubation centers*) vinne (4) vimeanzishwa katika mikoa ya Mbeya, Iringa, Njombe na Songwe kwa lengo la kuwajengea vijana ujuzi wa kilimo cha mazao ya bustani ambapo kituo kimoja cha Mbeya kimeanza kufanya kazi.

164. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na *Heifer* imewajengea uwezo vijana 448 (Me 244 na Ke 204) kuhusu taratibu za kunufaika na mfuko wa maendeleo ya vijana. Aidha, mikopo yenye masharti nafuu ya Shilingi 136,406,100 kwa vijana 117 (Me 64 na Ke 53) imetolewa kupitia mfuko maalum wa mikopo unaosimamiwa kwa ushirikiano wa *Heifer International*, Benki ya FINCA na MUCOBA.

165. Vilevile, vikundi 21 vya vijana vimepata mikopo yenye thamani ya Shilingi 89,500,000 kutoka katika Mfuko wa Maendeleo ya Vijana uliopo chini ya Halmashauri za Mbeya, Songwe, Busokelo, Mbozi,

Njombe, Njombe Mji, Wanging'ombe, Kilolo, Mufindi, Mafinga na Iringa. Kutokana na mafunzo na mikopo iliyotolewa, vijana 7,012 (Me 3,605 na Ke 3,407) wameweza kujiajiri kwenye minyororo ya thamani ya mazao ya kilimo.

Lishe

166. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kutekeleza Mpango Jumuishi wa Kitaifa wa Lishe (*National Multisectoral Nutrition Action Plan – NMNAP*) ambapo katika mwaka 2020/2021 kwa kushirikiana na wadau imeandaa Mpango wa kutekeleza masuala ya lishe katika kilimo (*Nutrition Sensitive Agriculture Action Plan – NSAAP*). Mpango huo unaelekeza kuhusu afua mbalimbali za lishe zitakazotekelezwa katika sekta ya kilimo ambazo utekelezaji wake utachangia kupunguza matatizo ya lishe nchini hususan watoto chini ya miaka 5, kina mama wajawazito na wanao nyonyesha.

167. Mheshimiwa Spika, Wizara pia, imeendelea kusambaza Mwongozo wa Uongezaji Virutubishi Kibaolojia Katika Mazao ya Chakula na kuhakikisha mazao hayo yanazalishwa na kutumika nchini. Katika mwaka 2020/2021 Wizara kwa kushirikiana na Shirika la GAIN na *Nutrition International* - NI imetoa mafunzo kuhusu mwongozo huo kwa wadau 185 wa kilimo na lishe katika Mikoa

ya Singida, Shinyanga na Manyara. Aidha, nakala 450 zimesambazwa kwa wadau hao na mwongozo huo umewekwa kwenye tovuti ya Wizara (www.kilimo.go.tz) kwa rejea.

168. Vilevile, Wizara imetoa mafunzo kuhusu uzalishaji, uhifadhi na matumizi ya mazao yaliyoongezewa virutubishi kibaiolojia katika Halmashauri za Ludewa, Wanging'ombe, Njombe na Makete kwa wakulima viongozi 200 na Maafisa 32 ngazi ya kata wakiwemo Maafisa Ugani, Maafisa maendeleo ya jamii, Watendaji wa Kata na Madiwani. Aidha, mashamba darasa 16 yameanzishwa katika kata 8 za Halmashauri hizo kwa lengo la kutoa mafunzo kwa vitendo kuhusu uzalishaji wa mazao hayo.

169. *Mheshimiwa Spika*, Wizara imeendelea kuratibu maadhimisho ya Siku ya Chakula Duniani ambayo katika mwaka 2020/2021 yalifanyika kitaifa Mkoani Njombe. Katika maadhimisho hayo, vyakula vya asili vinavyopatikana katika mkoa huo viliandaliwa ikiwemo chakula cha wanafamilia wote, chakula maalumu kwa mama anayenyonyesha (*mfyele*), chakula cha mtoto mwenye umri wa miezi sita (6) hadi 12 na chakula cha mtoto mwenye miezi 12 na kuendelea. Lengo la maonesho ya vyakula ni kuelimisha jamii umuhimu wa kutumia vyakula vinavyopatikana katika mazingira yetu na pia

umuhimu wa mlo kamili katika kuimarisha afya ya mwili.

170. Aidha, kupitia bustani za mfano, wakulima walihamasishwa kuanzisha bustani za mboga na matunda katika kaya na kuhifadhi vyakula kwa kufuata kanuni na taratibu zinazotakiwa katika uhifadhi wa chakula.

171. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na FAO na Ofisi ya Mkoa wa Kagera inatekeleza Mradi wa Kuboresha lishe- Kagera (*Strengthening Nutrition Sensitive Value Chain in Kagera Region*). Lengo la Mradi ni kupunguza utapiamlo hususan kwa watoto wenye umri chini ya miaka mitano na kina mama wenye umri wa kuzaa katika Mkoa wa Kagera kupitia uzalishaji na ulaji wa vyakula mchanganyiko vyenye virutubishi kwa wingi. Vilevile, TARI Maruku imesambaza vipando 140,000 vya muhogo, 175,000 vya viazi lishe na kilo 1,700 za maharage kwa vikundi 81 vya wakulima.

Jinsia

172. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kuzingatia masuala ya jinsia katika utekelezaji wa majukumu yake. Katika mwaka 2020/2021, Wizara imeratibu utekelezaji wa miradi na programu zinazotekelezwa na UN-Women, SAT, SUGECO na Rikolto ili kuhakikisha masuala ya jinsia

yanazingatiwa katika mipango, bajeti, mikakati na miradi yao.

Mazingira

173. *Mheshimiwa Spika*, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Makamu wa Rais - Mazingira inatekeleza Mradi wa Kutunza Mazingira ya Bonde la Ziwa Nyasa unaolenga kupunguza shughuli za kibinadamu zinazoathiri mazingira. Kupitia mradi huo, Wizara imeibua shughuli mbadala zikiwemo ufugaji wa nyuki, ujenzi wa kitalu nyumba kwa ajili ya uzalishaji wa mazao ya mboga, uvuvi wa kisasa, kuhamasisha uzalishaji wa kakao na michikichi kwa kutoa miche ya kisasa na uzalishaji wa zao la korosho kwenye vijiji 15 vya Wilaya za Makete, Kyela, Nyasa, Mbinga na Ludewa.

174. *Mheshimiwa Spika*, Wizara kwa kushirikiana na OR-TAMISEMI imesambaza nakala 145 za Mwongozo wa Kilimo Kinachokabiliana na Mabadiliko ya Tabianchi. Aidha, mafunzo kuhusu kilimo kinachokabiliana na mabadiliko ya Tabianchi yametolewa kwa Maafisa Kilimo, Mazingira, Mipango, Ugani, na Wahandisi wa umwagiliaji 130 kutoka katika Halmashauri za Wilaya za Kwimba, Magu, Ukerewe, Mlele, Tanganyika, Nsimbo, Mpimbwe, Bukoba Mji, Ngara, Geita Mji, Mbogwe, Kyela na Busekelo.

175. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka ya Hali ya Hewa, imeandaa Mwongozo kwa Maafisa Ugani na Wakufunzi Kuhusu Tafsiri na Matumizi ya Huduma na Taarifa za Hali ya Hewa kwa lengo la kuelimisha wakulima namna ya kukabiliana na mabadiliko ya Tabianchi. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Chakula Duniani imetoa mafunzo kuhusu Kilimo Hifadhi kwa Mhandisi wa kilimo mmoja (1), Maafisa Ugani wanne (4) na wakulima 150 kutoka Wilaya za Dodoma, Chamwino na Kondo.

VVU na Ukimwi

176. Mheshimiwa Spika, Wizara imeendelea kutoa elimu kuhusu VVU na UKIMWI pamoja na magonjwa sugu yasiyoambukiza ili kupunguza na kuzuia maambukizi mapya kwa watumishi 1,009 wa Wizara. Pia, imeendelea kuwahudumia watumishi saba (7) wanaoishi na VVU kwa kuwapatia dawa pamoja na chakula lishe kila mwezi. Vilevile, Wizara imeendelea kutoa vifaa kinga ambapo hadi Aprili 2021, kondomu 6,000 zimesambazwa kwenye ofisi za Wizara.

5. MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA 2021/2022

Masuala Muhimu Yaliyozingatiwa

177. *Mheshimiwa Spika*, Mpango na Bajeti ya mwaka 2021/2022 ya Wizara imezingatia; Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano Awamu ya Tatu (2021/2022 – 2025/2026); Ilani ya Uchaguzi ya Chama cha Mapinduzi mwaka 2020-2025; na Program ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II). Aidha, mpango umezingatia masuala mtambuka ya jinsia, mazingira, lishe, vijana, kutokomeza ajira kwa watoto katika sekta ya kilimo, VVU na UKIMWI.

178. *Mheshimiwa Spika*, Miongozo yote iliyoainishwa imesisitizwa katika Hotuba ya Rais, Mheshimiwa Samia Suluhu Hassan, alipolihutubia Bunge lako Tukufu tarehe 22 Aprili, 2021. Hotuba hiyo imeweka dira kwa kuanisha vipaumbele vikubwa na vya kimkakati. Katika kupanga mipango ya mwaka 2021/2022 tumezingatia vipaumbele hivyo kama vilivyosisitizwa kwenye maelekezo ya Katibu Mkuu wa Chama cha Mapinduzi, Mheshimiwa Daniel Chongolo, tarehe 20 Mei, 2021.

179. *Mheshimiwa Spika*, katika hotuba yake, Rais aliainisha tija ndogo kama tatizo kubwa linaloikabili sekta ya kilimo. Hilo linaonekana wazi kwenye takwimu zinazohusu mchango wa Sekta ya Kilimo katika Pato la Taifa ambao umefikia asilimia 26.9 kwa mwaka 2020 ikilinganishwa na asilimia 58.1

ya ajira. Hii ina maana kwamba takribani theluthi mbili ya nguvukazi hapa nchini inachangia takriban theluthi moja ya Pato la Taifa, hiki ni kielelezo tosha kwamba tija ni ndogo.

VIPAUMBELE VYA KIMKAKATI KWA MWAKA 2021/2022

180. *Mheshimiwa Spika*, mpango mkubwa wa kimkakati ni kuongeza tija katika uzalishaji. Hivyo, **kipaumbele cha kwanza** kikubwa cha kimkakati katika kuongeza tija ni kuweka mkazo katika utafiti utakaozingatia ugunduzi wa aina za mbegu bora na mbinu bora za kilimo. Ili kufikia malengo hayo tutafanya yafuatayo:-

- i. Kufanya utafiti wa mbegu bora zenye tija kubwa kwa mfano tafiti zinaonesha kuwa TARI wamefanikiwa kugundua aina za mbegu za muhogo zinayozalisha wastani wa tani 22-50 kwa hekta ikilinganishwa na wastani wa tani 8 kwa hekta zinazozalishwa sasa na wakulima wengi. Kwa upande wa pamba tija ya sasa ni kilo 250-300 kwa ekari ikilinganishwa na uwezo wa kufikia wastani wa kilo 1000-2000 kwa ekari,
- ii. kuongeza bajeti ya TARI kutoka Shilingi bilioni 7.35 mwaka 2020/2021 hadi Shilingi bilioni 11.63 mwaka 2021/2022, na

- iii. kuimarisha upatikanaji wa fedha za maendeleo ya utafiti wa kilimo kwa kuanzisha Mfuko wa Maendeleo ya Utafiti kwa mujibu wa Kifungu 26(1) cha Sheria Na. 10 ya mwaka 2016 iliyoanzisha Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI Act No. 10, 2016).

181.Mheshimiwa Spika, kipaumbele cha pili cha kimkakati cha kuongeza tija ni kuongeza uzalishaji wa mbegu bora. Sote tunafahamu nchi yetu bado hatujajitosheleza kwa mahitaji ya mbegu, hivyo kulazimika kuagiza kutoka nje ya nchi.

182.Mheshimiwa Spika, ili kuongeza uzalishaji wa mbegu bora nchi, Wizara imepanga kuendeleza mashamba 13 ya mbegu ya ASA kwa kuweka miundombinu ya umwagiliaji kwa kutumia fedha za Mfuko wa Maendeleo ya Umwagiliaji; kuongeza bajeti ya uzalishaji wa mbegu bora kutoka Shilingi bilioni 5.42 mwaka 2020/2021 hadi Shilingi bilioni 10.58 mwaka 2021/2022; na kuendelea kushirikiana na Sekta Binafsi katika kuzalisha mbegu bora nchini.

183.Mheshimiwa Spika, kipaumbele cha tatu cha kimkakati ni kuimarisha huduma za ugani. Idadi ya Maafisa Ugani wanaotoa huduma za ugani nchini katika ngazi ya Kata na Vijiji ni 6,704. Idadi hiyo, ni ndogo ikilinganishwa na mahitaji ya 20,538. Pamoja na idadi hiyo kuwa ndogo, Maafisa ugani hao

wanakabiliwa na changamoto mbalimbali ikiwemo ukosefu wa vitendea kazi pamoja na mafunzo rejea.

184.Mheshimiwa Spika, upungufu huo wa maafisa ugani pamoja na changamoto wanazokabiliana nazo huchangia wakulima wengi kukosa huduma za ugani ikiwemo matumizi ya mbegu bora, matumizi sahihi ya viuatilifu, zana bora, mbinu bora za kilimo na taarifa za masoko.

185.Mheshimiwa Spika, ili kukabiliana na changamoto hizo, Wizara imeongeza bajeti ya eneo hilo kutoka Shilingi milioni 603 mwaka 2020/2021 hadi Shilingi bilioni 11.5 mwaka 2021/2022. Fedha hizo zitatumika katika kuimarisha huduma za ugani nchini ikiwa ni pamoja na kununua pikipiki 1,500, vifaa vya kupima afya ya udongo, visanduku vya ufundi (*Extension Kit*), simu janja, kuwezesha uanzishwaji wa mashamba ya mfano kwa kila Afisa Ugani na kutoa mafunzo rejea. Vilevile, maafisa ugani watasimamiwa katika kuanzisha mashamba darasa kulingana na mahitaji ya wakulima kwa ajili ya kuendeleza kilimo katika eneo husika.

186.Mheshimiwa Spika, tutaianza safari yetu ya kuboresha huduma za ugani katika mikoa mitatu ya kielelezo ambayo ni Dodoma, Singida na Simiyu. Mikoa hiyo ina fursa kubwa ya kuzalisha mazao ya mafuta hususan alizeti na pamba. Katika Mikoa hiyo maafisa ugani wote watapewa pikipiki, vifaa vya

kupima afya ya udongo, visanduku vya ufundi (*Extension Kits*), simu janja, kuwezesha uanzishwaji wa mashamba ya mfano kwa kila Afisa Ugani na kutoa mafunzo rejea yatakayozingatia mazao yote yanayolimwa katika maeneo hayo. Pia maafisa ugani hao, watawezesha kuanzisha mashamba darasa.

187. *Mheshimiwa Spika*, kwa kuwawezesha maafisa ugani hao, tunatarajia utoaji wa huduma za ugani utaimarika, wakulima wengi watafikiwa kwa wakati na tija itaongezeka. Kwa mfano, matumizi ya simu janja yatawezesha wakulima kupata utatuzi wa changamoto wanazokabiliana nazo ikiwemo taarifa za masoko ya mazao ya kilimo wanayozalisha. Mafanikio yatakayopatikana katika mikoa hiyo ya kielelezo, yataenezwa katika mikoa mingine nchini.

188. *Mheshimiwa Spika*, Wizara pia itaendelea kushirikiana na Sekta Binafsi katika kuimarisha huduma za ugani kwa kutumia mbinu zilizoonesha mafanikio katika kuongeza tija. Kwa mfano, TAHA inatoa mafunzo ya kilimo bora cha mazao ya bustani na kuwaunganisha wakulima na watoa huduma za pembejeo na masoko. Vilevile, Kampuni ya kutoa huduma kwa wakulima wadogo wa chai Njombe (*Njombe Outgrowers Services Company*) imeajiri maafisa ugani, na inatoa huduma za uvunaji na uzaji wa majani mabichi ya chai kwenye kiwanda cha Uniliver. Pia, Chama Kikuu cha Ushirika Kahama

(KACU) kimeajiri maafisa ugani kwa ajili ya kutoa huduma kwenye mazao ya tumbaku na pamba.

189.Mheshimiwa Spika, kwa kutambua mtawanyiko wa mazao ya kilimo yanayozalishwa nchini na mahitaji ya soko, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Rais TAMISEMI na wadau wengine wa kilimo itasimamia utoaji wa huduma za ugani katika mikoa yote ili kuongeza tija katika mazao kulingana na viwango vya uzalishaji vinavyohitajika.

190.Mheshimiwa Spika, kipaumbele cha nne cha kimkakati ni kuimarisha kilimo cha umwagiliaji. Kama tunavyofahamu, kilimo chetu nchini kinategemea mvua kwa asilimia kubwa ambazo hazitabiriki kutokana na mabadiliko ya tabianchi. Aidha, kilimo cha umwagiliaji kinakabiliwa na changamoto mbalimbali zikiwemo ubovu wa miundombinu, kutokamilika kwa baadhi ya miradi ya umwagiliaji, kukosekana kwa miundombinu ya umwagiliaji kwenye maeneo yenye fursa za umwagiliaji, mitaji ya ujenzi wa miundombinu ya umwagiliaji na elimu ndogo ya matumizi ya teknolojia za umwagiliaji.

191.Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha kilimo cha umwagiliaji nchini, Wizara imepanga kuongeza eneo la umwagiliaji kwa kuhamasisha wadau kuwekeza katika ujenzi miundombinu, uvunaji wa maji na uchimbaji wa visima kwa ajili ya kilimo cha

umwagiliaji. Aidha, Wizara kupitia Mfuko wa Maendeleo ya Umwagiliaji (IDF) ulioanzishwa kwa mujibu wa Kifungu cha 52 cha Sheria ya Umwagiliaji Na. 4 ya mwaka 2013 itakamilisha ujenzi wa miundombinu ya umwagiliaji ikiwemo mashamba 13 ya mbegu ya ASA, kukarabati miundombinu ya umwagiliaji, kukamilisha miradi ya umwagiliaji, kujenga mabwawa na kufanya upembuzi yakinifu kwenye miradi mipya.

192.Mheshimiwa Spika, Wizara imeanza kufanya tathmini ya skimu zote za umwagiliaji na maeneo yanayofaa kwa umwagiliaji. Lengo ni kuhakiki eneo linalomwagiliwa, kubaini mahitaji halisi ya rasilimali za kuendeleza kilimo cha umwagiliaji kwa ajili ya kuboresha Mpango Kamambe wa Uendelezaji wa Kilimo cha Umwagiliaji Nchini.

193.Mheshimiwa Spika, kipaumbele cha tano cha kimkakati ni kuimarisha upatikanaji wa masoko ya mazao ya kilimo. Changamoto ya masoko nchini ina sura kuu mbili; kwanza ni uzalishaji mdogo usiokidhi mahitaji ya soko na pili ni kuwepo kwa uzalishaji mkubwa ikilinganishwa na upatikanaji wa masoko. Kwa mfano, viwanda vya kukamua mafuta ya alizeti vinafanya kazi takribani miezi minne kwa mwaka kutokana na ukosefu wa malighafi. Kwa upande wa mazao ya nafaka ikiwemo mahindi na

mpunga, uzalishaji wake ni mkubwa na ziada inakosa soko.

194.Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha upatikanaji wa masoko ndani na nje ya nchi, Wizara itaimarisha utekelezaji wa kilimo cha mkataba katika mazao ya shayiri, ngano, alizeti, zabibu, maharage ya soya na mazao mengine kwa kutoa mwongozo wa mikataba baina ya wakulima na wenye viwanda vya kusindika mazao.

195.Aidha, Wizara itaratibu ubia wa kibiashara baina ya wafanyabiashara wa mazao hapa nchini na nchi za nje zenye fursa kubwa ya masoko ikiwemo Sudani Kusini, DRC, Saudi Arabia, Falme za Kiarabu, Msumbiji, Kenya, Vietnam na China. Uratibu huo, utahusisha safari za wafanyabiashara kwenda katika nchi hizo na kuanzisha vituo vya kuonesha bidhaa za mazao ya kilimo kutoka Tanzania.

196.Mheshimiwa Spika, Wizara itawezesha upatikanaji wa masoko ya uhakika wa zao la shayiri na hivyo kuongeza uzalishaji wa ndani; inaendelea kuratibu uwekezaji wa kampuni za bia ili kuwekeza Dola za Marekani milioni 42 katika kiwanda cha kutengeneza kimea kitakachojengwa Jijini Dodoma chenye uwezo wa kusindika shayiri tani 35,000 kwa mwaka kutoka kwa wakulima. Wizara kupitia Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko imeingia mkataba na wakulima kwa lengo la kununua tani 21,600 za ngano.

197.Mheshimiwa Spika, Wizara pia, itaendelea kuratibu makubaliano kati ya wasindikaji na wakulima ambapo wasindikaji watanunua kwanza ngano inayozalishwa ndani kabla ya kuagiza kutoka nje. Aidha, katika kuimarisha kilimo cha mkataba cha zao la alizeti, Wizara itaendelea kuwaunganisha wakulima na wasindikaji na kuandaa mazingira bora ya uwekezaji katika viwanda vya kusindika alizeti.

198.Mheshimiwa Spika, Wizara itaendelea kufungua mipaka ya kuuza mazao nje ya nchi na kutoa elimu ya utumiaji wa mfumo wa utoaji vibali kwa njia ya kielektroniki (ATIMS) kwa ajili ya kusafirisha mazao nje ya nchi. Ninapenda kutoa wito kwa wafanyabiashara wa mazao kutumia mfumo huo. Aidha, ninaviomba vyombo vya usalama wa raia tushirikiane kuwezesha biashara ya mazao ya kilimo.

199.Mheshimiwa Spika, kipaumbele cha sita cha kimkakati ni kuimarisha KILIMO ANGA kwa ajili ya kudhibiti visumbufu vya milipuko na vihamavyo kama vile nzige, kwelea kwelea na viwavijeshi vamizi. Kutokana na mabadiliko ya tabianchi, kumekuwa na ongezeko la visumbufu vigeni vinavyoathiri uzalishaji wa mazao na kusababisha upotevu wa mazao hadi asilimia mia moja endapo havitadhibitiwa kikamilifu na kwa wakati. Aidha, baadhi ya visumbufu kama vile nzige na kwelea kwelea udhibiti wake unahitaji vifaa

maalum kama vile ndege kwa ajili ya savei na unyunyuziaji wa viuatilifu.

200.Mheshimiwa Spika, Ili kutekeleza kipaumbele hicho, Wizara imeongeza bajeti ya KILIMO ANGA kutoka Shilingi milioni 150 mwaka 2020/2021 hadi bilioni tatu (3) mwaka 2021/2022. Fedha hizo, zitatumika kununua ndege moja mpya kwa ajili ya udhibiti wa visumbufu hivyo.

201.Mheshimiwa Spika, kipaumbele cha saba cha kimkakati ni kuimarisha mifumo ya upatikanaji wa mitaji. Upatikanaji wa mitaji kwa ajili ya shughuli za kilimo umekuwa na changamoto kutokana na riba kubwa zinazotozwa, masharti ya kupata mikopo kutoka taasisi za fedha na vihatarishi katika sekta ya kilimo. Taarifa zilizopo zinaonesha kuwa ni asilimia 30 tu ya wakulima wanaofikiwa na huduma za mikopo. Aidha, ni asilimia kati ya 7 na 9 ya mikopo iliyotolewa na mabenki ya biashara katika kipindi cha miaka mitano iliyopita imeelekezwa kwenye sekta ya kilimo.

202.Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara itafanya tathmini ya mifumo ya upatikanaji wa mitaji kwa wakulima wadogo na wawekezaji wengine kwenye sekta ya kilimo ili kuibua vizuizi na kuvitafutia majawabu kwa ajili ya kuimarisha ugharamiaji wa mazao katika mnyororo wa thamani. Aidha, Wizara imeunda jopo maalum

linalohusisha watendaji wakuu wa taasisi za fedha, ambalo litaongozwa na Naibu Waziri wa Kilimo Mheshimiwa Hussein Bashe (Mb), kwa ajili ya kupitia minyororo ya thamani ya mazao na kushauri namna bora ya upatikanaji wa mitaji kwa ajili ya uendelezaji wa kilimo nchini.

203. Mheshimiwa Spika, vilevile Wizara imeunda Timu ya Wataalam inayopitia na kuchambua mifumo ya kikodi katika sekta ya kilimo kwa lengo la kuvutia uwekezaji katika mnyororo wa thamani ya mazao ya kilimo. Katika hatua za awali, timu imeanza kazi hiyo katika tasnia za mazao ya alizeti, shayiri na dhamana za mikopo.

204. Mheshimiwa Spika, maelezo ya kina ya mpango wa vipaumbele hivyo vikubwa vya kimkakati kwa mwaka 2021/2022 vimefafanuliwa zaidi katika maeneo makuu manne ya Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo Awamu ya Pili (ASDP II). Maeneo hayo ni Usimamizi na Matumizi Endelevu ya Maji na Ardhi; Kuongeza Tija na Faida katika Uzalishaji; Biashara na Kuongeza Thamani ya Mazao; na Kuiwezesha Wizara Katika Uratibu, Kufuatilia na Kutathmini.

5.1 Usimamizi na Matumizi Endelevu ya Maji na Ardhi

5.1.1 Ujenzi na Ukarabati wa Miundombinu ya Umwagiliaji

205. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Umwagiliaji imelenga kuongeza eneo la umwagiliaji kwa kuhamasisha wadau kuwekeza katika kilimo cha umwagiliaji. Aidha, Wizara kupitia Mfuko wa Maendeleo ya Umwagiliaji (IDF) ulioanzishwa kwa mujibu wa Kifungu cha 52 cha Sheria ya Umwagiliaji Na. 4 ya mwaka 2013 itakamilisha ujenzi wa miundombinu ya umwagiliaji katika skimu nne (4) ambazo ni Mgambalenga (Kilolo), Mbaka (Busekelo), Idudumo (Nzega), Muhukuru (Songea) na kufanya upembuzi yakinifu na kujenga mabwawa na skimu za umwagiliaji katika mashamba ASA ili kuhakikisha uzalishaji endelevu wa mbegu bora.

206. Mheshimiwa Spika, katika kipindi hicho, Tume itajenga skimu mpya ya Luiche yenye ukubwa wa hekta 3,000 iliyopo mkoa wa Kigoma; itajenga na kukarabati skimu nane (8) za umwagiliaji zenye ukubwa wa hekta 5,356; itakamilisha ujenzi na ukarabati wa miundombinu ya umwagiliaji katika skimu za Kirya (hekta 800) Mwanga na Endagaw (hekta 276) Hanang; itafanya upembuzi yakinifu, usanifu wa kina kwa mabwawa ya Nyisanzi (Chato),

Ilemba (Sumbawanga), Makwale (Kyela), Ibanda (Geita), Mkombozi (Iringa), Ngomai (Kongwa) na Idudumo (Nzega). Aidha, Tume, itahakiki eneo linalomwagiliwa kwa kutumia miundombinu ili kuboresha mpango mkakati wa uendelezaji wa kilimo cha umwagiliaji nchini.

207. Mheshimiwa Spika, kazi nyingine zitakazotekelezwa ni pamoja na kutoa mafunzo kwa wakulima na viongozi 50,000 kuhusu usimamizi na uendeshaji wa skimu 1,000; kutoa mafunzo kwa Vyama vya Umwagiliaji 1,300 kuhusu uandaaji wa kanuni ndogo kulingana na Sheria Na. 4 ya Umwagiliaji ya mwaka 2013 na Kanuni za Umwagiliaji za mwaka 2015 na kutoa mafunzo na kusambaza miongozo ya ukusanyaji wa ada za huduma za umwagiliaji katika skimu 1,000.

5.1.2 Kuimarisha Huduma za Upimaji wa Matabaka ya Udongo na Uhifadhi wa Rasilimali Ardhi na Maji

208. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara itakamilisha upimaji wa sampuli za udongo na kutoa ramani zitakazoonesha rutuba/afya ya udongo kwa Mikoa 26 ya Tanzania Bara. Ramani hizo zitatumika kushauri matumizi sahihi ya mbolea na utunzaji wa ardhi kwa ajili ya kilimo chenye tija. Vilevile, uchunguzi wa afya ya udongo utafanyika katika Wilaya ya Nzega kwenye

skimu 5 za Idudumo (1,000 ha), Lusu (1,200 ha), Budushi (250 ha), Kanolo (1,200 ha) na Kahamaharanga (1,200 ha) kwa kilimo cha mpunga chenye tija na endelevu. Matokeo ya utafiti yatachapishwa na kusambazwa kwa wadau.

209. Mheshimiwa Spika, Wizara itatoa mafunzo ya teknolojia za kuhifadhi ardhi na maji kwa maafisa ugani 150 katika Mikoa ya Songwe, Mbeya, Iringa, Morogoro, Pwani na Ruvuma ili kuwezesha usimamizi endelevu wa ardhi ya kilimo. Aidha, itapima afya ya udongo na kuhamasisha matumizi ya chokaa kwenye mashamba 20 yaliyoathiriwa na tindikali katika Mikoa ya Songwe, Mbeya, Ruvuma, Iringa, Rukwa na Katavi.

5.1.3 Kuwezesha Uanzishwaji wa Mashamba ya Wakulima Wakubwa

210. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022 Wizara itafanya tathmini ya mashamba ya ngano ya West Kilimanjaro (Kanamodo, Harlington, Matadi, Journey's end na Fosters) na Hanang' (Setchet, Murjanda na Gidagamowd, Mulbadaw na Bassotu) ili kubaini changamoto na kuzitatua kwa ajili ya kuongeza uzalishaji wa zao la ngano. Aidha, Wizara itahamasisha kilimo cha pamoja (*block farming*) kwenye maeneo ya uzalishaji wa mazao ya ngano, alizeti, muhogo na parachichi; itahamasisha ufufuaji wa mashamba makubwa ya zao la chai yaliyopo Njombe, Lushoto, Bukoba, Muleba na Kilolo na

kuandaa Mikakati ya Uendelezaji wa Mazao ya kakao, parachichi na mazao ya mafuta.

211. Mheshimiwa Spika, Wizara pia, itafanya savei ili kubaini mashamba makubwa na kutoa mwongozo wa mazao yatakayofaa kwa ajili ya kuboresha uzalishaji wa mazao katika Mikoa ya Dodoma, Rukwa, Mbeya, Arusha na Mtwara. Vilevile itahakiki, itapima na kuchora ramani za mashamba yenye ukubwa wa zaidi ya hekta 20 ambayo hayajaendelezwa na yana hatimiliki katika Mikoa mitano (5) ya Pwani, Morogoro, Kilimanjaro, Arusha na Manyara.

212. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Ardhi Nyumba na Maendeleo ya Makazi na OR - TAMISEMI itawezesha upimaji wa mashamba ya wakulima wadogo 400 wanaozunguka mashamba matano (5) ya uwekezaji katika mikoa ya Pwani na Morogoro na pia mashamba ya vikundi 20 vya vijana ili waweze kuzalisha kibiashara na kuongeza kipato.

5.1.4 Kuongeza Matumizi ya Teknolojia na Mbinu za Kilimo Kinachohimili Mabadiliko ya Tabianchi

213. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara itatoa mafunzo na kusambaza Mwongozo wa Kilimo Kinachohimili Mabadiliko ya Tabianchi na Kuhifadhi Mazingira kwa wakulima

1,000 kutoka vijiji 15 vya Halmashauri za Wilaya za Kyela, Ludewa, Makete, Mbinga na Nyasa pamoja na vijiji 15 vinavyozunguka ziwa Manyara.

214. *Mheshimiwa Spika*, Wizara pia, itafanya upembuzi yakinifu wa ujenzi wa mabwawa manne (4) ya Nyisanzi (Chato), Kisesa (Kondoa), Ngomai (Kongwa) na Idudumo (Nzega) ili kuhamasisha kilimo cha umwagiliaji kwa ajili ya kukabiliana na athari za mabadiliko ya tabianchi.

215. *Mheshimiwa Spika*, Wizara kupitia Mradi wa Kuhimili Athari za Mabadiliko ya Tabianchi kwa Kutumia Mfumo wa Ikolojia Vijijini (*Ecosystem Based Adaptation for Rural Resilience – EBARR*) itaanzisha mashamba darasa 11 kwa ajili ya kutoa mafunzo ya kilimo kinachohimili athari za mabadiliko ya tabianchi; itajenga vitalu nyumba 13 na kuchimba visima virefu nane (8) kwa ajili ya umwagiliaji katika Halmashauri za Wilaya za Mvomero, Mwapwa, Simanjoro pamoja na Kaskazini A - Zanzibar. Vilevile, Wizara kupitia mradi wa EBARR itajenga malambo mawili (2) katika Halmashauri ya Wilaya ya Kishapu kwa ajili ya kuvuna maji ya mvua.

5.2 Kuongeza Tija na Faida katika Uzalishaji

5.2.1 Matumizi ya Teknolojia Bora Katika Kilimo

5.2.1.1 Utafiti wa Mbegu Bora

216. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha utafiti wa mbegu bora, Wizara imeongeza bajeti kutoka Shilingi bilioni 7.5 mwaka 2020/2021 hadi Shilingi bilioni 9.9 mwaka 2021/2022. Aidha, Wizara kupitia TARI itafanya utafiti wa mbegu bora 15 za mazao ya nafaka, jamii ya mikunde na mafuta zenye sifa ya kutoa mavuno mengi, zinazostahimili ukame, wadudu na magonjwa na zenye viinilishe vingi. Vilevile, TARI itazalisha mbegu mama tani 200, mbegu za awali tani 1,500 na mbegu za msingi tani 1,000 za mazao ya nafaka, mikunde, mafuta na mboga. Taasisi hiyo pia itakusanya na kuhifadhi vinasaba 10,000 vya mbegu bora za asili katika vituo vyake vya utafiti ili kuzuia upotevu.

5.2.1.2 Uzalishaji na Upatikanaji wa Mbegu na Miche bora

217. *Mheshimiwa Spika*, Wizara kwa kushirikiana na sekta binafsi itaendelea kuongeza uzalishaji wa mbegu bora kwa kutumia mashamba ya mbegu ya ASA, TARI, Kampuni za mbegu na kupata maeneo mapya ya uzalishaji wa mbegu kwenye Mamlaka za Serikali za Mitaa. Aidha, mikakati hiyo

itaenda sambamba na kufanya stadi za kisera na kisheria katika sekta ya mbegu kwa kufanya ulinganifu na nchi nyingine ili kuwezesha kuwa na mpango wa kitaifa wa uwekezaji katika sekta hii.

218. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, upatikanaji wa mbegu bora nchini unatarajiwa kufikia tani 107,780 zikiwemo tani 35,000 za mbegu za pamba. Kati ya mbegu zinazotarajiwa kupatikana, tani 2,300 zitazalishwa na TARI, tani 5,480 ASA na tani 65,000 mchango wa sekta binafsi. Vilevile, upatikanaji wa vipando vikiwemo miche, pingili na vikonyo utafikia 59,550,000 ambapo TARI itazalisha vipando 25,000,000, ASA 10,800,000 na Sekta Binafsi 23,750,000.

Jedwali Na. 8: Upatikanaji wa Vipando

ZAO	TARI	ASA
Koroshu	750,000	
Muhogo	8,250,000	10,000,000
Mkonge	3,250,000	
Viazi vitamu	750,000	
Viazi Mviringo	1,000,000	
Migomba	3,250,000	
Minazi	1,500,000	
Zabibu	750,000	
Michikichi	5,000,000	800,000
Miwa	500,000	
Jumla	25,000,000	10,800,000

219. Mheshimiwa Spika, katika kufikia malengo ya uzalishaji wa mbegu bora, Wizara imeongeza bajeti ya ASA kutoka Shilingi 5,425,202,000 mwaka 2020/2021 hadi Shilingi 10,583,474,000 mwaka 2021/2022. Fedha hizo zitatumika kuongeza eneo la uzalishaji wa mbegu za alizeti kwa kufungua hekta 2,980 za mashamba ya ASA ya Msimba - Kilosa (hekta 2000), Mwele - Mkinga (hekta 500), Bugaga – Kasulu (hekta 100), Kilimi - Nzega (200), Tanganyika - Tanganyika (hekta 100) na Msungura – Chalinze (hekta 80).

220. Mheshimiwa Spika, ASA pia itajenga miundombinu ya umwagiliaji katika mashamba yake yenye ukubwa wa hekta 220 yaliyopo Msimba (hekta 100), Arusha (hekta 80) na Mwele (hekta 40); itajenga ofisi, nyumba za wafanyakazi na ghala tatu (3) katika mashamba ya Msungura-Chalinze (1), Kilimi-Nzega (1) na Tanganyika-Katavi (1). Aidha, ASA itaweka mtambo wenye uwezo wa kuchakata tani 1,000 za mbegu kwa msimu katika shamba la Msimba.

221. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia TARI itaongeza mashamba ya uzalishaji wa mbegu kutoka hekta 500 hadi hekta 1,000 katika vituo 16 vya TARI; itajenga na kukarabati miundombinu ya umwagiliaji katika vituo vya Ilonga, Selian na Ifakara, ghala mbili (2) katika vituo vya Ilonga na Tumbi, chumba cha ubaridi (*cold room unit*) cha kuhifadhi mbegu katika

kituo cha Tumbi na vitalu nyumba kwa ajili ya kuzalisha mbegu katika vituo vya Mlingano na Uyole.

5.2.1.3 Udhibiti wa mbegu

222. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022 Wizara kupitia TOSCI itaendelea kudhibiti ubora wa mbegu zinazozalishwa nchini na zinazolingizwa kutoka nje ya nchi. Aidha, TOSCI itakagua hekta 70,000 za mashamba ya mbegu; itachukua sampuli 3,000 za mbegu kwa ajili ya kupima kwenye maabara; na itakagua maduka 1,000 na ghala 100 za mbegu.

223. Vilevile, TOSCI itafanya majaribio 60 ya sampuli za viazi na muhogo ili kubaini uwepo wa magonjwa; itafanya majaribio ya utambuzi (DUS test) kwa aina mpya 100 za mbegu; itafanya majaribio ya umahiri (*National Performance Trial – NPT*) ya aina mpya 55 za mbegu; na itafanya majaribio ya uhakiki wa uhalisia wa mbegu zilizopo katika uzalishaji (*Control Plot Test*) kwa sampuli 220.

224. Mheshimiwa Spika, TOSCI itatoa mafunzo ya udhibiti na uthibiti wa ubora wa mbegu kwa wakaguzi 25 wa Kitengo cha Afya ya Mimea kutoka katika mipaka ya nchi, wakaguzi wa Wilaya 25, maafisa kilimo 15 na maafisa wa Polisi 15 kutoka Wilaya zinazopakana na nchi jirani. Aidha, TOSCI itatoa vibali 3,000 vya kuingiza mbegu tani 20,000 na 25 vya kuuza mbegu nje ya nchi; itaimarisha ushiriki

wa Tanzania katika ithibati ya ISTA na skimu za mbegu za OECD kwa kuongeza mazao ya nyanya, vitunguu na alizeti. Vilevile, TOSCI itajenga maabara za kupima ubora wa mbegu katika ofisi za kanda ya Ziwa (Mwanza), Nyanda za Juu Kusini (Rukwa) na Magharibi (Kigoma).

5.2.1.4 Upatikanaji na udhibiti wa Mbolea

225. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara kupitia TFRA itaratibu uingizwaji wa tani 600,000 za mbolea na kusafirisha tani 150,000 nje ya nchi. Aidha, TFRA itasajili mbolea mpya na visaidizi vyake (*fertilizer and fertilizer suppliments*) 30 na kutoa leseni 2,000 za biashara ya mbolea. Vilevile, itakarabati jengo na kununua vifaa kwa ajili ya maabara ya uchunguzi wa ubora wa mbolea na kukagua makampuni 23 yanayozalisha mbolea na wafanyabiashara 2,918 wa mbolea.

226. Kadhalika, TFRA itatoa mafunzo ya ukaguzi wa mbolea kwa maafisa kilimo 20 ili wawe wakaguzi wa mbolea na kuwajengea uwezo wakaguzi wa mbolea 35 wa Halmashauri za Wilaya 35. Vilevile, Wizara itahamasisha matumizi ya mbolea katika Halmashauri 185 na chokaa (*lime*) katika Mikoa ya Nyanda za Juu Kusini ambayo imeathiriwa na tindikali.

5.2.1.5 Upatikanaji wa Viuatilifu na Udhibiti wa Visumbufu vya mazao

227. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, upatikanaji wa viuatilifu vya kudhibiti visumbufu vya mazao na mimea utafikia lita 1,419,000 na kilo 26,000. Ili kudhibiti visumbufu hivyo, Wizara kupitia TPRI itasambaza mitego 300 ya kudhibiti viwavijeshi vamizi katika Halmashauri zote nchini; itatoa mafunzo ya matumizi bora ya viuatilifu na utambuzi wa visumbufu kwa maafisa ugani 2,000; na itachambua mabaki ya viuatilifu kwenye mazao ya chakula katika mikoa ya Kanda ya Ziwa, Dar es Salaam, Iringa, Arusha, Mbeya, Lindi na Mtwara. Hatua hiyo itawezesha kulinda afya ya mlaji na kukuza biashara ya mazao nje ya nchi.

228. Mheshimiwa Spika, kufuatia nchi yetu kuvamiwa na visumbufu vya mimea na mazao mara kwa mara wakiwemo nzige na kwelea kwelea, Wizara imeongeza bajeti ya kuimarisha udhibiti wa visumbufu kutoka Shilingi milioni 150 mwaka 2020/2021 hadi bilioni tatu (3) mwaka 2021/2022. Fedha hizo, zitatumika kuimarisha kituo cha KILIMO ANGA kwa kununua ndege moja mpya kwa ajili ya udhibiti wa kwelea kwelea na nzige ikiwa ni pamoja na kuwezesha mafunzo kwa marubani wawili (2). Hatua hii inalenga kuwezesha nchi kuwa tayari muda wote kupambana na visumbufu hivyo mara vinapojitokeza kuliko kusubiria ndege za mashirika ya kimataifa.

229. Mheshimiwa Spika, kutokana na uhamasishaji wa Sekta Binafsi kuwekeza katika viwanda vya kuzalisha viuatilifu nchini ili kumpunguzia mkulima gharama za viuatilifu kutokana na uagizaji wake nje ya nchi, mwekezaji (*BAJUTA International*) atafungua kiwanda kwa ajili ya uzalishaji wa viuatilifu mkoani Arusha. Kiwanda hicho chenye uwezo kuzalisha lita milioni 26 kwa mwaka kipo kwenye hatua za mwisho za kufunga mitambo na mashine na kinatarajiwa kuanza uzalishaji mwaka 2021/2022.

5.2.2 Uzalishaji wa Mazao

a) Mazao ya Kimkakati yenye Mahitaji Makubwa ya Ndani

230. Mheshimiwa Spika, Wizara itaendelea kuhamasisha uzalishaji wa mazao yenye mahitaji makubwa nchini yakiwemo ngano, mazao ya mafuta na miwa ili kupunguza uingizaji wa bidhaa zitokanazo na mazao hayo kutoka nje ya nchi hivyo kuokoa fedha za kigeni.

5.2.2.1 Zao la Ngano

231. Mheshimiwa Spika, Wizara itaendelea kutekeleza mkakati wa kuendeleza zao la ngano kwa kipindi cha miaka mitano 2020/2021 – 2025/2026. Mkakati huo unalenga kuongeza uzalishaji wa ngano kutoka tani 77,000 hadi 1,000,000 ifikapo mwaka 2025/2026, kuimarisha vyama vya ushirika na

masoko ya zao la ngano na kuweka mazingira wezeshi ya bishara ya ngano.

232. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022 Wizara itahamasisha uzalishaji wa ngano kufikia tani 375,000. Ili kufikia lengo hilo, Wizara kupitia TARI, ASA kwa kushirikiana na Sekta Binafsi itazalisha na kusambaza kwa wakulima tani 18,000 za mbegu bora za ngano ambazo zitatosheleza hekta 150,000.

233. Aidha, Wizara itasimamia ufufuaji wa mashamba ya Bassotu (hekta 5,437) na West Kilimanjaro (hekta 2,415) kwa ajili ya kuongeza uzalishaji wa ngano. Wizara pia, itawahamasisha wakulima kuongeza eneo la uzalishaji wa ngano katika mashamba yaliyokuwa ya NAFCO kutoka hekta 17,811 zinazolimwa sasa hadi kufikia hekta 43,538. Vilevile, Wizara itahamasisha uzalishaji wa ngano baada ya kuvuna mpunga katika skimu za umwagiliaji za Nguvumali, Ganila na Liodi - (Bahii) na Kapunga – (Mbarali) zenye zaidi ya hekta 280.

234. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia TARI itakarabati maabara mbili (2) za TARI Selian (Arusha) na Uyole (Mbeya) kwa ajili ya kupima ubora wa ngano (*mill quality, gulten content and protein*) na kukarabati maabara mbili (2) za TOSCI zilizopo Njombe na Arusha kwa ajili ya kupima ubora wa mbegu za ngano.

5.2.2.2 Zao la Miwa na Uzalishaji wa Sukari

235. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022 Wizara kupitia Bodi ya Sukari itahamasisha uzalishaji wa sukari kufikia tani 450,000. Ili kufikia lengo hilo Bodi itafunga mitambo miwili (2) ya maji moto (*Hot Water Treatment Plants*) itakayotumika kuzalisha mbegu bora za miwa katika mashamba ya pamoja ya wakulima wadogo yenye ukubwa wa hekta 200 katika Wilaya ya Kilombero.

236. Vilevile, Bodi itahamasisha matumizi ya mbolea na kutoa mafunzo kuhusu Mfumo wa Ununuzi wa Pamoja wa Mbolea (*Fertilizer Bulk Procurement System*) kwa Vyama 28 vya Ushirika vya wakulima wa miwa. Aidha, Bodi itajenga miundombinu ya umwagiliaji katika mashamba mawili (2) ya pamoja yenye ukubwa wa hekta 100 yaliyopo Kilombero; itaanzisha mashamba matatu (3) ya mfano ya miwa katika maeneo yanayolimwa miwa ya Mtibwa, Kagera na Manyara.

5.2.2.3 Mazao ya Mafuta

237. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022 Wizara itahamasisha uzalishaji wa chikichi kufikia tani 50,000 na alizeti kufikia tani 1,000,000. Ili kufikia malengo hayo Wizara kupitia TARI na ASA itazalisha na kusambaza kwa wakulima tani 3,140 za mbegu bora za alizeti. Aidha, TARI itazalisha mbegu bora 5,000,000 za chikichi aina ya

Tenara. Mbegu hizo zitatumiwa na TARI, ASA, Magereza ya Kwitanga na Ilagara, JKT – Bulombora, Mkoa wa Kigoma pamoja na kampuni binafsi kuzalisha miche 3,500,000 ya chikichi. Miche hiyo itasambazwa kwa wakulima na itatosha kupandwa katika eneo la hekta 28,000.

238. Mheshimiwa Spika, Wizara pia imepanga kuimarisha huduma za ugani katika mikoa ya Dodoma na Singida ili kuzalisha zao la alizeti kwa tija. Katika mikoa hiyo, maafisa ugani watawezesha kwa kupewa usafiri (pikipiki) kwa ajili kufuatilia na kutoa ushauri, pembejeo za kuanzisha mashamba ya mfano na kuanzisha mashamba darasa. Pikipiki hizo ni sehemu ya pikipiki 1,500 ambazo Wizara imepanga kununua ikiwa ni mkakati wa kuimarisha huduma za ugani nchini. Aidha, watawezesha kuanzisha mashamba ya mfano 340 ambayo wakulima wengine wataweza kujifunza njia bora ya uzalishaji.

239. Vilevile, Wizara itatoa mafunzo ya kilimo bora cha zao la alizeti kwa maafisa ugani 340 katika mikoa hiyo kwa lengo la kuongeza ujuzi na maarifa ya kutoa elimu hiyo kwa wakulima. Aidha, TARI pia, itatoa mafunzo ya kilimo bora cha chikichi kwa wakulima 5,000, vijana 1,100 wa JKT Bulombora na Maafisa Ugani 120 katika Halmashauri za Wilaya za Kigoma, Kilosa (Morogoro), Mbarali (Mbeya), Urambo

na Uyui (Tabora) na Tanganyika (Katavi) ili kuongeza tija na uzalishaji katika zao hilo.

240. Mheshimiwa Spika, katika kuongeza uzalishaji wa mafuta ya kula, Wizara itaendelea kueneza mbinu ya kilimo cha mkataba iliyoanza kutumiwa na baadhi ya wenye viwanda kama vile Pyxus ili kuchochea uzalishaji na uhakika wa soko kwa mkulima.

b) Mazao mengine ya kimkakati

5.2.2.4 Zao la Mkonge

241. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Bodi ya Mkonge itahamasisha uzalishaji wa mkonge kufikia tani 120,000. Lengo hilo litafikiwa kwa kusambaza miche ya mkonge 48,000,000 kwa ajili ya kupanda katika mashamba yenye hekta 12,000 yaliyopo katika Wilaya 10 za Shinyanga, Kishapu, Bunda, Tarime, Bariadi, Meatu, Serengeti, Mkuranga, Kisarawe na Kongwa. Aidha, Bodi itawezesha uundwaji wa *prototype* ya korona na kuwapatia mitambo ya kuchakata mkonge vikundi 10 vya kilimo. Vilevile, itaendelea na ukarabati wa jengo la Ofisi ya Makao Makuu ya Bodi ya Mkonge – Tanga.

5.2.2.5 Zao la Tumbaku

242. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Bodi ya Tumbaku

itahamasisha uzalishaji wa tumbaku kufikia tani 75,000 kwa kuhimiza matumizi sahihi ya mbolea na kuimarisha huduma za ugani. Aidha, Bodi itaunganisha vituo 1,500 vya kuchambua tumbaku na vituo 300 vya kuuzia tumbaku kwenye mfumo wa ATMIS ili kudhibiti ubora wa tumbaku na kutathmini uzalishaji na ubora wa tumbaku.

5.2.2.6 Zao la Pareto

243. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Bodi ya Pareto itahamasisha uzalishaji wa pareto kufikia tani 2,600. Lengo hilo litafikiwa kwa kuanzisha mashamba darasa 16 ya kilimo cha pareto na kutoa mafunzo ya kanuni za kilimo bora cha pareto kinachohimili mabadiliko ya tabianchi katika Halmashauri za Wilaya 16 katika mikoa ya Mbeya, Songwe, Njombe, Iringa, Arusha na Manyara.

244. Aidha, Bodi itahamasisha uzalishaji na usambazaji wa miche ya pareto kwa wakulima; itatoa mafunzo ya uzalishaji wa mbegu za pareto kwa vikundi vya wakulima; na itanunua na kusambaza vikaushio vya maua ya pareto katika Halmashauri 18 zinazolima pareto na kuhamasisha uanzishwaji wa mashamba ya pamoja (*block farming*) katika Halmashauri za Wilaya ya Mbulu, Mbeya na Mufindi.

5.2.2.7 Zao la Chai

245. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Bodi ya Chai itahamasisha uzalishaji wa chai kavu kufikia tani 40,000 na tija kutoka wastani wa kilo 1,000 hadi kilo 1,150 na kilo 2,000 hadi kilo 2,200 za chai kavu kwa hekta kwa wakulima wadogo na wakubwa mtawalia. Lengo hilo litafikiwa kwa kufufua mashamba yaliyotelekezwa katika Wilaya ya Lushoto (hekta 1,840) na Bukoba (hekta 400) ambapo kwa sasa eneo linalozalisha chai kwenye mashamba hayo ni asilimia 40.

246. Vilevile, Bodi kupitia Mradi wa NOSC itaongeza eneo la kilimo cha chai kwa hekta 230 katika Wilaya ya Njombe na hekta 100 katika ya Wilaya ya Mufindi kupitia Mradi wa MOG. Bodi pia itahamasisha ufunguaji wa kiwanda cha chai Mponde chenye uwezo wa kusindika kilo 70,000 za majani mabichi ya chai kwa siku. Aidha, itahamasisha matumizi ya pembejeo kwa wakulima wadogo wa chai.

247. Mheshimiwa Spika, Bodi pia, itaanzisha mashamba mama sita (6) ya aina mpya nne (4) za miche ya chai katika Wilaya za Rungwe (Mbeya), Mufindi (Iringa), Ludewa na Lupembe (Njombe), Lushoto (Tanga) na Tarime (Mara); na itazalisha miche bora 5,000,000 ya chai na kusambazwa kwa wakulima.

5.2.2.8 Zao la Korosho

248. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Bodi ya Korosho itahamasisha uzalishaji wa korosho kufikia tani 280,000 kwa kutoa mafunzo ya kilimo bora cha korosho na matumizi sahihi ya pembejeo kwa wakulima na wagani 1,500 na kusimamia uagizaji na usambazaji wa tani 21,000 za salfa ya unga na lita 1,298,000 za viuatilifu vya maji.

249. Aidha, Bodi itasambaza miche bora ya korosho 15,000,000 katika Halmashauri 91 nchini; itaratibu uanzishwaji wa mashamba makubwa ya pamoja (*cashew block farms*) mawili (2) katika maeneo mapya yanayolima korosho na itafanya ukarabati (*top working*) wa mikorosho 50,000 kwenye Wilaya tatu (3).

250. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Mkoa wa Singida itaimarisha uendeshaji wa mashamba ya Korosho ya Manyoni kwa kuwaunganisha wakulima katika mashamba hayo na watoa huduma za pembejeo, huduma za ugani na masoko.

251. Mheshimiwa Spika, Bodi itatoa mafunzo kwa wataalamu, maafisa ugani na makarani wa AMCOS 2,700 kuhusu udhibiti wa ubora wa korosho. Aidha, itaweka vifaa vya kupima ubora kwenye kila AMCOS na kununua seti tatu (3) za vifaa vya kupima ubora wa korosho kwa ajili ya Matawi ya Bodi na

kupanga madaraja ya korosho katika ngazi ya AMCOS. Vilevile, Bodi itaendeleza ujenzi wa ghala tatu (3) za kisasa za kuhifadhi korosho katika Wilaya za Tunduru, Mkuranga na Mkinga.

5.2.2.9 Zao la Kahawa

252. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Bodi itahamasisha uzalishaji wa kahawa kufikia tani 70,000. Ili kufikia lengo hilo, Bodi itazalisha na kusambaza miche bora ya kahawa milioni 20 katika Halmashauri za Wilaya 30 zinazolima kahawa; itatoa mafunzo ya kanuni za kilimo bora cha kahawa na ukarabati wa mashamba kwa wakulima 50,000.

253. Aidha, Bodi itaanzisha mashamba darasa 40 katika Halmashauri za Wilaya 20 na kuratibu upatikanaji na uanzishwaji wa mashamba 10 makubwa ya pamoja katika Halmashauri za Wilaya 10. Bodi pia, itajenga miundombinu ya kuhifadhi kahawa katika eneo la EPZA- Kurasini Dar es Salaam kwa ajili ya soko la nje ya nchi na kujenga uwezo wa kufanya biashara kwa Vyama 250 vya Ushirika.

254. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara kupitia TaCRI itakarabati miundombinu ya umwagiliaji Lyamungo; itajenga vituo vidogo viwili (2) vya utafiti wa kahawa katika mikoa ya Kigoma na Mara; itafanya tathmini ya aina 23 ya miche bora ya kahawa; itanunua vifaa vya

maabara na vifaa vya nishati jua ya kuzalisha miche ya kahawa kwa njia ya chupa (*Tissue culture*); itafanya tafiti kuhusu athari za mabadiliko ya tabianchi, tabia za udongo na udhibiti husishi wa visumbufu vya kahawa; na kutoa mafunzo ya kanuni bora za kilimo cha kahawa, uhifadhi na utunzaji wa kahawa baada ya kuvuna kwa maafisa ugani 689, wakulima viungo 276 na wakulima 8,000 katika Halmashauri 69.

5.2.2.10 Zao la Pamba

255. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Bodi ya Pamba itahamasisha uzalishaji wa pamba kufikia tani 500,000 kwa kuimarisha mfumo wa uzalishaji, uchakataji na usambazaji wa mbegu bora tani 25,000. Aidha, Bodi kwa kushirikiana na ASA itazalisha tani 10,000 za mbegu zilizoondolewa manyoya. Bodi pia, itaratibu ununuzi wa chupa 7,000,000 (*acrepacks*) za viuadudu na vinyunyizi 20,000 na kuvisambaza kwa wakulima.

256. Vilevile, Bodi itahamasisha matumizi ya mbolea ya samadi pamoja na kufanya majaribio ya matumizi ya mbolea za maji (*foliar fertilizers*). Bodi pia, itanunua mashine 200 za kupandia na 200 za kupalilia na kusambaza kwa wakulima na itanunua baiskeli 5,200 kwa ajili ya wakulima wawezeshaji pamoja na pikipiki 300 kwa maafisa kilimo ili kusaidia utoaji wa huduma za ugani kwa wakulima.

257. Mheshimiwa Spika, Bodi pia itahamasisha uanzishwaji wa kiwanda cha kuchambua na kuchakata mbegu (*Ginning & Delinting Plant*) katika Wilaya ya Igunga-Tabora na kujenga bwawa moja (1) katika shamba la utafiti la Ukiriguru lililoko Nkanziga-Mwanza lenye ukubwa wa ekari 450.

258. Mheshimiwa Spika, Bodi itaratibu ukarabati na ujenzi wa ghala 400 katika wilaya 54 zinazolima pamba; itasimika viwanda vidogo vinne (4) vya kuchakata pamba katika ngazi ya AMCOS ili kuhamasisha uongezaji wa thamani wa zao la pamba kwa wakulima; itafunga mitambo kumi (10) ya kusokota nyuzi za pamba katika AMCOS kumi (10) za Mikoa ya Mwanza, Simiyu na Tabora kwa lengo la kuhamasisha uongezaji wa thamani wa zao la pamba; na kusimika mitambo miwili (2) ya kukamua mafuta ya kula yanayotokana na mbegu za pamba katika Mkoa wa Simiyu. Bodi pia, itasajili wakulima 600,000 wa pamba kwa mfumo wa baometriki ili kurahisisha utoaji wa huduma.

5.2.3 Kuimarisha Vituo vya Utafiti, Vyuo vya Mafunzo ya Kilimo na Vituo vya Mafunzo kwa Wakulima

5.2.3.1 Vituo vya Utafiti

259. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022 Wizara kupitia TARI itaimarisha miundombinu ya maabara ya TARI Mlingano ili

kupata ithibati (*accreditation*) kwa ajili ya kupima afya ya udongo; itakarabati Maabara mbili (2) – TARI Mlingano kwa ajili ya kuzalisha miche ya mkonge na Mikocheni kwa ajili ya kupima mbegu za GMO.

260. *Mheshimiwa Spika*, Wizara itaendelea kujenga kituo cha TARI Kihinga Kigoma kwa ajili ya utafiti na kuendeleza zao la michikichi kwa kujenga miundombinu ya utafiti na uzalishaji wa miche na vitendea kazi; kujenga Makao Makuu ya TARI Chamwino Dodoma; kuwajengea uwezo wataalamu 85 (Shahada 15, Shahada ya uzamili 10, Shahada ya uzamivu watano (5), Stashahada watano (5) na 50 mafunzo ya muda mfupi) kwa kupewa mafunzo ya muda mrefu na mfupi katika vyuo vya ndani na nje ya nchi.

5.2.3.2 Vyuo vya Mafunzo ya Kilimo na Vituo vya Mafunzo kwa Wakulima

261. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2021/2022, Wizara itadahili Wanafunzi 2,450 katika vyuo 14 vya Mafunzo ya Kilimo ngazi ya Astashahada na Stashahada; itavipatia vifaa vya TEHAMA vyuo vya mafunzo ya kilimo vya Uyole, Ilonga, Tumbi na Ukiriguru; itawezesha ukarabati wa miundombinu ya vyuo vya kilimo vya Uyole, Maruku, KATC, KATRIN, Inyala, vituo vya mafunzo kwa wakulima vya Ichenga, Them, Bihawana pamoja na kituo atamizi cha vijana

Mkongo; itavipatia vifaa vya kufundishia, kujifunzia na uzalishaji vyuo vya kilimo Uyole, Mubondo, Tumbi, Maruku, Ukiriguru, Ilonga, Mlingano, KATC na Mtwara.

262. Vilevile, Wizara itawajengea uwezo watumishi 12 katika mafunzo ya Shahada ya Uzamili, tisa (9) Shahada, 30 mafunzo ya mbinu za kufundishia na wanne (4) mafunzo ya muda mfupi. Aidha, Wizara itawezesha vituo vitano (5) vya wakulima vya Ichenga (Njombe), Bihawana (Dodoma), Mkindo (Morogoro), Themis (Arusha) na Nyakabindi (Simiyu) kutoa mafunzo kwa Wakulima 900 na Maafisa Ugani 100 na kuboresha kituo cha vijana cha Mkongo Rufiji.

263. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na SAT kupitia mradi wa CISTI itaandaa Mwongozo wa Kuanzisha na Kuendesha Vyuo vya Kati vya Mafunzo ya Kilimo; itachapisha na kusambaza nakala 1,450 za vitini vitano (5) vya kufundishia; itaandaa kitini cha kufundishia moduli ya ujasiriamali na vitini vingine vya kufundishia moduli mpya za mitaala sita (6) iliyohuishwa.

264. Aidha, Wizara itatoa mafunzo ya ujasiriamali, kilimo hai, jinsia katika kilimo, utunzaji wa mazingira, Ushirika, Stadi za mawasiliano na stadi za kuandaa mpango biashara (*Business plan writing skills*) na mpango mkakati (*Strategic Plan*) kwa

wakufunzi 29. Vilevile, itatoa mafunzo kwa wasimamizi 70 wa bustani za kilimo hai zilizoanzishwa katika vyuo vya mafunzo ya kilimo, mafunzo ya stadi za uwezesaji (*Facilitation skills*) kwa wakufunzi 29 wa vyuo vya mafunzo ya kilimo na wataalamu wanne (4) wa makao makuu.

265. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia mradi wa CIST itatoa mafunzo ya mbinu za kufundishia (*Competence Based Education and Training-CBET*) kwa wakufunzi 120 wa vyuo vya mafunzo ya kilimo na wataalamu wanne (4) wa Makao Makuu; itaboresha maktaba za vyuo vya mafunzo ya kilimo kwa kuanzisha mfumo wa maktaba mtandao (*e – Library*); itasambazwa vifaa vya kupima afya ya udongo (*Soil testing kit*) kwa ajili ya maabara za udongo za vyuo 29 vya mafunzo ya kilimo; itaandaa kanzidata ya vyuo vya mafunzo ya kilimo na kutoa mafunzo kwa wakufunzi 58 wa vyuo vya kilimo na wataalamu wanne (4) wa makao makuu kuhusu usimamizi na utumiaji wa kanzidata hiyo.

5.2.4 Huduma za Ugani

266. Mheshimiwa Spika, idadi ya maafisa ugani wanaotoa huduma za ugani nchini katika ngazi ya Kata na Vijiji ni 6,704. Idadi hiyo, ni ndogo ikilinganishwa na mahitaji ya 20,538. Pamoja na idadi hiyo kuwa ndogo, maafisa ugani hao wanakabiliwa na

changamoto mbalimbali ikiwemo ukosefu wa vitendea kazi pamoja na mafunzo rejea.

267. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022 Wizara imepanga kuimarisha huduma za ugani kwa lengo la kuongeza ufanisi wa utoaji wa huduma kwa wakulima. Bajeti ya eneo hili imeongezwa kutoka Shilingi milioni 603 mwaka 2020/2021 hadi Shilingi bilioni 11.5 mwaka 2021/2022. Fedha hizo zitatumika katika kuimarisha huduma za ugani kwa kununua vifaa mbalimbali pamoja na pikipiki 1,500.

268. Mheshimiwa Spika, Wizara imepanga kuanza na mikoa ya Dodoma, Singida na Simiyu kama kielelezo ili kuimarisha mazao ya alizeti na pamba. Wizara itawapatia maafisa ugani wa mikoa hiyo pikipiki, vifaa vya kupima afya ya udongo na visanduku vya ufundi (*Extension Kit*), simu janja na mafunzo rejea. Wizara pia, itawawezesha maafisa ugani wa mikoa hiyo kuanzisha mashamba ya mfano na mashamba darasa kwa ajili ya kutoa mafunzo kwa wakulima na kukarabati Vituo vya Rasilimali za Kilimo vya Kata (*Ward Resource Centres-WARCs*) 34.

269. Aidha, TARI itatoa mafunzo kuhusu teknolojia mpya bora za mazao mbalimbali kwa wakulima 1,500,000.

5.2.5 Mifumo ya Upatikanaji wa Zana za Kilimo na Pembejeo

270. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022 Wizara itaendelea kuimarisha mifumo ya upatikanaji wa pembejeo na zana za kilimo kwa kuhamasisha Vyama vya Ushirika 29 kuingiza mbolea kwa mfumo wa BPS. Aidha, ASA itaimarisha usambazaji wa mbegu bora kupitia mawakala na *Tanzania Farmers Association* (TFA) ambao wana vituo 16 na kuongeza vituo vya kusambaza mbegu kwa Wilaya ya Nzega, Kilosa na Kiteto. ASA pia, itaingia makubaliano na Shirika la Reli Tanzania ili kupunguza gharama za usafirishaji wa mbegu bora katika Mikoa ya Kanda ya Kati na Kanda ya Ziwa ambayo itasaidia kupunguza bei ya mbegu bora.

271. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara itaboresha upatikanaji wa zana za kilimo kwa kuviwezesha vituo viwili (2) vya zana za kilimo katika mikoa miwili inayozalisha mazao ya kimkakati ya ngano, alizeti na pamba. Vituo hivyo vitapatiwa matrekta mawili (2) na zana zake, mashine mbili (2) za kuvunia na mashine nne (4) za kunyunyizia dawa (*boom sprayers*) ambazo zitatumika kuhudumia maeneo yenye muunganiko wa mashamba makubwa (*block farms*) yanayozalisha mazao hayo.

272. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara kupitia Mfuko wa Taifa wa Pembejeo za Kilimo (AGITF) itatoa mikopo 100 yenye thamani ya Shilingi 3,775,000,000 kwa ajili ya shughuli za kilimo (**Jedwali Na. 8**); itaanzisha utaratibu wa kuwakatia bima ya maisha kwa wakopaji wapya na ambao muda wao wa mikopo haujaisha; na itakusanya mikopo itakayokuwa imeiva.

Jedwali Na. 9: Mikopo itakayotolewa mwaka 2021/2022

S/N a.	Aina ya Mkopo	Idadi	Thamani
1.	Mitambo ya mashambani	21	1,050,000,000
2.	Ukarabati	7	70,000,000
3.	Fedha za kuendesha shughuli za shamba	21	630,000,000
4.	Pembejeo za kilimo	19	950,000,000
5.	Matrekta ya mikono	6	90,000,000
6.	Zana unganishi	6	180,000,000
7.	Zana za usindikaji na vifungashio vya mazao ya Kilimo, Mifugo na Uvuvi	7	175,000,000
8.	Miundombinu ya kilimo, mifugo na uvuvi	9	450,000,000
9.	Kununua ardhi kwa ajili ya kilimo, mifugo na uvuvi	6	180,000,000
	JUMLA		3,775,000,000

Chanzo: Wizara ya Kilimo 2021

5.3 Biashara na Kuongeza Thamani ya Mazao

5.3.1 Kuimarisha Miundombinu ya Kuhifadhi Mazao ya Kilimo

273. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara imelenga kujenga ghala mbili (2) za kimbakati katika mipaka ya Namanga na Mtukula kwa lengo la kuimarisha uhifadhi wa nafaka na kuboresha biashara ya mazao hayo nje ya nchi. Aidha, Wizara itakamilisha ujenzi na ukarabati wa ghala 15 katika Wilaya za Mlele na Songea ili kupunguza upotevu wa mazao.

274. Vilevile, Wizara itaendelea kufanya tathmini ya upotevu wa mazao ya chakula nchini kwa lengo la kupata takwimu sahihi zitakazowezesha kufanya maamuzi sahihi ya kisera na uwekezaji. Wizara pia, itaendelea kuimarisha akiba ya chakula katika Hifadhi ya Taifa kwa kununua na kuhifadhi tani 231,000.

275. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia CPB itajenga vihenge vyenye uwezo wa kuhifadhi tani 85,000 katika mikoa ya Dodoma (tani 30,000) na Mwanza (tani 55,000) na ghala zenye uwezo wa kuhifadhi tani 40,000 katika mikoa ya Dodoma (tani 5,000), Katavi (tani 10,000), Mtwara (tani 20,000) na

Kigoma (tani 5,000) kwa ajili ya kuhifadhi bidhaa na mazao ya mpunga, mahindi, alizeti na muhogo.

276. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia TANIPAC itajenga ghala 14 zenye uwezo wa kuhifadhi tani 34,000 za nafaka katika Wilaya za Chemba, Kiteto, Babati, Gairo, Namtumbo, Namyumbu, Itilima, Kasulu, Kibondo, Buchosa, Bukombe na Kilosa pamoja na Zanzibar. TANIPAC pia, itawapatia vifaa vijana 400 katika mikoa ya Dodoma, Mwanza, Manyara, Kigoma, Tabora, Ruvuma, Mtwara, Morogoro na Geita kwa ajili ya kutengeneza vihenge vya chuma visivyoruhusu hewa (*metal silo*) vya kuhifadhi nafaka katika ngazi ya kaya na hivyo kuongeza ajira kwa vijana na kuongeza kipato cha wakulima kwa kupunguza upotevu.

277. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia NFRA itakamilisha ujenzi wa vihenge 56 vya kisasa na ghala nane (8) zenye uwezo wa kuhifadhi tani 250,000 zinazojengwa kupitia Mradi wa Kuongeza Uwezo wa Kuhifadhi (*Expansion of Storage Capacity*). Aidha, NFRA itakarabati ghala la Kipawa (tani 10,000) na ghala la Musoma (tani 4,500).

5.3.2 Uongezaji wa Thamani wa Mazao ya Kilimo

278. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia TARI itafanya utafiti wa teknolojia tano (5) za usindikaji;

tano (5) za uhifadhi na 10 za uongezaji thamani wa mazao ya korosho, muhogo, viazi vitamu, zabibu, mtama, viazi lishe, soya, maharage na uyoga.

1. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia CPB itasindika tani 32,400 za mahindi zitakazozalisha tani 25,920 za unga na tani 6,480 za pumba; itakamua tani 7,200 za alizeti na kuzalisha lita 2,160 za mafuta na tani 5,040 za mashudu; itakoboa tani 34,560 za mpunga zitakazozalisha tani 22,464 za mchele na tani 12,096 za pumba; itasindika tani 18,000 za ngano zitakazozalisha tani 12,600 za unga na tani 5,400 za pumba na itachakata tani 100 za korosho kwa ajili ya kuzalisha jibini (*cashewnut butter*).

279. Mheshimiwa Spika, CPB itanunua mashine ya kusafishia nafaka itakayofungwa Dodoma; itajenga jengo la utawala la kiwanda cha kukoboa mpunga katika Mkoa wa Mwanza; itatengeneza vinu vinne (4) vilivyopo katika mikoa ya Arusha (2), Iringa (1), na Shinyanga (Isaka - 1); itakarabati kiwanda cha mpunga cha Isaka, ghala sita (6) na vihenge vitatu (3) katika mikoa ya Dodoma (ghala 2), Arusha (ghala 2 na kihenge 1), Iringa (ghala 1 na vihenge 2) na Manyara (ghala 1); itajenga vihenge vinne (4) katika mikoa ya Dodoma (2) na Mwanza (2) na ghala sita (6) katika mikoa ya Dodoma (1), Katavi (2), Mwanza (1), Kigoma (1) na Iringa (1).

280. Vilevile, CPB itasavei kubaini uwezekano wa kufungua kiwanda cha kutengeneza unga wenye mchanganyiko wa mahindi na muhogo katika Mkoa wa Mwanza, kiwanda cha kuchakata muhogo Kigoma na kiwanda cha vifungashio katika Mkoa wa Dodoma.

281. *Mheshimiwa Spika*, Wizara kupitia TARI itafanya utafiti wa teknolojia za kuhifadhi nyanya ya unga na juisi ya miwa kwa muda mrefu ili kuwezesha upatikanaji wake kwa mwaka mzima.

5.3.3 Upatikanaji wa masoko ya ndani na nje ya nchi

282. *Mheshimiwa Spika*, Wizara itaendelea kuhamasisha na kuimarisha upatikanaji wa masoko ya mazao ya wakulima ambapo katika mwaka 2021/2022, itawezesha upatikanaji wa eneo kwa ajili ya maonesho ya bidhaa za kilimo katika nchi za Saudi Arabia na China. Aidha, Serikali ipo kwenye majadiliano na kampuni za bia ili kuwekeza katika kiwanda cha kimea chenye uwezo wa kusindika shayiri tani 35,000 kwa mwaka kutoka kwa wakulima. Hatua hiyo itawezesha upatikanaji wa soko la uhakika wa zao la shayiri na hivyo kuongeza uzalishaji wa ndani.

283. Vilevile, katika kuimarisha kilimo cha mkataba cha zao la alizeti, Wizara itaendelea kuwaunganisha wakulima na wasindikaji na kuandaa

mazingira bora ya uwekezaji katika viwanda vya kusindika alizeti.

284. Mheshimiwa Spika, Wizara itajenga soko moja (1) katika Wilaya ya Longido; itaimarisha mfumo wa utoaji taarifa za masoko ya mazao ya kilimo; itatoa mafunzo kuhusu kilimo biashara na mifumo ya masoko kwa maafisa ugani 2,000 na Wakulima 4,000 kutoka Mikoa 26 na kukagua mazao yanayoingizwa na kutolewa nje ya nchi.

285. Mheshimiwa Spika, Wizara itaendelea kuimarisha CPB na NFRA ili kuongeza ununuzi wa mazao ya wakulima. NFRA itanunua tani 165,000 za nafaka ambazo zinajumuisha tani 150,000 za mahindi, tani 11,000 za mpunga na tani 4,000 za mtama kutoka kwa wakulima, vikundi vya wakulima na Vyama vya Ushirika. CPB itanunua tani 32,400 za mahindi; tani 21,600 za ngano, tani 7,200 za mbegu za alizeti, tani 4,608 za muhogo, tani 34,560 za mpunga na tani 1,440 za korosho kutoka kwa wakulima kwa ajili ya viwanda vyake vilivyopo katika mikoa ya Arusha, Dodoma, Iringa, Mwanza na Dar es Saalaam. Vilevile, CPB itanunua kwa wakulima mazao ghafi ya mahindi, alizeti, mpunga, maharage ya soya, ngano, korosho, maharage, mtama mweupe, ufuta, mbaazi na *green mugs*.

286. Vilevile, Wizara kupitia TANIPAC itajenga kituo mahiri cha mafunzo kwa wakulima na

usimamizi wa mazao baada ya kuvuna (*Post Harvest Center of Excellency*) kwa ajili ya kuwezesha masoko na kusambaza teknolojia za usimamizi na uchakataji wa mazao ya kilimo baada ya kuvuna.

5.3.4 Usalama wa Chakula na Lishe

287. *Mheshimiwa Spika*, kupitia mradi wa TANIPAC, Wizara itajenga Maabara Kuu ya Kitaifa ya Kilimo (Dodoma) na kukarabati Maabara ya Udhibiti Visumbufu Kibailojia (Pwani) kwa lengo la kusimamia ubora na usalama wa mazao ya chakula, kulinda afya za walaji na kuimarisha biashara ya mazao ya kilimo kimataifa.

288. *Mheshimiwa Spika*, Wizara itaendelea kutekeleza Mpango Jumuishi wa Kitaifa wa Lishe kupitia ASDP II kwa kuwajengea uwezo wadau 484 kuhusu uongezaji thamani na matumizi ya mazao yenye virutubishi kwa wingi na yale yaliyoongezewa virutubishi kibaiolojia ili kupunguza matatizo ya lishe nchini. Aidha, itaratibu utekelezaji wa Mpango Kazi wa Masuala ya Lishe katika Kilimo.

289. *Mheshimiwa Spika*, Wizara kupitia TARI itazalisha na kusambaza vipando na mbegu bora za mazao yenye virutubishi kwa wingi ikiwemo vikonyo 500,000 vya viazi lishe, tani tano (5) za mahindi yenye protini kwa wingi na tani tano (5) za maharage aina ya Jesca yenye zinki na madini chuma kwa wingi kwa lengo la kupunguza utapiamlo.

5.4 Kuiwezesha Sekta Katika Uratibu, Ufuatiliaji na Tathmini

5.4.1 Kuimarisha Mifumo ya Upatikanaji wa Mitaji

290. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara itafanya tathmini ya mifumo ya upatikanaji wa mitaji kwa wakulima wadogo na wawekezaji wengine kwenye sekta ya kilimo ili kuibua vizuizi na kuvitafutia majawabu kwa ajili ya kuimarisha ugharamiaji wa mazao katika mnyororo wa thamani. Hatua hiyo, itahusisha kuendelea kufanya uchambuzi wa mfumo wa kisera, kisheria na kikodi ili kuweka mazingira wezeshi kwa sekta binafsi kujihusisha na shughuli za kilimo. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na TIRA itaanda Mpango Kabambe wa kutekeleza bima ya mazao nchini; itaratibu masuala ya utoaji wa huduma za bima ya mazao.

291. Mheshimiwa Spika, Wizara imeunda kamati maalum inayohusisha viongozi mbalimbali kutoka Wizara ya Kilimo, taasisi za fedha, Mfuko wa PASS na Tume ya Maendeleo ya Ushirika kwa ajili ya kupitia na kushauri namna bora ya upatikanaji wa mitaji kwa ajili ya maendeleo ya kilimo.

5.4.2 Ufuatiliaji na Tathmini

292. Mheshimiwa Spika, Wizara itafanya ufuatiliaji wa kina wa mashirika, mashamba na mali

za umma zilizobinafsishwa kwa lengo la kutathmini utekelezaji wa maelekezo ya Serikali yanayohusu ubinafsishaji wa mashirika, mashamba na mali hizo. Kwa kuzingatia uchambuzi wa taarifa za hali halisi zitakazokusanywa, Wizara itaandaa mapendekezo mahsusi kuhusu mali na mashamba yanayohusika na kuwasilisha Serikalini kwa ajili ya kufanyiwa maamuzi stahiki.

5.4.3 Kuboresha Mifumo ya Kitaasisi, Bodi na Sheria

293. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka, 2021/2022, Wizara itakamilisha tathmini ya kina ya utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Kilimo ya mwaka 2013 ili kubaini maeneo ya kisera yenye upungufu na kuchambua mapungufu hayo iwapo yanatosheleza kutunga Sera mpya au kufanya marekebisho ya Sera iliyopo.

294. *Mheshimiwa Spika*, Wizara itaendelea kukamilisha utekelezaji wa maelekezo ya Serikali yanayohusu Andiko lenye mapendekezo ya Kutunga Sheria ya Kilimo. Kadhalika, Wizara itaendelea na usajili wa wakulima na kuhakiki taarifa zao katika kanzidata; itapitia sheria zilizoanzisha taasisi za kilimo ili kuzirekebisha au kutunga mpya; itawezesha Mamlaka ya Afya ya Mimea na Viuatilifu (TPHPA) kutekeleza majukumu yake.

295. Aidha, Wizara itafanya marekebisho ya Sheria ya Sukari; Sheria ya Mbegu, mapitio ya Sheria za Tasnia za Mazao na kuimarisha Mfumo wa ukusanyaji wa takwimu za kilimo (ARDS) kwa kuwajengea uwezo Maafisa Ugani katika Halmashauri 185 kuhusu ukusanyaji wa takwimu za kilimo nchini.

5.4.4 Kuimarisha Usimamizi wa Maendeleo ya Ushirika.

296. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2021/2022, Tume ya Maendeleo ya Ushirika itavijengea uwezo Vyama vya Ushirika kutumia mfumo wa ununuzi wa pamoja wa pembejeo (BPS); itasimamia uendeshaji wa Vyama vya Ushirika ikiwemo ukaguzi wa mahesabu na mali za ushirika pamoja na kufanya ukaguzi wa nje wa Vyama vya Ushirika 6,500.

297. Aidha, Tume itahamasisha wakulima wadogo wa miwa kujiunga katika Vyama vya Ushirika ili kupata fursa ya kuzalisha na kuuza miwa kwa viwanda vya uzalishaji wa sukari kama ilivyoelekezwa kwenye Sheria ya Sukari ya mwaka 2001. Vilevile, Tume itahamasisha wakulima wa zao la chikichi katika Mkoa wa Kigoma kujiunga kwenye Vyama vya Ushirika ili kurahisisha upatikanaji wa huduma za kilimo ikiwemo pembejeo na mikopo.

5.4.5 Kuimarisha Masuala Mtambuka katika Kilimo

5.4.5.1 Vijana

298. Mheshimiwa Spika, Wizara itakamilisha Mkakati wa Taifa wa Kushirikisha Vijana kwenye Kilimo Awamu ya Pili (*National Strategy for Youth Involvement in Agriculture – NSYIA II 2021- 2026*). Wizara kwa kushirikiana na SUGECO itatekeleza mfumo wa kilimo biashara (*Kizimba Business Model*) unaolenga kushirikisha vijana katika uzalishaji wa miche ya maembe na mbegu za soya, maharage na alizeti kwenye mashamba ya pamoja (*block farms*) katika Mikoa ya Simiyu, Tabora, Singida na Morogoro. Aidha, mfumo huo utawezesha vijana 2,400 kupata ajira kwa kuzalisha zao la maembe, maharage na soya kwenye eneo la ekari 1,500 lililopo Dakawa Mkoa wa Morogoro.

299. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Shirika la Kimataifa la Heifer itahamasisha na kuwezesha vijana 1,550 kupata mikopo kupitia mfuko maalum wa Mikopo ya Heifer; kupata mafunzo ya kilimo biashara kwa vitendo kwa vijana 1,750; kuanzisha SACCOS sita (6) za vijana; kuwezesha Vyama vitano (5) vya Ushirika vya vijana kupata masoko ya uhakika; na kuwezesha vijana 500 kunufaika na fedha za mfuko za Maendeleo ya Vijana za Halmashauri.

5.4.5.2 Jinsia

300. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara itaendelea kujumuisha masuala ya jinsia katika miradi, mikakati na program za kilimo kwa kuandaa Mwongozo wa Ujumuishwaji wa Masuala ya Kijinsia katika Sekta ya Kilimo (*Guideline for Gender Mainstreaming in Agriculture Sector*). Aidha, itafuatilia utekelezaji wa maeneo ya Jinsia katika miradi ya TANIPAC na Agri-Connect ili kuhakikisha utekelezaji wa masuala ya jinsia unazingatiwa.

5.4.5.3 VVU na UKIMWI

301. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa Afya itaendelea kutoa elimu ya VVU na UKIMWI kwa wafanyakazi wa Wizara ili kuzuia na kupunguza maambukizi mapya. Vilevile, Wizara itaendelea kuwahudumia watumishi 12 walioathirika na kuhamasisha watumishi kupima ili kujua afya. Pia Wizara itatoa na kusambaza vifaa kinga katika maeneo yanayofikiwa na watumishi.

6. SHUKRANI

302. *Mheshimiwa Spika*, naomba nitumie fursa hii kuzishukuru Nchi na Mashirika ya Kimataifa ambayo yamesaidia Wizara katika kuendeleza kilimo. Naomba kutaja baadhi ya Nchi na Mashirika ya Kimataifa kama ifuatavyo: Serikali za Japan, Marekani, Uingereza, Ireland, Malaysia, China, Indonesia, Korea ya Kusini, India, Misri, Israel, Ubelgiji, Ujerumani, Finland, Norway, Brazil, Uholanzi, Vietnam, Canada na Poland. Ninayashukuru pia Mashirika na Taasisi za Kimataifa zifuatazo: Benki ya Dunia, Benki ya Maendeleo ya Afrika, AU, IFAD, DFID, UNDP, FAO, JICA, EU, ENABEL, GIZ, UNICEF, WFP, CIMMYT, ICRISAT, ASARECA, USAID, KOICA, ICRAF, IITA, IRRI, ILRI na CABI. Nyingine ni EAC, SADC, AVRDC, AGRA, KILIMO TRUST, CIP, CIAT/PABRA, UNEP, WARDA, Shirika la Kudhibiti Nzige wa Jangwani (DLCO-EA), Shirika la Kudhibiti Nzige Wekundu (IRLCO-CSA) na HELVETAS. Wadau wengine ni, *Bill and Melinda Gates Foundation, Gatsby Trust, Rockefeller Foundation, Clinton Foundation, Aga Khan Foundation, TAHA* na Asasi zisizo za kiserikali nyingi ambazo hatuwezi kuzitaja zote hapa.

303. *Mheshimiwa Spika*, natoa shukrani kwa wakulima wote kwa kazi kubwa wanazofanya kuendeleza kilimo nchini. Ni wazi kuwa mafanikio ya

kilimo yanatokana na juhudi na ushirikiano mkubwa na Serikali. Kipekee nirudie kuwashukuru wananchi wa Jimbo langu la Rombo kwa namna wanavyoniunga mkono na kunipa ushirikiano. Naomba wote watambue kuwa kilimo ni maisha, uchumi, biashara, viwanda na ajira.

7. MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2021/2022

7.1 Makusanyo ya Maduhuli

304. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara inatarajia kukusanya Shilingi **34,495,000,000** kutokana na ada za ukaguzi wa mazao yanayouzwa nje ya nchi au kuingizwa nchini, uuzaji wa nyaraka za zabuni, ukodishaji wa mitambo ya Tume ya Umwagiliaji. Kati ya fedha hizo, Shilingi **4,480,000,000** zitakusanywa katika Fungu 43 na Shilingi **30,015,000,000** zitakusanywa kwenye Fungu Na.05.

7.2 Fedha kwa Mafungu yote (43, 24 na 05)

305. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara ya Kilimo inaliomba Bunge lako Tukufu liidhinishhe jumla ya Shilingi **294,162,071,000** kupitia Fungu 43, Fungu 05 na Fungu 24 kama ifuatavyo;

7.2.1 Fedha kwa Fungu 43

306. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022, Wizara inaomba kuidhinishiwa jumla ya Shilingi **228,871,243,000** kupitia Fungu 43 kwa ajili ya matumizi ya Kawaida na Maendeleo. Kati ya fedha hizo, Shilingi **164,748,000,000** ni kwa ajili ya kutekeleza miradi ya Maendeleo ambapo Shilingi

82,180,000,000 ni fedha za ndani na Shilingi **82,568,000,000** ni fedha za nje. Aidha, Shilingi **64,123,243,000** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida, ambapo Shilingi **42,492,457,000** ni kwa ajili ya mishahara na Shilingi **21,630,786,000** ni kwa ajili ya matumizi mengineyo.

7.2.2 Fedha kwa Fungu 05

307. Mheshimiwa Spika, jumla ya Shilingi **51,487,450,000** zinaombwa. Kati ya fedha hizo, Shilingi **46,500,000,000** ni kwa ajili ya kutekeleza Miradi ya Maendeleo ambapo Shilingi **35,000,000,000** ni fedha za Ndani na Shilingi **11,500,000,000** ni fedha za Nje. Aidha, kati ya fedha zinazombwa, Shilingi **4,987,450,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida ambapo Shilingi **3,349,266,000** ni kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi wa Tume na Shilingi **1,638,184,000** ni kwa ajili ya Matumizi mengineyo.

7.2.3 Fedha kwa Fungu 24

308. Mheshimiwa Spika, jumla ya Shilingi **13,803,378,000** zinaombwa. Kati ya fedha hizo, Shilingi **6,549,009,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida ya Tume na Shilingi **4,654,984,000** ni kwa ajili ya Mishahara ya Watumishi wa Tume. Aidha, Shilingi **1,000,000,000** ni kwa ajili ya Matumizi ya kawaida ya COASCO na Shilingi **1,599,385,000** ni kwa ajili ya mishahara ya COASCO.

309. *Mheshimiwa Spika*, hotuba hii pia inapatikana katika tovuti ya Wizara: www.kilimo.go.tz

8. HITIMISHO

**310. *Mheshimiwa Spika*, NAOMBA KUTOA
HOJA**

VIAMBATISHO

KIAMBATISHO NA. 1: Uzalishaji Mazao ya Chakula kwa Msimu wa 2019/2020 na Upatikanaji wake 2020/2021

Nafaka	Mahindi	Mtama/Malezi	Mchele	Ngano	Nafaka
Uzalishaji	6,711,002	1,043,237.9	3,038,080	77,276	10,869,596
Mahitaji	5,790,031	2,032,437.4	1,094,119	274,529	9,191,116
Uhaba (-) /Ziada(+)	920,971	989,200	1,943,961	-197,252	1,678,480
SSR (%)	116	51	278	28	118
Sinafaka	Mikunde	Ndizi	Muhogo	Viazi	Yasiyonafaka
Uzalishaji	1,895,077	1,358,083	2,427,190	1,646,788	7,327,137
Mahitaji	819,471	963,064	2,404,512	1,026,009	5,213,055
Uhaba (-) /Ziada(+)	1,075,606	395,019	22,678	620,779	2,114,082
SSR (%)	231	141	101	161	141
JUMLA	Nafaka	Yasiyonafaka	JUMLA		
Uzalishaji	10,869,596	7,327,137	18,196,733		
Mahitaji	9,191,116	5,213,055	14,404,171		
Uhaba (-) /Ziada(+)	1,678,480	2,114,082	3,792,562		
SSR (%)	118	141	126		

KIAMBATISHO NA. 2: Akiba ya Chakula, 2021

WAKALA WA TAIFA WA HIFADHI YA CHAKULA (NFRA)						
Muhtasari wa Akiba ya Chakula hadi kufikia 28/02/2021						
Kanda	Akiba kuanzia Tarehe 1/7/2020	Ununuzi wa msimu 2020/21 hadi tarehe 31/12/2020		Jumla Salio+Ununuzi	Matoleo	Akiba Ghalani
		Lengo	Utekeleza ji			
Arusha	5,381.701	40,000.000	4,949.980	10,331.681	909.000	9,422.681
Dodoma	2,812.006	30,000.000	3,264.001	6,076.007	51.000	6,025.007
Kipawa	3,428.509	30,000.000	4,215.967	7,644.476	-	7,644.476
Makamba ko	9,275.020	30,000.000	9,180.453	18,455.473	4.000	21,427.592

Shinyanga	4,589.495	15,000.00 0	2,422.421	7,011.916	220.110	6,791.806
Songea	9,705.149	70,000.00 0	14,299.78 9	24,004.938		21,063.85 5
Songwe	1,292.620	30,000.00 0	9,202.749	10,495.369		10,495.36 9
Sumbawanga	16,240.230	55,000.00 0	11,278.04 1	27,518.271		27,518.27 1
Jumla	52,724.730	300,000.00	58,813.40 1	111,538.13 1	1,184.11 0	110,389.0 57

KIAMBATISHO NA. 3: Hatua ya Utekelezaji wa Skimu za Umwagiliaji Kupitia Mradi wa SSIDP na ERPP kwa mwaka wa Fedha 2020/2021

A: UTEKELEZAJI WA MRADI WA KUENDELEZA SKIMU ZA WAKULIMA WADOGO (SSIDP)							
Na .	Jina la Skimu	Mkoa	Wilaya	Eneo linalo mwagiliwa kwa sasa (ha)	Eneo la umwagiliaji linaloongezeka (Ha)	Fedha zilizotumika/zita kazotumika (Tshs)	Utekelezaji wa kazi zilizo pangwa kwa asili mia
1	Soko	Kilimanjaro	Moshi	285	0	150,000,000.00	100
2	Orumwi	Kilimanjaro	Siha	200	0	412,004,174.40	33
3	Kituani Mwezae	Tanga	Lushoto	180	0	329,451,657.60	100
4	Kwemgiriti	Tanga	Lushoto	250	0	283,863,944.70	100
5	Mgambalenga	Iringa	Kilolo	50	0	865,321,553.90	100
6	Katela Ntaba	Mbeya	Busokelo	0	0	353,394,330.00	100

7	Mbaka	Mbeya	Busok elo	0	0	358,877,336.48	100
8	Mwalun ili	Tabor a	Igunga	630	0	420,221,710.83	100
9	Kinyope	Lindi	Lindi Vijijin i	350	0	209,677,755.43	100
10	Nangan ga	Lindi	Liwale	300	0	702,958,355.60	100
11	Ngongo wele	Lindi	Liwale	250	0	742,802,794.45	100
12	Mwisa	Kager a	Karag we	300	0	287,798,337.16	60
13	Nyatwal i	Mara	Bunda	400	0	100,000,000.00	100
14	Maliwan da	Mara	Bunda	90	130	329,144,053.40	46
15	Nyida	Shinya nga	Shinya nga	420	0	466,594,981.80	100
16	Ngage	Manya ra	Siman jiro	302	0	353,337,413.90	100
Jumla ndogo A				4,007	130	6,365,448,399.65	
B: MRADI WA KUONGEZA UZALISHAJI WA ZAO LA MPUNGA (ERPP)							
Na.	Jina la Skimu	Mkoa	Wilaya	Eneo linalom wagiliw a kwa sasa (ha)	Eneo la umwag iliaji linaloo ngezek a (Ha)	Fedha zilizotumika/zitakaz otumika (Tshs)	Utekele zaji wa kazi zilizopa ngwa kwa asilimia
1	Kigugu	Morog oro	Mvom ero	200		1,017,683,089.11	95
2	Msolwa ujamaa	Morog oro	Kilom bero	307		2,456,212,493.87	95
3	Njage	Morog oro	Kilom bero	325		3,413,709,308.54	95
4	Mvumi	Morog oro	Kilosa	300		1,671,871,300.23	95
5	Kilangal i Seed Farm	Morog oro	Kilosa	200	200	3,494,835,836.14	95

	Jumla ndogo B	1,532	200	12,054,312,027.89	
	Jumla Kuu (A+B)	5,539	330	18,419,760,427.54	

KIAMBATISHO NA. 4: Upatikanaji wa Mbegu Bora kwa Msimu wa 2020/2021 hadi Aprili, 2021

Aina ya zao	Uzalishaji (Tani)	Bakaa (Tani)	Uagizaji toka nje (Tani)	Jumla
Mahindi	9,700.00	7,039.10	13,957.40	30,696.5
Mpunga	681.33	0.70	4.40	686.43
Mtama	32.38	3.10	1.41	36.89
Alizeti	196.24	162.30	180.17	538.71
Maharage	135.21	51.30	14.60	201.11
Soya	6.14	15.30	0.07	21.51
Ufuta	103.54	0.0	0.0	103.54
Kunde	0.03	0.0	0.04	0.07
Choroko	2.6	0.60	0.05	3.25
Mbogamboga	20.30	165.70	265.27	451.27
Karanga	7.0	0.0	1.10	8.1
Pamba	15,495	0.0	1.010	15,496.01
Ngano	19.0	62.04	1,282.275	1,363.32
Tumbaku	0.0	0.0	0.122	0.122

Malisho	0.0	0.0	0.0	0
*Pingili za muhogo	40,960,500 Cuttings	0.0	1.03	40,960,500 Cuttings
Viazi mviringo	931.6	0.0	51.00	982.60
Jumla	27,330.37	7,500.14	15,758.92	50,589.43

*Haikujumuishwa. **Chanzo:** Wizara ya Kilimo, 2021

KIAMBATISHO NA. 5: Aina Mpya za Mbegu Bora za Mazao Zilizoidhinishwa Mwaka 2020

N a	ZAO	JINA LA MBEGU	SIFA	KAMP UNI/TA ASISI
1 .	Migomba	TARIBA N1	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini hadi ukanda wa juu kati ya mita 0 hadi 2000 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa wastani wa siku 581; na Inatoa mavuno ya wastani wa tani 17.8 kwa hekta. 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
2 .	Migomba	TARIBA N2	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini hadi ukanda wa juu kati ya mita 0 hadi 2000 kutoka usawa wa bahari; inakomaa kwa wastani wa siku 555; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 19.2 kwa hekta; Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa Sigatoka na wadudu aina ya <i>weevil</i>; na Inapendwa na wakulima. 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
3 .	Migomba	TARIBA N3	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini hadi ukanda wa juu kati ya mita 0 hadi 2000 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa wastani wa siku 606; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 10.94 kwa hekta; Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa Sigatoka na wadudu aina ya <i>weevil</i>; na 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)

N a	ZAO	JINA LA MBEGU	SIFA	KAMP UNI/TA ASISI
			<ul style="list-style-type: none"> Inapendwa na wakulima. 	
4.	Migomba	TARIBA N4	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini hadi ukanda wa juu kati ya mita 0 – 2000 kutoka usawa wa bahari, inakomaa kwa wastani wa siku 567; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 24.04 kwa hekta; Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa Sigatoka na wadudu aina ya <i>weevil</i>; na Inapendwa na wakulima. 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
5.	Mtama	TARISO R1	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa kati na ukanda wa juu kati ya mita 800 – 1,500 kutoka usawa wa bahari; Hukomaa kwa muda wa wastani wa siku 112; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 3.6 kwa hekta; na Ina ukinzani dhidi ya gugu aina ya kiduha (<i>Striga spp.</i>). 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
6.	Mtama	TARISO R2	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa kati na ukanda wa juu kati ya mita 800 – 1,500 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa muda wa kati ya siku 110 hadi 121; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 3.2 kwa hekta; na Ina ukinzani dhidi ya gugu aina ya kiduha (<i>Striga spp.</i>). 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
7.	Viazi Vitamu	TARISP7	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini hadi wa kati wa mita 0 hadi 1,200 kutoka usawa wa bahari; Inatoa mavuno ya wstani wa tani 10 kwa hekta; Ina ukinzani dhidi ya magonjwa ya virusi vya viazi vitamu (<i>Sweet Potato Virus Diseases</i>); na Ubora wa uchakataji katika kuandaa kuongza thamani. 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
8.	Viazi Vitamu	TARISP8	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini na wa kati wa mita 0 hadi 1,200 kutoka usawa wa bahari; 	Taasisi ya Utafiti

N a	ZAO	JINA LA MBEGU	SIFA	KAMP UNI/TA ASISI
			<ul style="list-style-type: none"> Inatoa mavuno ya wastani wa tani 10 kwa hekta; Ina ukinzani dhidi ya magonjwa ya virusi vya viazi vitamu (<i>Sweet Potato Virus Diseases</i>); na Ubora wa uchakataji katika kuongeza thamani. 	wa Kilimo Tanzania (TARI)
9 .	Miwa	TARISC A1	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi katika ukanda wa chini na ukanda wa kati wa mita 0 hadi 1,200 kutoka usawa wa bahari; Inafaa kulimwa kwenye maeneo yanayotegemea mvua; inatoa mavuno ya miwa kwa wastani wa tani 40 kwa hekta, sukari kwa wastani wa tani 7.0 kwa hekta; Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa <i>smurt</i> na <i>Eldana</i> kwa zaidi ya asilimia 4 (<4%); na 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
10 .	Miwa	TARISC A2	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini hadi ukanda wa kati wa mita 0 hadi 1,200 kutoka usawa wa bahari; Inatoa mavuno ya miwa kwa wastani wa tani 40 kwa hekta; Inatoa sukari kwa wastani wa tani 7.0 kwa hekta; Ina ukinzani dhidi ya magonjwa ya <i>smurt</i> na <i>Eldana</i> kwa zaidi ya asilimia 4 (<4%); na Ni aina ya mbegu inayolimwa kwa kutegemea mvua. 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
11 .	Miwa	N47	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini hadi ukanda wa kati wa mita 0 hadi 1,200 kutoka usawa wa bahari; Inatoa mavuno ya miwa kwa wastani wa tani 40 kwa hekta; Inatoa sukari kwa wastani wa tani 7.0 kwa hekta; na Ni aina ya mbegu inayolimwa kwa kutegemea mvua. 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)

N a	ZAO	JINA LA MBEGU	SIFA	KAMP UNI/TA ASISI
1 2 .	Miwa	R 570	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi katika ukanda wa chini na ukanda wa kati wa mita 0 hadi 1,200 kutoka usawa wa bahari; inatoa mavuno ya miwa kwa wastani wa tani 40 kwa hekta, sukari kwa wastani wa tani 7.0 kwa hekta; na Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa <i>smurt</i> na <i>Eldana</i> kwa zaidi ya asilimia 4 (<4%). Ni aina ya mbegu inayolimwa kwa kutegemea mvua. 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
1 3 .	Miwa	N 36	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini na ukanda wa kati wa mita 0 – 1,200 kutoka usawa wa bahari; Inatoa mavuno ya miwa kwa zaidi ya tani 40 kwa hekta; Inatoa mavuno ya sukari zaidi ya tani 7.0 kwa hekta; Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa <i>smut</i>; na Inafaa kwenye maeneo ya umwagiliaji. 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
1 4 .	Miwa	R 85/1334	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini na ukanda wa kati wa mita 0 – 1,200 kutoka usawa wa bahari; Inatoa mavuno ya miwa kwa zaidi ya tani 40 kwa hekta; Inatoa mavuno ya sukari zaidi ya tani 7.0 kwa hekta; Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa <i>smut</i> na <i>Eldana</i>; na Inafaa kwenye maeneo ya umwagiliaji. 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
1 5 .	Maharage	TARIBE AN1	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa kati na ukanada wa juu kati ya mita 1,000 hadi 1,400 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kati ya siku 70 hadi 76; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 2.2 kwa hekta; na Inapendwa na walaji(<i>Market preference</i>). 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)

N a	ZAO	JINA LA MBEGU	SIFA	KAMP UNI/TA ASISI
1 6 .	Maharage	TARIBE AN2	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa kati na ukanda wa Juu kati ya mita 1,000 – 1,400 kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku kati ya 71 hadi 76; • Inatoa mavuno ya wastani wa tani 1.6 kwa hekta; • Ina kiwango cha madini chuma kati ya 44.8 hadi 87.2 ppm na madini ya Zinki kati ya 30.0 hadi 42.8 ppm; na • Ina punje nyeupe. 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
1 7 .	Maharage	TARIBE AN3	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa kati na ukanda wa Juu (mita 1,000 – 1,400) kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku kati ya 71 hadi 76; • Inatoa mavuno ya wastani wa tani 1.6 kwa hekta; na • Ina kiwango cha madini chuma kati ya 44.8 hadi 87.2 ppm na madini ya Zinki kati ya 30.0 hadi 42.8 ppm. 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
1 8 .	Maharage	TARIBE AN4	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa kati na ukanda wa Juu kati ya mita 1,000 hadi 1,400 kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kwa siku kati ya 70 hadi 75; • Inatoa mavuno ya wastani wa tani 2.0 kwa hekta; na • Ina kiwango cha madini chuma kati ya 55.5-78.3 ppm na madini ya Zinki kati ya 31.4 hadi 40.4 ppm. 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
1 9 .	Maharage	TARIBE AN5	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa kati na ukanda wa Juu kati ya mita 1,000 – 1,400 kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa siku kati ya 72 hadi 74; • Inatoa mavuno ya wastani wa tani 1.9 kwa hekta; na • Ina kiwango cha madini chuma kati ya 64.8-90.5 ppm na madini ya Zinki kati ya 30.9 hadi 40.4 ppm. 	Taasisi ya Utafiti wa Kilimo Tanzania (TARI)
2 0 .	Maharage	TARIBE AN6	<ul style="list-style-type: none"> • Inastawi ukanda wa kati hadi ukanda wa Juu kati ya mita 1,000 hadi 1,400 kutoka usawa wa bahari; • Inakomaa kati ya siku 73 hadi 75; 	Taasisi ya Utafiti wa

N a	ZAO	JINA LA MBEGU	SIFA	KAMP UNI/TA ASISI
			<ul style="list-style-type: none"> Inatoa mavuno ya wastani wa tani 2.5 kwa hekta; na Ina kiwango cha madini chuma kati ya 55.5-78.3 ppm na madini ya Zinki kati ya 31.4 hadi 40.4 ppm. 	Kilimo Tanzania (TARI)
21.	Maharage	SUA BRL4	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini hadi kunda wa juu kati ya mita 500 hadi 2000 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa siku kati ya 72 hadi 74; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 3.8 kwa hekta; na Ina ukinzani dhidi ya magonjwa ya <i>Common Bacterial Blight Disease, Angular Leaf Spot, Bean Common Mosaic Virus</i> 	Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine (SUA)
22.	Maharage	SUA BRL9	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini hadi ukanda wa juu kati ya mita 500 – 2000 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa watani wa siku kati ya 69 hadi 71; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 3.4 kwa hekta; na Ina ukinzani dhidi ya magonjwa ya <i>Common Bacterial Blight Disease, Angular Leaf Spot, Bean Common Mosaic Virus</i>. 	Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine (SUA)
23.	Maharage	SAKILA 20	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini na ukanda wa kati wa mita 500 hadi 1000 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa kati ya siku 72 hadi 73; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 4.6 kwa hekta; na Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa <i>Angular leaf spot</i>. 	Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine (SUA)
24.	Maharage	SUA KALIMA	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini na ukanda wa juu kati ya mita 500 hadi 1000 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa siku kati ya 72 hadi 74; Inatoa mavuno ya wastani wa tani 4.1 kwa hekta; na 	Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine (SUA)

N a	ZAO	JINA LA MBEGU	SIFA	KAMP UNI/TA ASISI
			<ul style="list-style-type: none"> Ina ukinzani dhidi ya magonjwa ya <i>Common Bacterial Blight Disease, Angular Leaf Spot, Rust</i>, na <i>Anthracnose</i>. 	
25.	Fiwi (Ngwara)	NM-D19	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini hadi ukanda wa juu kati ya mita 0 hadi 1,800 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa siku kati ya 140 hadi 180; na Inatoa mavuno ya wastani wa tani 8.6 kwa hekta. 	Taasisi ya Sayansi na Tekinolojia ya Nelson Mandela (NM-AIST)
26.	Fiwi (Ngwara)	NM-D20	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini hadi ukanda wa juu kati ya mita 0 hadi 1,800 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa kati siku 140 hadi 180; na Inatoa mavuno ya wastani wa tani 7.4 kwa hekta. 	Taasisi ya Sayansi na Tekinolojia ya Nelson Mandela (NM-AIST)
27.	Mahindi	P2809W	<ul style="list-style-type: none"> Inatoa mavuno mengi ya wastani wa tani 5.6 kwa hekta; Inakomaa mapema kwa wastani wa siku 150; Ina ukinzani dhidi ya ugonjwa wa Milia ya Mahindi (<i>Maize Streak Virus</i>), Bakajani (<i>Maize Blight</i>), Kutu (<i>Maize rust</i>); na Inastawi ukanda wa kati hadi wa juu kati ya mita 500 hadi 1400 kutoka usawa wa bahari. 	Kampuni ya Pannar Overseas Corporation (T) Ltd
28.	Mpunga	PAC8577	<ul style="list-style-type: none"> Inastawi ukanda wa chini na ukanda wa kati wa mita 0 hadi 1,000 kutoka usawa wa bahari; Inakomaa kwa wastani wa siku 118; na 	Kampuni ya Bytrade Tanzania Limited

N a	ZAO	JINA LA MBEGU	SIFA	KAMP UNI/TA ASISI
			<ul style="list-style-type: none"> Inatoa mavuno ya wastani wa tani 7.2 kwa hekta. Ni mbegu Chotara ya Mpunga 	

KIAMBATISHO NA. 6: Mbegu Zilizozalishwa na TARI (2020/2021)

Na.	Zao	Mbegu mama (Tani)	Mbegu ya awali (Tani)	Mbegu ya msingi (Tani)	Mbegu iliyothibitishwa (Tani)
1	Nafaka (mahindi, ngano, mpunga, uwele, mtama)	6.44	83.41	5.44	248.76
2	Mazao ya mikunde	0.24	11.4	15.74	33.74
3	Mazao ya mafuta	8.4	10.26	0	48.52
4	Mbogamboga	0	0.25	1.13	0
5	Pamba	1	7	0	0
	Jumla	16.08	112.32	22.31	331.02

KIAMBATISHO NA. 7: Vinasaba Vya Mbegu za Asili (Germplasm) Vilivyohifadhiwa

Na.	Majina ya vinasaba vya mbegu za asili (germplasm)	Idadi/Kiasi
1.	Migomba	315
2.	Mikunde	53
3.	Mpunga	439
4.	Miwa	423
5.	Mbogamboga	5
6.	Bamia	2
7.	Hoho	3
8.	Kakao	17
9.	Ngano	600
10.	Pareto	205
11.	Pamba	742

12.	Zabibu	25
13.	Koroshho	30,000
14.	Michikichi	3
15.	Muhogo	514
16.	Mahindi	812
17.	Maharage	1078
18.	Soya	44
19.	Viazi vitamu	159
20.	Karanga	400
21.	Ufuta	11
22.	Mtama	410
23.	Uwele	343
24.	Viazi mviringo	17
25.	Pearl millet	40
26.	Maua	16
27.	Viungo	5
28.	Miti ya matunda	24
29.	Alizeti	1
Jumla		36,706

KIAMBATISHO NA. 8: Aina za Mbolea Mpya Zilizosajiliwa na TFRA kwa mwaka 2020-2021

Na.	Majina ya mbolea mpya
1.	Rokohumin Duplo
2.	Aviel Extra Booster
3.	Potassium Schonite
4.	Max Yield
5.	Max Green
6.	Fast Crop Max K
7.	Gap mbolea
8.	Keenfeeders Booster
9.	Keen Mavuno
10.	NewVictoryBooster
11.	Sulotaste
12.	Maxi Force Fruiter
13.	Murphy Foliar Feed
14.	YaraVita Power Boost

15.	Kuongeza Mazao ya YaraVita
16.	Rokohumin Loose
17.	Soil Plus & Hakika

Chanzo: Wizara ya Kilimo, 2021